

Demokrati för det nya seklet

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande regeringens proposition 2001/02:80 Demokrati för det nya seklet och motioner som väckts med anledning av propositionen. Därutöver behandlas ett stort antal motioner från allmän motionstid som handlar i huvudsak om den kommunala demokratin.

Regeringen föreslår i propositionen att riksdagen skall godkänna långsiktiga mål för en aktiv demokratipolitik. Målen avser att valdeltagandet skall öka, att en ökad andel av medborgarna skall inneha ett politiskt förtroendeeppdrag, att medborgarna skall ha bättre möjligheter att delta i och påverka den politiska processen samt att medborgarnas möjligheter att påverka den politiska processen skall bli mer jämlika än de är i dag. Utskottet tillstyrker att riksdagen godkänner målen.

Utskottet tillstyrker vidare regeringens förslag till ändringar i kommunallagen (1991:900) och i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar. Förslagen innebär bl.a. att fullmäktige får besluta att medborgarna får väcka förslag i fullmäktige (medborgarförslag), att arbetsvillkoren för förtroendevalda i kommuner och landsting förbättras och att möjligheterna till brukarinflytande stärks samt att allmänheten skall ha möjlighet till insyn i privatägda företag som bedriver kommunal verksamhet på entreprenad.

Utskottet avstyrker regeringens förslag om möjlighet till insyn i verksamheten i fristående skolor utöver vad som föreslagits i en tidigare proposition om fristående skolor.

De motioner som behandlas i betänkandet, och som inte är direkt anknutna till förslag i propositionen, rör i stor utsträckning frågor som utskottet nyligen behandlat i andra sammanhang (bet. 2001/02:KU13 Författningsfrågor, m.m., 2001/02:KU8 Valfrågor och 2001/02:KU7 Regional samverkan och statlig länsförvaltning). Det gäller bl.a. frågor om författningsöversyn, den kommunala självstyrelsen, olika frågor om rösträtt och valsystemet och om regionalisering.

Andra motioner rör den kommunala kompetensen, såsom bestämmelserna om kommunal näringsverksamhet och om laglighetsprövning samt om möjlighet för kommunerna att stödja barnomsorg i olika former. Utskottet be-

handlar också motioner om kommunernas organisation och verksamhetsformer. Bland annat behandlas motioner om obligatorisk miljönämnd, fristående kommunrevision, direktvalda kommundelsnämnder och indelningsfrågor. I anslutning till förslag och uttalanden i propositionen behandlas motioner om olika former av demokratiutveckling. Slutligen behandlas också ett par motioner om stöd till politiska kampanjer och politiskt arbete.

Utskottet avstyrker huvuddelen av de behandlade motionerna. Utskottet föreslår dock på en punkt ett tillkännagivande för regeringen. Det rör frågan om s.k. folkinitiativ för att åstadkomma en kommunal folkomröstning. Utskottet anser att den fortsatta beredningen av frågan i Regeringskanslet bör syfta till ett förslag av innebörd att folkomröstning *skall* hållas om 10 % av de röstberättigade begär det.

I betänkandet finns 35 reservationer och 10 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	9
Redogörelse för ärendet	15
Ärendet och dess beredning	15
Propositionens huvudsakliga innehåll	16
Utskottets överväganden	17
Mål för demokratipolitiken	17
Propositionen.....	17
Motioner	19
Utskottets ställningstagande	19
Författningsfrågor m.m.	20
Motioner	20
Bakgrund	22
Utskottets ställningstagande	25
Frågor om val och valdeltagande	26
Rösträtt och valbarhet.....	26
Motioner	26
Bakgrund	27
Utskottets ställningstagande	28
Renodlat personval	28
Propositionen.....	28
Motioner	29
Tidigare utskottsbehandling	29
Utskottets ställningstagande	29
Kommunala utjämningsmandat m.m.	30
Motion	30
Tidigare utskottsbehandling	30
Utskottets ställningstagande	30
Skilda valdagar	30
Motioner	30
Bakgrund	30
Utskottets ställningstagande	31
Internetröstning och tillgänglighet till vallokaler	31
Motioner	31
Bakgrund	32
Utskottets ställningstagande	34
Demokratins princip i kommunallagen	34
Propositionen.....	34
Bakgrund	35
Utskottets ställningstagande	36

Kommunal kompetens	36
Kommunal näringsverksamhet och laglighetsprövning	36
Motioner	36
Bakgrund	38
Utskottets ställningstagande	42
Tröghetsregel vid överlåtelse av egendom och verksamhet	42
Motion	42
Bakgrund	42
Utskottets ställningstagande	44
Ekonomiskt stöd för barn	44
Motioner	44
Bakgrund	45
Utskottets ställningstagande	45
Utegångsförbud	45
Motion	46
Bakgrund	46
Utskottets ställningstagande	46
Särskilda frågor om rätten att begära laglighetsprövning	46
Motioner	47
Bakgrund	47
Utskottets ställningstagande	49
Kommunernas organisation och verksamhetsformer	50
Gällande ordning	50
Ställningstagande till beslut i kommunala företag	51
Propositionen	52
Motioner	52
Bakgrund	52
Utskottets ställningstagande	53
Insyn i kommunala entreprenader	53
Propositionen	53
Motioner	54
Bakgrund	54
Utskottets ställningstagande	56
Insyn i fristående skolor	56
Propositionen	56
Motioner	56
Bakgrund	57
Utskottets ställningstagande	59
Obligatorisk miljönämnd	59
Motion	59
Gällande ordning med bakgrund	59
Utskottets ställningstagande	60
Fullmäktigeberedning	60
Propositionen	60
Gällande ordning	61

Utskottets ställningstagande	61
Närvarorätt och öppenhet vid nämndsammanträden	61
Motioner	61
Gällande ordning med bakgrund	62
Utskottets ställningstagande	63
Återremiss	64
Propositionen	64
Motion	64
Bakgrund	64
Utskottets ställningstagande	65
Förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor	65
Propositionen	65
Motioner	66
Bakgrund	67
Utskottets ställningstagande	68
Kommunrevision	69
Motioner	69
Bakgrund	69
Utskottets ställningstagande	71
Direktvalda kommunaldelsnämnder	71
Motioner	71
Bakgrund	71
Utskottets ställningstagande	72
Kommunala extraval och nämndval	72
Motioner	73
Bakgrund	73
Utskottets ställningstagande	75
Kommunal samverkan över nationsgränser	75
Motioner	75
Bakgrund	76
Utskottets ställningstagande	76
Indelningen i kommuner och landsting	77
Motioner	77
Bakgrund	78
Utskottets ställningstagande	80
Direkt medborgarinflytande	81
Rösträtt i kommunala folkomröstningar	81
Propositionen	81
Gällande ordning	81
Utskottets ställningstagande	81
Folkinitiativ om folkomröstning	82
Propositionen	82
Motioner	83
Bakgrund	84
Utskottets ställningstagande	84

Medborgerlig förslagsrätt i fullmäktige	85
Propositionen	85
Motioner	85
Bakgrund	86
Utskottets ställningstagande	86
Befogenheter för självförvaltningsorgan	87
Propositionen	87
Motion	87
Bakgrund	87
Utskottets ställningstagande	88
Andra frågor om demokratiutveckling	88
Demokratiska processer och IT	88
Propositionen	88
Motioner	90
Utskottets ställningstagande	91
Demokratibokslut, medborgarpaneler, ungdomsråd och rekryteringen till förtroendeuppdrag	92
Propositionen m.m.	92
Motioner	95
Kommundemokratikommitténs bedömning om demokratiredovisningar	97
Utskottets ställningstagande	97
Demokratisk medvetenhet och kunskap	98
Kunskapsförmedling	98
Propositionen	98
Motioner	100
Utskottets ställningstagande	100
Mångvetenskaplig forskning och demokratistatistik	100
Propositionen	100
Motion	101
Utskottets ställningstagande	101
Särskilda frågor	101
Etik i förvaltningen	101
Motion	101
Bakgrund	101
Utskottets ställningstagande	102
Bidrag till politiska kampanjer	103
Propositionen	103
Motion	103
Bakgrund	103
Utskottets ställningstagande	104
Stödet till riksdagsledamöter och partigrupper	104
Motion	104
Bakgrund	105
Utskottets ställningstagande	106

Reservationer	107
1. Mål för demokratipolitiken (punkt 1).....	107
2. Genomgripande författningsreform (punkt 2)	107
3. Subsidiaritetsprincipen (punkt 3)	108
4. Grundlagsutredning med underifrånperspektiv (punkt 4).....	110
5. Den kommunala självstyrelsen (punkt 5)	110
6. Det kommunala skatteutjämnningssystemet (punkt 6).....	111
7. Domstolarnas ställning (punkt 7)	112
8. Regionala självstyrelseorgan (punkt 8)	112
9. Regionala självstyrelseorgan (punkt 8)	114
10. Åldersgränsen för rösträtt (punkt 9)	115
11. Rösträtt för utländska medborgare (punkt 10).....	115
12. Renodlat personval (punkt 11)	116
13. Kommunala utjämningsmandat m.m. (punkt 12).....	116
14. Internetröstning (punkt 14).....	117
15. Tillgänglighet till vallokaler (punkt 15)	117
16. Kommunal näringsverksamhet (punkt 16)	118
17. Laglighetsprövning (punkt 17)	119
18. Tröghetsregel (punkt 19).....	119
19. Ekonomiskt stöd till enskild barnomsorg (punkt 20)	120
20. Ekonomiskt stöd till enskild barnomsorg (punkt 20)	121
21. Ställningstagande till beslut i kommunala företag (punkt 24)	121
22. Insyn i kommunala entreprenader (punkt 25).....	122
23. Krav vid entreprenadupphandling (punkt 26).....	122
24. Insyn i fristående skolor (punkt 28).....	123
25. Obligatorisk miljönämnd (punkt 29)	123
26. Kommunrevision (punkt 33)	124
27. Direktvalda kommundelsnämnder (punkt 34).....	125
28. Kommunala extraval (punkt 35).....	125
29. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40 – motiv.)	126
30. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40).....	126
31. Folkinitiativ om folkomröstning (punkt 42)	127
32. Beslutande folkomröstning (punkt 43)	127
33. Demokratiska processer och IT (punkt 45)	127
34. Demokratifolder (punkt 50).....	128
35. Bidrag till politiska kampanjer (punkt 53)	128
Särskilda yttranden.....	130
1. Tidigare behandlade frågor.....	130
2. Skilda valdagar (punkt 13)	130
3. Insyn i fristående skolor (punkt 28).....	130
4. Förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor (punkt 32)	130
5. Kommunrevision (punkt 33)	131
6. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40).....	131
7. Indelning i polisdistrikt (punkt 41)	131
8. Folkinitiativ om folkomröstning (punkt 42)	131

9. Medborgarförslag och självförvaltningsorgan (punkt 44)	132
10. Lokal demokratiutveckling (punkt 47)	132
Övrigt	133
Förteckning över behandlade förslag.....	134
Propositionen.....	134
Följdmotioner	134
Motioner från allmän motionstid m.m.	139
Motion väckt med anledning av proposition 2001/02:7	139
Motioner från allmänna motionstiden 2001.....	139
Motioner från allmänna motionstiden 2000.....	146
Regeringens lagförslag	147
1 Förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900)	147
2 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).....	154
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar	155
Utbildningsutskottets yttrande 2001/02:UbU1y	159

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mål för demokratipolitiken

Riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken. Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:K58 yrkandena 2 och 3, 2001/02:K60 yrkande 4 och 2001/02:K63.

Reservation 1 (m)

2. Genomgripande författningsreform

Riksdagen avslår motion 2001/02:K60 yrkande 5.

Reservation 2 (m, fp)

3. Subsidiaritetsprincipen

Riksdagen avslår motion 2001/02:K65 yrkande 1.

Reservation 3 (kd)

4. Grundlagsutredning med underifrånperspektiv

Riksdagen avslår motion 2001/02:K67 yrkande 13.

Reservation 4 (c)

5. Den kommunala självstyrelsen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K58 yrkande 1, 2001/02:K60 yrkande 10, 2001/02:K67 yrkande 9, 2001/02:K230, 2001/02:K248 yrkande 2 och 2001/02:K371 yrkande 33.

Reservation 5 (m, c, fp)

6. Det kommunala skatteutjämningsystemet

Riksdagen avslår motion 2001/02:K60 yrkande 11.

Reservation 6 (m)

7. Domstolarnas ställning

Riksdagen avslår motion 2001/02:K60 yrkandena 7 och 8.

Reservation 7 (m)

8. Regionala självstyrelseorgan

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K62 yrkande 7, 2001/02:K67 yrkandena 10–12 samt 2001/02:K371 yrkande 16.

Reservation 8 (c)

Reservation 9 (fp)

9. Åldersgränsen för rösträtt

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K62 yrkande 1 och 2001/02:K67 yrkande 3.

Reservation 10 (v, c, fp, mp)

10. Rösträtt för utländska medborgare

Riksdagen avslår motion 2001/02:K66 yrkandena 2 och 3.

Reservation 11 (v, mp)

11. Renodlat personval

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K60 yrkande 13, 2001/02:K62 yrkande 2, 2001/02:K64 och 2001/02:K67 yrkande 6.

Reservation 12 (m, c, fp)

12. Kommunala utjämningsmandat m.m.

Riksdagen avslår motion 2001/02:K65 yrkande 2.

Reservation 13 (v, kd)

13. Skilda valdagar

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K62 yrkande 3 och 2001/02:K66 yrkande 1.

14. Internetröstning

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K60 yrkande 15 och 2001/02:K70 yrkandena 1–5.

Reservation 14 (m)

15. Tillgänglighet till vallokaler

Riksdagen avslår motion 2001/02:K62 yrkande 8.

Reservation 15 (fp)

16. Kommunal näringsverksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K205, 2001/02:K305 yrkandena 1 och 2, 2001/02:K319, 2001/02:K365, 2001/02:K366, 2001/02:Fi296 yrkande 1 samt 2001/02:N312 yrkandena 5 och 6.

Reservation 16 (m, fp)

17. Laglighetsprövning

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K271, 2001/02:K305 yrkandena 3 och 4, 2001/02:Fi299 yrkande 4, 2001/02:N312 yrkande 10 och 2001/02:N370 yrkande 3.

Reservation 17 (m, kd, fp)

18. Kommunalt stöd till enskild verksamhet

Riksdagen avslår motion 2001/02:K290.

19. Tröghetsregel

Riksdagen avslår motion 2001/02:K381 yrkande 8.

Reservation 18 (mp)

20. Ekonomiskt stöd till enskild barnomsorg

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K233, 2001/02:K324 och 2001/02:K331.

Reservation 19 (m)

Reservation 20 (kd, c, mp)

21. Ekonomiskt stöd till adoption och insemination

Riksdagen avslår motion 2001/02:K390 yrkandena 1 och 2.

22. Utegångsförbud

Riksdagen avslår motion 2001/02:K284 yrkande 16.

23. Kommunmedlemskap och laglighetsprövning

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K265 och 2001/02:K284 yrkande 1.

24. Ställningstagande till beslut i kommunala företag

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900) såvitt avser 3 kap. 17 §. Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 1 och 2001/02:K65 yrkande 5.

Reservation 21 (m, kd, fp)

25. Insyn i kommunala entreprenader

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900) såvitt avser 3 kap. 19 a §. Därmed avslår riksdagen motion 2001/02:K60 yrkande 2.

Reservation 22 (m)

26. Krav vid entreprenadupphandling

Riksdagen avslår motion 2001/02:K59 yrkande 1.

Reservation 23 (v)

27. Omstruktureringar inom den offentliga sektorn

Riksdagen avslår motion 2001/02:K61.

28. Insyn i fristående skolor

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100). Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18. Riksdagen avslår vidare motion 2001/02:K59 yrkande 2.

Reservation 24 (s, v)

29. Obligatorisk miljönämnd

Riksdagen avslår motion 2001/02:K262.

Reservation 25 (v, mp)

30. Närvarorätt och öppenhet vid nämndsammanträden

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K289 och 2001/02:K392.

31. Återremiss

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900), såvitt avser 5 kap. 36 §. Därmed avslår riksdagen motion 2001/02:K58 yrkandena 4 och 5.

32. Förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K66 yrkandena 14 och 15, 2001/02:K381 yrkande 9 och 2001/02:K417 yrkande 2.

33. Kommunrevision

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K65 yrkande 7 och 2001/02:K339.

Reservation 26 (m, kd, fp)

34. Direktvalda kommunalnämnder

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K62 yrkande 4, 2001/02:K341, 2001/02:K371 yrkande 14 och 2001/02:K424 yrkande 5 i denna del.

Reservation 27 (v, c, fp, mp)

35. Kommunala extraval

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K60 yrkande 14, 2001/02:K247 yrkande 1, 2001/02:K368 yrkande 7 och 2001/02:K385.

Reservation 28 (m, fp)

36. Återkallelse av uppdrag

Riksdagen avslår motion 2001/02:K247 yrkande 3.

37. Avgående kommunstyrelse

Riksdagen avslår motion 2001/02:K354.

38. Proportionellt valsätt

Riksdagen avslår motion 2001/02:K356.

39. Kommunal samverkan över nationsgränser

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K67 yrkande 8, 2001/02:K408 yrkandena 1 och 2 och 2001/02:K419.

40. Indelningen i kommuner och landsting

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K60 yrkande 12, 2001/02:K62 yrkande 5 och 2001/02:K371 yrkandena 11–13.

Reservation 29 (s, v) – motiv.

Reservation 30 (c)

41. Indelning i polisdistrikt

Riksdagen avslår motion 2001/02:K9 yrkande 3.

42. Folkinitiativ om folkomröstning

Riksdagen ger som sin mening regeringen till känna vad utskottet anför. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K65 yrkande 3, 2001/02:K67 yrkande 5, 2001/02:K247 yrkande 2, 2001/02:K340, 2001/02:K371 yrkande 4 och 2001/02:N364 yrkande 23 och delvis motionerna 2001/02:K66 yrkande 6, 2001/02:K344 yrkande 2 och 2001/02:K368 yrkande 5.

Reservation 31 (s, v)

43. Beslutande folkomröstning

Riksdagen avslår motion 2001/02:K67 yrkande 4.

Reservation 32 (c)

44. Medborgarförslag och självförvaltningsorgan

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K65 yrkande 4, 2001/02:K66 yrkande 5 och 2001/02:K371 yrkandena 6–8.

45. Demokratiska processer och IT

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:K347, 2000/01:K397 yrkande 1, 2000/01:K401 yrkande 7, 2001/02:K66 yrkande 12, 2001/02:K67 yrkande 7, 2001/02:K368 yrkande 8, 2001/02:K381 yrkande 7, 2001/02:K389 och 2001/02:K424 yrkande 5 i denna del och 2001/02:So618 yrkande 15.

Reservation 33 (m, fp)

46. Demokratibokslut m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K66 yrkandena 7–10 och 13, 2001/02:K68, 2001/02:K344 yrkande 1 samt 2001/02:K381 yrkandena 3 och 10.

47. Lokal demokratiutveckling

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K67 yrkandena 1 och 2, 2001/02:K371 yrkande 1, 2001/02:K383 yrkandena 1 och 3–5 och 2001/02:A226 yrkande 4.

48. Organisationsstöd

Riksdagen avslår motion 2001/02:K69.

49. Demokratifrågornas position i skolan

Riksdagen avslår motion 2001/02:K66 yrkande 4.

50. Demokratifolder

Riksdagen avslår motion 2001/02:K66 yrkande 11.

Reservation 34 (mp)

51. Forskningsmedel

Riksdagen avslår motion 2001/02:K66 yrkande 17.

52. Etik i förvaltningen

Riksdagen avslår motion 2001/02:K65 yrkande 8.

53. Bidrag till politiska kampanjer

Riksdagen avslår motion 2001/02:K66 yrkande 16.

Reservation 35 (mp)

54. Stödet till riksdagsledamöter och partigrupper

Riksdagen avslår motion 2001/02:K418 yrkandena 1 och 2.

55. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

a) lag om ändring i kommunallagen (1991:900),

b) lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar,

i den mån lagförslagen inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

Stockholm den 21 mars 2002

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Per Unckel (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Mats Berglind (s), Lars Hjertén (m), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I den *beredning* som föregått regeringens proposition har ingått olika utredningar.

Den mest omfattande av dessa har varit den s.k. Demokratiutredningen. Denna parlamentariska kommitté hade regeringens uppdrag att belysa de nya förutsättningar, problem och möjligheter som det svenska folkstyret möter inför 2000-talet (dir. 1997:01) och att utreda orsakerna till det sjunkande valdeltagandet och föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet (dir. 1998:100). Inom utredningens ram producerades en rad småskrifter och forskarvolym, vilka tillsammans avsågs utgöra ett bibliotek för studie i demokrati. Demokratiutredningen överlämnade i februari 2000 sitt slutbetänkande *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1).

En annan parlamentarisk kommitté, Kommundemokratikommittén, hade regeringens uppdrag bl.a. att föreslå åtgärder som ökar medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande i den kommunala demokratin och som stärker den kommunala representativa demokratins funktionssätt och former (dir. 1999:98). Kommittén överlämnade i maj 2001 sitt huvudbetänkande *Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting* (SOU 2001:48). Kommittén har häfter fortsatt sitt arbete med ytterligare uppgifter.

En särskild utredare, Valtekniska utredningen år 2000, hade regeringens uppdrag att göra en teknisk översyn av vissa delar av valsystemet, bl.a. att se över bestämmelserna om indelning i valdistrikt, regelsystemet avseende möjligheterna att förtidsrösta och att rösta i vallokal och formen för utlands-svenskars röstning samt föreslå ändringar av vallagens bestämmelser om valbarhetskrav så att de står i överensstämmelse med EU:s s.k. valrättsakt (dir. 2000:10). Utredningen avgav i januari 2001 betänkandet *Teknik och administration i valförfarandet* (SOU 2000:125). Huvuddelen av de frågor som tas upp i det betänkandet har varit uppe till riksdagsbehandling (prop. 2001/02:53, bet. 2001/02:KU8, rskr. 2001/02:147). I den nu föreliggande propositionen tar regeringen upp frågan om Valmyndighetens roll och Internetval.

Frågan om vissa ändringar i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar har behandlats i departementspromemorian *Proceduren vid kommunala folkomröstningar* (Ds 2001:33).

Vidare har en samlad utvärdering av de inflytandeformer – självförvaltning, brukarinflytande m.m. – som kompletterar det formella beslutsfattandet i kommuner och landsting gjorts av statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Resultatet av utvärderingen och en analys av de juridiska

problem som dagens utformning av brukarinflytandet medför har presenterats i departementspromemorian Ökade möjligheter till brukarinflytande (Ds 2001:34).

Regeringen har inhämtat Lagrådets yttrande över delar av de lagförslag som läggs fram i propositionen.

I riksdagen har propositionen föranlett 13 följdmotioner. Till ärendet har förts ett fyrtiotal motioner som väckts under allmän motionstid eller med anledning av annan proposition.

Konstitutionsutskottet har berett utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motioner i den utsträckning de berör utbildningsutskottets beredningsområde. Utbildningsutskottets yttrande finns i *bilaga 3*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen anger en långsiktig strategi för att värna och fördjupa folkstyrelsen och presenterar i detta syfte ett antal mål och handlingslinjer för demokratipolitiken. Utgångspunkten är att det medborgerliga deltagandet skall öka och ett demokratiskt samhälle främjas. Dessutom föreslås ändringar i kommunallagen (1991:900), skollagen (1985:1100) och lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar. Ändringarna innebär bl.a. att fullmäktige får besluta att medborgarna får väcka förslag i fullmäktige (medborgarförslag), att arbetsvillkoren för förtroendevalda i kommuner och landsting förbättras och att möjligheterna till brukarinflytande stärks samt att allmänheten skall ha möjlighet till insyn i privatägda företag som bedriver kommunal verksamhet på entreprenad och i verksamheten i fristående skolor.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Utskottets överväganden

Mål för demokratipolitiken

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till långsiktiga mål för demokratipolitiken, som innebär en ökning av valdeltagandet och av andelen medborgare som innehar ett politiskt förtroendeuppdrag samt bättre och mer jämlika möjligheter att delta i den politiska processen. Utskottet avstyrker motioner om avslag på propositionen och nytt förslag samt om vitalisering av demokratin efter andra linjer.

Jfr reservation 1 (m).

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen skall godkänna förslaget att genom en aktiv demokratipolitik följande långsiktiga mål skall uppnås:

- Valdeltagandet skall öka väsentligt i de nationella och kommunala valen liksom i valet till Europaparlamentet. Ett första delmål är att valdeltagandet skall öka i de allmänna valen 2002.
- En ökad andel av medborgarna skall inneha någon form av politiskt förtroendeuppdrag. Ett första delmål är att antalet förtroendevalda i kommuner och landsting skall öka med 10 000 till år 2010. Antalet personer som någon gång i livet har innehaft ett politiskt förtroendeuppdrag skall också öka.
- Medborgarna skall ha bättre möjligheter än i dag att delta i och påverka den politiska processen. Andelen medborgare som deltar skall också öka.
- Medborgarnas möjligheter att påverka den politiska processen skall bli mer jämlika än de är i dag. Andelen ungdomar, arbetslösa och personer med utländsk bakgrund som deltar i den politiska processen skall öka.

Regeringen anser att det finns behov av en sammanhållen och långsiktig strategi för att värna och fördjupa den svenska folkstyrelsen. I denna bör ingå åtgärder för att värna den representativa demokratins traditionella kanaler för inflytande. Därutöver måste reformarbetet ta sikte på ett medborgardeltagande också mellan valen. Arbetet bör också inriktas mot att lyfta fram värdet av samtal och diskussion i en demokrati.

Regeringen framhåller att det är angeläget att bedöma effekterna av de mål och åtgärder som anges i propositionen. Regeringen avser därför att under

2002 ta initiativ till utvecklandet av ett uppföljningssystem som möjliggör detta. Vidare avser regeringen att följa annat demokratifrämjande arbete i kommuner och landsting och att på lämpligt sätt fortlöpande redovisa den svenska demokratis utveckling i förhållande till de mål som anges i propositionen.

Regeringen framhåller också den centrala valmyndighetens viktiga uppgift att informera väljarna om de allmänna valen.

I sin diskussion av strategin för att värna och fördjupa demokratin vill regeringen – i samma anda som Demokratiutredningen – förespråka en demokratisyn som innebär att den svenska representativa demokratin värnas. Detta förutsätter ett brett medborgerligt deltagande. Deltagandet bör ske både via traditionella kanaler för inflytande och via nya kanaler.

Regeringen betonar att de politiska partierna också i framtiden har en uppgift som huvudinstrument för den politiska maktutövningen och som bärare av folkviljan. Enligt Demokratiutredningen finns det inget demokratiskt acceptabelt alternativ till detta.

Liksom Demokratiutredningen vill regeringen dock även betona samtalets och diskussionens betydelse i demokratin. En grundläggande utgångspunkt för regeringens demokratisyn är alla människors lika värde. Alla skall ha lika möjligheter att påverka såväl sin vardag som samhällsutvecklingen i stort. Det är först när medborgaren har makt som hans eller hennes skapande förmåga tas till vara, anger regeringen. Därför måste alla medborgare ha makt över sina liv, och för att detta skall vara möjligt måste medborgaren bl.a. ha del i makten över samhällsutvecklingen. Det betyder enligt regeringen att det behövs vägar tillsammans med de traditionella i vilka medborgarna kan utöva sin makt, både som individer och som medlemmar i ett kollektiv och att demokratin i annat fall riskerar att bli elitistisk.

Regeringen hänvisar till att flera demokratiutredningar har genomförts för att följa upp och utvärdera den svenska folkstyrelsen. Det har dock med tiden blivit allt svårare att reformera med utgångspunkt i utredningars förslag till förändrad lagstiftning etc. Bilden av demokratins tillstånd är enligt regeringen alltför motsägelsefull, och de förändringar vi står inför i dag djupgående. På individnivå handlar det bl.a. om förändrade attityder, beteenden och levnadsvanor. På strukturell nivå handlar det exempelvis om att vi blir alltmer beroende av omvärlden och att politiska beslut fattas på fler arenor och nivåer i samhället. Hur detta påverkar demokratins förutsättningar och funktion i framtiden är osäkert.

Det finns i dag enligt regeringen inte något påtagligt hot mot demokratin som styrelseskick men däremot mot dess funktionssätt, och det är bakgrunden till behovet av en sammanhållen och långsiktig strategi för att värna och fördjupa den svenska demokratin. Det politiska systemets legitimitet och förankring måste upprätthållas och försvaras. En långsiktig strategi betyder enligt regeringen att det är nödvändigt att demokratiutveckling kommer att vara ett prioriterat område för en lång tid framöver.

I propositionen redogörs för en rad åtgärder som vidtagits och planeras för att stärka demokratin. Sådana åtgärder redovisas senare i betänkandet.

Motioner

I *motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 4* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen tillsätter en utredning om ökad makt för enskilda människor att råda över sitt eget liv. Motionärerna anser att den svenska folkstyrelsen bör vitaliseras efter andra linjer än de som anges i propositionen och vara ett långsiktigt arbete med början i åtgärder för att stärka enskilda människors möjligheter att bestämma själva över sin egen vardag. Motionärerna anser att en samlad prövning bör göras av vilka uppgifter staten och kommunerna över huvud taget behöver ta ansvar för.

I *motion 2001/02:K58 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* föreslås att riksdagen skall avslå förslaget att godkänna vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken (*yrkande 2*) och begära att regeringen lägger fram ett nytt förslag till mål för demokratipolitiken (*yrkande 3*). Motionären anser att förslagen i propositionen inte ens kommer i närheten av en behövlig diskussion om de viktiga aspekterna på politikens tillgänglighet och rekryteringsbetyr. Utrymmet för lokala politiska beslut måste bli större på de centrala organens bekostnad, och utrymmet för enskilda beslut måste bli större på politikens bekostnad. Motionären anser att regeringen med dessa perspektiv som grund snarast bör återkomma till riksdagen med förslag till långsiktiga mål för demokratipolitiken.

Liknande synpunkter framförs i *motion 2001/02:K63 av Cristina Husmark Pehrsson (m)*, där det begärs ett tillkännagivande för regeringen om människors makt över den egna vardagen. Motionären anser att regeringen gör ett allvarligt misstag i propositionen genom att sätta likhetstecken mellan ordet demokrati och den representativa demokratin och därför mena att ett större antal politiker per automatik kommer att öka demokratin totalt sett. Regeringen borde i stället enligt motionären börja med att se vilket ansvar medborgarna själva kan ta när det gäller vars och ens vardag.

Utskottets ställningstagande

Som regeringen framhåller i propositionen finns det behov av en sammanhållen och långsiktig strategi för att värna och fördjupa den svenska folkstyrelsen. I strategin bör ingå åtgärder för att värna den representativa demokratins traditionella kanaler för inflytande och därutöver ta sikte på ett medborgardeltagande också mellan valen. Arbetet bör, som regeringen också betonar, även inriktas mot att lyfta fram värdet av samtal och diskussioner. Utskottet delar således den bedömning som regeringen gör och föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken.

Motion 2001/02:K58 (m) yrkandena 2 och 3 avstyrks således, liksom motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 4 och 2001/02:K63 (m).

Författningsfrågor m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om utredning av en genomgripande författningsreform, av subsidiaritetsprincipen som vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden, av en grundlag som utgår från makt underifrån och av förstärkt kommunal självstyrelse. Vidare avstyrker utskottet motionsyrkanden om att avskaffa det inomkommunala skatteutjämnningssystemet och om förstärkning av domstolarnas ställning.

Utskottet avstyrker också motioner om direktvalda regionala styrelseorgan och regionalisering samt om avskaffande av landshövdingämbetet och länsstyrelserna i sin nuvarande roll.

Jfr reservationerna 2 (m och fp), 3 (kd) och 4 (c) om olika aspekter på författningsöversyn, 5 (m, c, fp) om den kommunala självstyrelsen, 6 och 7 (m) om det kommunala skatteutjämnningssystemet och domstolarnas ställning samt 8 (c) och 9 (fp) om regionalisering.

Motioner

Motionsvis föreslås andra vägar och åtgärder än de som redovisas i propositionen för att stärka den demokratiska utvecklingen.

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 5 föreslås att riksdagen skall begära att regeringen snarast tillsätter en utredning om en genomgripande författningsreform. Motionärerna framför tankar om ökad horisontell maktindelning och anser att uppenbarhetsrekvisitet i 11 kap. 14 § regeringsformen bör tas bort så att domstolarna ges större möjligheter att kontrollera lagstiftningens förenlighet med grundlagen. De pekar vidare på att en författningsdomstol skulle kunna pröva denna fråga, avgöra tolkningstvister i fråga om vallag och övriga lagar som rör det politiska systemets funktion samt övervaka de mänskliga fri- och rättigheterna. Alternativt till en särskild författningsdomstol skulle Högsta domstolen och/eller Regeringsrätten kunna utöva en författningsdomstols funktioner. Även den vertikala maktindelningen bör enligt motionärerna ökas, och förändringar bör utgöra en del av en mer genomgripande författningsreform. I samma motion yrkande 10 föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om ett starkare skydd för den kommunala självstyrelsen i grundlagen.

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) föreslås vidare (yrkande 11) att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om att avskaffa det inomkommunala skatteutjämnningssystemet och att ersätta det med ett statligt finansierat bidragssystem. I samma motion efterlyses också förslag som rör domstolarnas ställning. Motionärerna anser att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag som ger domstolarna befogenhet att själva besluta om sina egna arbetsordningar (yrkande 7) samt om att ansvaret för

domstolarna flyttas från regeringen till riksdagen och om att avskaffa Domstolsverket (*yrkande 8*).

Den kommunala självstyrelsen tas upp i *motion 2001/02:K58 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) yrkande 1*. Motionären begär ett tillkännagivande för regeringen om behovet av att kraftigt förstärka den kommunala självstyrelsen som ett led i att förnya demokratin för det nya seklet. Samma motionär begär i en motion från allmänna motionstiden, *motion 2001/02:K248 yrkande 2*, ett tillkännagivande om att en genomgång bör göras av befintlig lagstiftning i syfte att vidta sådana ändringar som på berörda områden återupprättar den kommunala självstyrelsen.

I *motion 2001/02:K230 av Margareta Cederfelt (m)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att kommunerna självständigt skall få disponera vinstmedel från kommunala bolag utan regeringsbeslut. Motionären anser att det kommunala självbestämmandet begränsas av flera regelverk, vilket minskar möjligheten för kommunerna att själva aktivt ta ansvar och utveckla sin verksamhet och nämner som exempel på begränsningar i det kommunala självstyret den lagändring som genomfördes den 1 juli 1999, innebärande att kommuner som använder vinstmedel från sina egna bostadsbolag får minskade generella statsbidrag i motsvarande grad.

I *motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande för regeringen om en utredning om subsidiaritetsprincipen i syfte att göra den till en vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden. Motionärerna anser att subsidiaritetsprincipen bör vara styrande arbetsverktyg även för den nationella nivån i Sverige, vilket kan åstadkommas genom att subsidiaritetsprincipen ges en normerande roll. För detta bör en grundlig genomgång göras av principen. Regeringen bör låta genomföra nödvändigt analysarbete.

I *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 13* föreslås att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning med direktiv att se över hur en grundlag, som utgår från att makten kommer underifrån, kan utformas. Motionärerna anser att utgångspunkten bör vara att öka människors självbestämmande och att en naturlig uppgift är att åstadkomma en vertikal maktindelning där högre administrativa nivåer förhindras att detaljstyra och göra ingrepp i det lokala självstyret. De efterlyser en omfattande decentraliseringspolitik och förstärkning av den vertikala maktindelningen i Sverige.

I *samma motion yrkande 9* föreslås att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till ett förstärkt kommunalt självstyre. Starka och självständiga kommuner är enligt motionärerna grunden för en stark lokal demokrati. Därför behövs utom ett starkare skydd för kommunerna i regeringsformen också att skyddet mot tillfälliga majoriteter i kommunfullmäktige bör läggas i direktdemokrati och att det bör krävas två tredjedels majoritet i riksdagen för att gå förbi det kommunala självstyret samt att det måste bli möjligt för kommuner att få statlig styrning prövad i domstol.

I *motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 33* begärs ett tillkännagivande för regeringen om en lagstiftning med utkrävbara individu-

ella rättigheter och förstärkt kommunalt självstyre. Motionärerna anser att kommunerna, som den närmaste representativa arenan, spelar en särskild roll i det demokratiska systemet och att den breda representation som finns i kommunerna innebär många kontaktytor gentemot det civila samhället. De anser vidare att en väsentlig orsak till det bristande intresset för lokal politik och de avhopp som drabbat kommuner runt om i landet får tillskrivas det faktum att kommunerna under lång tid blivit alltmer osjälvständiga. Det är svårt att finna mening i att driva politik som bestäms någon annanstans. Att stärka demokratin är därför enligt motionärerna i stor utsträckning en fråga om att återupprätta det kommunala självstyret. Det kommunala självstyret bör inte kunna inskränkas annat än med kommunernas samtycke eller med hänvisning till de fri- och rättigheter som anges i regeringsformen. 1999 års författningsutredning bör därför ges tilläggsdirektiv att utreda hur ett stärkt kommunalt självstyre kan förverkligas i grundlagen, och regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör ett stärkt kommunalt självstyre.

Särskilda frågor om *regiondemokrati* tas upp i kommittémotioner från c- och fp-ledamöter.

I *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c)* föreslås att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till ett regelverk för permanenta, direktvalda, regionala styrelseorgan (*yrkande 10*) samt tillkännage dels att folkomröstning bör hållas vid ändringar i länsindelningen som ett led i bildandet av nya regioner (*yrkande 11*), dels att såväl landshövdingeämbetet som länsstyrelserna i sin nuvarande roll bör avvecklas (*yrkande 12*). Även i *motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c)* *yrkande 16* begärs ett tillkännagivande om folkomröstning i samband med länssammanslagning och länsindelning.

I *motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp)* *yrkande 7* begärs ett tillkännagivande för regeringen om demokratin i regionerna.

Bakgrund

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågor om *författningsutredning och kommunal självstyrelse* senast i sitt nyligen avlämnade betänkande 2001/02:KU13.

Utskottet hänvisade inledningsvis till att det senast under föregående riksmöte behandlat motioner som rörde frågor om att den svenska författningen borde utredas (bet. 2000/01:KU11). Utskottet hade där redogjort för innehållet i regeringsformen och bakgrunden till denna samt redovisat de aktuella utredningar som pågick och som berör skilda delar av den svenska författningen. Utskottet hänvisade vidare till att det under föregående riksmöte också behandlat motioner om förstärkning i grundlag av den kommunala självstyrelsen (bet. 2000/01:KU12). Utskottet hade där lämnat en utförlig redovisning av gällande bestämmelser med förarbeten och redogjort för sina uttalanden under senare år i olika riksdagsärenden där frågan om den kom-

munala självstyrelsen hade behandlats samt redovisat de överväganden som gjorts i olika kommittéer och utredningar under senare tid.

Utskottet hade i sin bedömning av aktuella motioner om författningsutredning konstaterat att 1999 års författningsutredning ”nyligen” hade avlämnat ett delbetänkande med förslag om skydd för miljön och funktionshindrades och andra utsatta gruppers delaktighet och jämlikhet i samhället och om skydd för egendom samt om vissa frågor som rör förhållandet till Europeiska unionen. Utskottet hade vidare påpekat att utredningen skulle fortsätta sitt arbete med att bl.a. utreda frågorna om skilda valdagar och vårval och att se över partibegreppet i regeringsformen. Utskottet hade vidare hänvisat till att det i samma betänkande behandlade motioner om ändringar i regeringsformen som gällde den nationella nivån och i betänkande 2000/01:KU12 motioner om en närmare reglering i regeringsformen av den kommunala självstyrelsen. Utskottet hade ansett att något tillkännagivande om en bred utredning om regeringsformen inte ”nu” var påkallat och därmed avstyrkt föreliggande motioner.

Utskottet framhöll i det senaste betänkandet, 2001/02:KU13, att 1999 års författningsutredning under innevarande vår skall avsluta sitt arbete när det gäller frågorna om skilda valdagar och vårval samt i fråga om partibegreppet i regeringsformen. Därutöver hänvisade utskottet beträffande motioner om flernivådemokrati och kommunal självstyrelse till den översyn av uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan staten, kommunerna och landstingen som regeringen aviserat i proposition 2001/02:7 Regional samverkan och statlig länsförvaltning. Utskottet hade i sin behandling av den propositionen med motioner ansett att motioner med yrkanden om en översyn, som borde omfatta uppgiftsfördelning mellan statlig, regional och kommunal nivå, var tillgodosedda genom den aviserade översynen (bet. 2001/02:KU7).

Utskottet ansåg i betänkande 2001/02:KU13 att det inte var påkallat att nu göra ett tillkännagivande till regeringen om en bred författningsutredning. Utskottet instämde i bedömningen att debatten i regionfrågan visade att det finns ett behov av att mer samlat och långsiktigt se över uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan de olika nivåerna i samhällsorganisationen. Enligt utskottets mening skulle en sådan översyn, där inriktningen är att samlat och långsiktigt överväga uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan samhällsorganisationens olika nivåer, komma att behöva ske i perspektivet av grundläggande och principiella ställningstaganden kring fördelning av uppgifter och ansvar. Det borde också enligt utskottet framhållas att regeringen har anfört att utgångspunkten för den aviserade översynen är upprätthållandet av en långtgående kommunal självstyrelse. Mot denna bakgrund ansåg utskottet att det kan antas att det i den aviserade översynen, med sitt grundläggande perspektiv, skulle komma att finnas utrymme för sådana frågor som berördes i de aktuella motionerna. Motionerna, som rörde flernivådemokratien och kommunal självstyrelse, borde enligt utskottet avslås i berörda delar.

Utskottet behandlade i samma betänkande, 2001/02:KU13, också motionsyrkanden om *domstolarnas ställning*. Utskottet redogjorde för gällande ordning

och riksdagens tidigare ställningstaganden till liknande motionsyrkanden. Utskottet fann inte anledning att gå ifrån tidigare uttalanden och hänvisade vidare till att enligt given redovisning justitieutskottet så sent som i höstas behandlat och avstyrkt motioner som rört Domstolsverkets ställning. Utskottet saknade skäl att göra en annan bedömning och avstyrkte föreliggande motionsyrkande.

Frågan om att ersätta dagens *skatteutjämningsystem* mellan kommunerna med ett nytt behandlades av riksdagen senast i samband med regeringens budgetförslag för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag och två förslag från regeringens proposition om en politik för tillväxt och livskraft i hela landet, dels ett förslag om utjämningsystemet, dels ett förslag om att inrätta ett bidrag till kommuner och landsting med minskande befolkning (prop. 2001/02:4, bet. 2001/02:FiU3, rskr. 2001/02:131–134).

Finansutskottet konstaterade i sitt betänkande bl.a. att en avveckling av utjämningsystemet skulle leda till oacceptabla skillnader i ekonomiska förutsättningar mellan landets kommuner och landsting och ställde sig bestämt avvisande till motionärernas krav att avskaffa systemet. Utskottet ansåg i bjärt kontrast mot motionären att dagens utjämningsystem är väl förenligt med den kommunala självstyrelsen och att för många kommuner med låg skattekraft bidragen från inkomstutjämnningen i själva verket är en förutsättning för att principen om kommunalt självstyre skall ges ett reellt innehåll. Utan dessa bidrag vore det enligt utskottet omöjligt för många kommuner att upprätthålla en nivå på den kommunala servicen i paritet med landet i övrigt.

Finansutskottet erinrade vidare om att det tidigare hade behandlat förslag om att avveckla dagens utjämningsystem och ersätta det med ett nytt bidragssystem för kommunsektorn och då konstaterat att kommuner med hög tillväxt genom förslagen skulle få större inkomster vilka finansierades av alla kommuner, inklusive de med lägre tillväxt. Utskottet hade ställt sig avvisande till detta eftersom det skulle bryta mot grundprinciperna för inkomstutjämnningen och innebära ökade klyftor mellan kommunerna.

Finansutskottet ville slå fast att det inte var aktuellt att ompröva de grundläggande principerna för det nuvarande systemet som har ett brett stöd både i den kommunala världen och i riksdagen. I stället ville utskottet understryka den mycket stora betydelse som utjämningsystemet har för att skapa likvärdiga förutsättningar för landets kommuner och landsting.

Finansutskottet hänvisade vidare till att det återkommande pekats på att frågan om utjämningsystemets förenlighet med Sveriges grundlag eller med grundlagens intentioner prövats såväl av Lagrådet som av konstitutionsutskottet och att utskottet vid ett flertal tillfällen uttalat att det delade konstitutionsutskottets syn att någon omprövning av systemet från konstitutionella synpunkter inte var erforderlig.

Finansutskottet pekade också på att utjämningsystemet var föremål för ett omfattande utredningsarbete. Två nyligen framlagda utredningsbetänkanden hade lämnat vissa förslag om utjämningsystemet och pekats på behovet av en fortsatt analys av delar av systemet. Regeringen avsåg att tillsätta en parla-

mentarisk kommitté för att se över vissa delar av statsbidrags- och utjämningsystemet. Utskottet såg ingen anledning att för närvarande begära ytterligare utredning av utjämningsystemet.

De två utredningsbetänkanden som finansutskottet syftar på är betänkan- dena Förenklad kommunal utjämning (SOU 2000:120) och Rättvis kommunal utjämning (SOU 2000:127). Den parlamentariska kommittén som åsyftas, Kommittén för översyn av det kommunala statsbidrags- och utjämnings- systemet, har nu tillsatts (Fi 2001:14, dir. 2001:73).

Frågor om *direktvalda regionala styrelseorgan och om landshövdingeämbetet* och länsstyrelsens roll har så sent som i januari 2002 behandlats av riksdagen (prop. 2001/02:7, bet. 2001/02:KU7, rskr. 2001/02:138). Riksdagen beslöt därvid att den pågående försöksverksamheten med direktvalda regionala självstyrelseorgan skulle fortsätta i Skåne län och Västra Götalands län till utgången av år 2006. Denna verksamhet skall – liksom den verksamhet med regionala samverkansorgan som riksdagen samtidigt beslutade om – följas upp och utvärderas. Utskottet delade i sitt betänkande i princip regeringens uppfattning om formerna för den fortsatta regionala samverkan. Någon gene- rell förlängning av den nuvarande försökslagens giltighet borde därför inte ske, och inte heller borde försöksverksamheten utvidgas till att omfatta ytter- ligare län. Av detta följde enligt utskottet att något tillkännagivande om förbe- redelser för permanentning av den nuvarande försöksverksamheten inte heller var påkallad. Riksdagen avlog på förslag av utskottet motioner om sådana förberedelser.

Riksdagen avlog vidare på konstitutionsutskottets förslag ett motionsyr- kande om att avveckla landshövdingeämbetet och länsstyrelsen i dess nuva- rande roll. Bostadsutskottet hade i yttrande uttalat att det enligt utskottet inte finns anledning att frånga dagens ledningsstruktur samt påpekat att, när staten fr.o.m. år 2003 utser länsstyrelsens styrelse, detta kommer att innebära att större tydlighet skapas kring länsstyrelsens och därmed också landshövding- ens roll.

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl för riksdagen att ändra sina tidigare ställningstagan- den i fråga om författningsöversyn och kommunal självstyrelse samt andra frågor om den horisontella eller vertikala maktindelningen. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2001/02:K58 (m) yrkande 1, 2001/02:K60 (m) yrkandena 4, 5, 7, 8 och 10, 2001/02:K63 (m), 2001/02:K65 (kd) yrkande 1, 2001/02:K67 (c) yrkandena 9 och 13, 2001/02:K230 (m), 2001/02:K248 (m) yrkande 2 och 2001/02:K371 (c) yrkande 33.

Utskottet ser inte skäl att ändra tidigare ställningstaganden i fråga om det kommunala skatteutjämningsystemet och avstyrker även motion 2001/02:K60 (m) yrkande 11.

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande också motionerna 2001/02:K62 (fp) yrkande 7, 2001/02:K67 (c) yrkandena 10–12

och 2001/02:K371 yrkande 16, som rör regionala självstyrelseorgan och regionalisering.

Frågor om val och valdeltagande

Rösträtt och valbarhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om rösträtt för den som fyller 18 år under det kalenderår då allmänna val hålls men inte har uppnått den åldern på valdagen samt – delvis med hänvisning till pågående beredning inom Regeringskansliet – motioner om utökad rösträtt för alla utländska medborgare som är folkbokförda i landet. Jfr reservationerna 10 (v, c, fp, mp) och 11 (v och mp).

Motioner

Två motioner rör *åldersgränsen för rösträtt*. Motionärerna anser att rösträtten skall inträda det kalenderår då väljaren fyller 18 år.

Ett tillkännagivande för regeringen om att det skall vara möjligt att rösta det år som man fyller 18 år begärs i *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 3*, medan motionärerna i *motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 1* föreslår att riksdagen skall begära att regeringen återkommer med förslag om att alla som fyller 18 år under valåret får delta och kandidera i valen till kommun, landsting, riksdagen och Europaparlamentet.

Medborgarskapskravet för rösträtt tas upp i *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 2*. Motionärerna föreslår att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag för att ändra nuvarande rösträttskriterier från medborgarskap, unionsmedborgarskap eller viss tids vistelse till medborgarskap och folkbokföring för icke svenska medborgare. De anser att alla som bor och verkar i Sverige bör ges rösträtt på nationell, regional och kommunal nivå och att rösträtt till riksdag och kommunfullmäktige även skall omfatta rösträtt i folkomröstningar. De anser att det saknas saklig grund för att ha särskilda rösträttsregler för invandrare från länder utanför EU, Island och Norge och att inte ge alla i Sverige folkbokförda personer med utländsk härkomst samma rösträtt som svenska medborgare. Det avgörande kriteriet bör enligt motionärerna vara att en person är folkbokförd (lämpligen sedan en månad före val eller folkomröstning) i Sverige. I *samma motion yrkande 3* begärs ett tillkännagivande för regeringen om valbarhetskriterier. Motionärerna anser att en utvidgning av den valbara kretsen kan vara ett viktigt led i att minska segregationen i samhället och ge direkta incitament till integration, delaktighet i samhällsbyggandet och en känsla av tillhörighet.

Bakgrund

Gällande regler

Bestämmelser om rösträtt vid val till riksdagen finns i 3 kap. 2 § regeringsformen. Sådan rösträtt tillkommer den som är svensk medborgare och som är eller någon gång har varit bosatt i riket. Den som inte har uppnått 18 års ålder senast på valdagen har inte rösträtt.

Bestämmelser om rösträtt vid val till landstings- eller kommunfullmäktige finns i 4 kap. 2–4 §§ kommunallagen (1991:900). Av dessa bestämmelser framgår att rösträtt vid dessa val har, förutom röstberättigade vid riksdagsval, medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater (unionsmedborgare) samt medborgare i Island eller Norge i de kommuner där de är folkbokförda. Andra utlänningar har rösträtt vid val till landstings- och kommunfullmäktige om de har varit folkbokförda i landet tre år i följd före valdagen.

Bestämmelser om rösträtt finns också i vallagen (1997:157). Enligt 1 kap. 4 § har den som har rösträtt vid val till riksdagen också rösträtt vid val till Europaparlamentet. Därtill har unionsmedborgare, som är folkbokförda i landet och som vid val till Europaparlamentet inte röstar i någon annan medlemsstat inom Europeiska unionen, rösträtt vid ett sådant val i Sverige.

Rösträttsåldern sänktes, liksom den civilrättsliga myndighetsåldern, från 21 till 20 år 1969. Genom 1974 års regeringsform sänktes rösträttsåldern ytterligare till nuvarande 18 år. Som skäl framhölls bl.a. (prop. 1973:90 s. 162 f.) att samhällsutvecklingen fört med sig att ungdomen i allmänhet hade större insikter i sociala, politiska och ekonomiska frågor än tidigare och att en sänkning av rösträttsåldern borde kunna medverka till att rikta ungdomens intresse i samhällsfrågor till den politiska aktivitet som hade den representativa demokratin och dess olika organ som bas. Det ansågs samtidigt värdefullt att bevara sambandet mellan rösträttsåldern och myndighetsåldern, som sänktes till 18 år genom en ändring i föräldrabalken 1974.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade motioner om rösträtt senast i sitt nyligen avlämnade betänkande 2001/02:KU13.

Utskottet hänvisade där till den redovisning av förslag i utredningsbetänkanden under senare år som rör frågor om åldersgräns för ungas rösträtt samt om ungas deltagande i politiken som lämnats i utskottets betänkande 2000/01:KU11 samt kompletterade med en redovisning för förslag som lämnats av Kommittén om medborgarskapskrav i dess betänkande Medborgarskapskrav i svensk lagstiftning (SOU 2000:106) och av Kommundemokratikommittén i dess betänkande Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting (SOU 2001:48). Förslaget från Kommittén om medborgarskapskrav, som Kommundemokratikommittén instämt i, innebär bl.a. att kravet på folkbokföring i Sverige under minst tre år för att andra utländska medborgare än EU-medborgare eller medborgare i Island eller Norge skall ha rätt att delta i kommunal- och landstingsval skall tas bort.

Utskottet vidhöll i sitt ställningstagande till frågan om rösträtt vid riksdagsval för andra än svenska medborgare sin tidigare bedömning att sambandet mellan medborgarskap och rösträtt inte bör brytas. Därutöver var utskottet alltjämt av den åsikten att sambandet mellan rösträttsålder och myndighetsålder bör behållas. Utskottet vidhöll alltså sin tidigare bedömning när det gäller en sänkning av rösträttsåldern. Utskottet fann vidare inte skäl att förorda en lagändring så att de som uppnår rösträttsåldern under år då allmänna val hålls blir röstberättigade.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning i frågan om rösträttsålder och anser således att sambandet mellan rösträttsålder och myndighetsålder bör behållas. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2001/02:K62 (fp) yrkande 1 och 2001/02:K67 (c) yrkande 3.

Utskottet vidhåller även sin tidigare bedömning i frågan om sambandet mellan medborgarskap och rösträtt vid riksdagsval och anser således att detta samband inte bör brytas. Såvitt avser medborgarskapskravet för rösträtt vid övriga val och vid folkomröstningar vill utskottet erinra om att förslaget från Kommittén om medborgarskapskrav att samtliga utländska medborgare skall ges rösträtt vid de kommunala valen och vid kommunala folkomröstningar om de är folkbokförda i kommunen respektive landstinget och senast på valdagen fyller 18 år har inte resulterat i någon proposition inför årets val utan bereds enligt uppgift från Regeringskansliet vidare. Denna beredning bör enligt utskottets mening avvaktas. Utskottet avstyrker med det anförda motion 2001/02:K66 (mp) yrkandena 2 och 3.

Renodlat personval

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till att ytterligare erfarenheter av nuvarande system bör avvaktas motioner om att procentspärrens vid personröstningen skall tas bort.
Jfr reservation 12 (m, c, fp).

Propositionen

Regeringen anser i propositionen (s. 40) att personvalets potential måste utnyttjas bättre och hänvisar till att en övervägande del av väljarna, framför allt de yngre, enligt Rådet för utvärdering av 1998 års val uppfattar att personvalsreformen är positiv. Reformen har bl.a. visat sig ha viss positiv inverkan på annars icke politiskt aktiva. Enligt regeringens mening skall personvalssystemet, såsom det nu är utformat, stödjas så att intentionerna med det uppfylls. Exempelvis bör informationen om kandidaterna förbättras.

Motioner

Procentspärrarna vid personval tas upp i fyra motioner.

I *motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 13* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om införande av ett rent personvalssystem fr.o.m. riksdagsvalet år 2006. Motionärerna anser att spärrarna vid personval bör tas bort helt. *Margareta Cederfelt (m)* begär i *motion 2001/02:K64* ett tillkännagivande för regeringen om att dagens spärrar om 5 respektive 8 % tas bort för att underlätta och uppmuntra personvalskandidaturer.

I *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 6* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att avskaffa spärrarna i personval till riksdag, kommun samt till region eller landsting. Utvecklingen bör enligt motionärerna inom en snar framtid leda till att spärrarna helt tas bort.

I *motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 2* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om införandet av personval. Motionärerna anser att de nuvarande spärrgränserna bör tas bort och att frågan om vilka personer som skall träda in på partiets mandat skall avgöras av hur många kryss en kandidat har fått, inte av partiets placering av honom eller henne på listan.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har behandlat motioner om att ta bort procentspärrarna vid personval senast i sina betänkanden 2001/02:KU8 och 2001/02:KU13. Utskottet redogjorde i det förstnämnda betänkandet för gällande regler och för det förslag som Rådet för utvärdering av 1998 års val lagt fram i delbetänkandet Personval 1998 – En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136).

Utskottet hänvisade till att det i betänkande 2000/01:KU7 behandlat ett antal motioner med yrkanden om ändrade regler för personval. Utskottet ansåg där att ytterligare erfarenheter av systemet borde avvaktas innan utskottet föreslog några förändringar och ville därför inte förorda någon ändring av t.ex. spärrnivåerna. – Utskottet vidhöll i de båda betänkandena från innevarande riksmöte sin tidigare bedömning att ytterligare erfarenheter av systemet bör avvaktas, innan utskottet föreslår några förändringar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande i frågan om procentspärren vid personval och avstyrker motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 13, 2001/02:K62 (fp) yrkande 2, 2001/02:K64 (m) och 2001/02:K67 (c) yrkande 6.

Kommunala utjämningsmandat m.m.**Utskottets förslag i korthet**

Utskottet avstyrker en motion om kommunala utjämningsmandat och förändring av kommunernas möjligheter att dela in i valkretsar. Jfr reservation 13 (v, kd).

Motion

En utredning kring representativitetsmässiga problem i valkretsindelade kommuner begärs i *motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 2*. Motionärerna anser att utjämningsmandat bör införas eller en förändring göras i kommunernas möjligheter att indela i valkretsar.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet redogjorde i sitt nyligen avlämnade betänkande 2001/02:KU8 för gällande regler om kommunala utjämningsmandat och valkretsindelning. Utskottet framhöll att det vid flera tillfällen behandlat motioner med yrkanden om att införa utjämningsmandat i kommunfullmäktigevalen. Utskottet hade då ansett bl.a. att man bör hålla fast vid det system som gäller och att någon ny utredning av frågan inte heller behövts. Utskottet vidhöll vid den senaste behandlingen sin tidigare bedömning och avstyrkte en motion i frågan.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning i frågan om införande av utjämningsmandat och om valkretsindelning. Utskottet avstyrker därmed motion 2001/02:K65 (kd) yrkande 2.

Skilda valdagar**Utskottets förslag i korthet**

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående utredning motioner om skilda dagar för val till riksdag och kommunfullmäktige.

Motioner

Skilda dagar för val till riksdag och kommunfullmäktige önskas i två motioner. Ett tillkännagivande för regeringen om detta föreslås i *motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 3*. I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 1* föreslås att riksdagen skall besluta att införa skilda valdagar till kommunfullmäktige och riksdag.

Bakgrund

Utskottet behandlade frågan om skilda valdagar senast i sitt betänkande 2001/02:KU13. Utskottet hänvisade där till att riksdagen i oktober 1999 gjort

ett tillkännagivande till regeringen om behovet att utreda bl.a. frågan om skilda dagar för val till riksdagen respektive till landstings- och kommunfullmäktige samt till att 1999 års författningsutredning därefter fått i särskilt uppdrag att utreda bl.a. denna fråga.

Utskottet ansåg – liksom i sitt betänkande 2000/01:KU11 – att resultatet av 1999 års författningsutrednings arbete borde avvaktas och avstyrkte föreliggande motioner.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin bedömning att resultatet av 1999 års författningsutrednings arbete bör avvaktas och avstyrker motionerna 2001/02:K62 (fp) yrkande 3 och 2001/02:K66 (mp) yrkande 1.

Internetröstning och tillgänglighet till vallokaler

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om möjlighet att rösta via Internet och en motion om den möjlighet för fysiskt funktionshindrade att i vissa fall avge sin röst i anslutning till vallokal som riksdagen nyligen beslutat om.

Jfr reservationerna 14 (m) och 15 (fp).

Motioner

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 15 begärs ett tillkännagivande för regeringen om möjligheter att genomföra omröstningar på Internet. Motionärerna anser att någon eller några kommuner bör ges möjlighet att genomföra folkomröstning på Internet och att försök med kommunalval bör göras år 2006 i någon eller några kommuner.

I motion 2001/02:K70 av Anna Kinberg (m) begärs ett tillkännagivande för regeringen om elektronisk röstning i allmänna val (yrkande 1), förslag till lagändring så att elektronisk poströstning blir möjlig (yrkande 2), förslag till ändring så att elektronisk brevröstning blir möjlig (yrkande 3) samt tillkännagivanden om tillgängligheten och monopolställningen hos Posten Sverige AB (yrkande 4) och om försöksverksamhet med elektronisk röstning (yrkande 5). Motionären anser att inom de möjligheter som finns att rösta utanför vallokal röstning borde få ske elektroniskt och att en möjlighet att avge sin poströst elektroniskt borde underlätta och effektivisera poströstningen, liksom möjligheten att avge brevröst elektroniskt borde underlätta och effektivisera brevröstningen. Posten AB:s monopol på poströstning bör enligt motionären brytas upp och fler lokaler kunna arrangera poströstning samt försöksverksamhet med elektronisk röstning genomföras i någon kommun.

I motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande för regeringen om tillgängligheten och demokratin. Motionärerna hänvisar till förslaget i proposition 2001/02:53 om möjligheten för en

väljare som är fysiskt funktionshindrad att i vissa fall avge sin röst i anslutning till vallokalen och anser att den lösningen inte är bra.

Bakgrund

Bedömning i propositionen

Regeringen bedömer sammanfattningsvis att utgångspunkten vid användning av informationsteknik (IT) i allmänna val bör vara att allmänhetens förtroende upprätthålls genom att valhemligheten och rättssäkerheten garanteras. Det är enligt regeringen för tidigt att i dag uttala sig om i vilken utsträckning IT kan komma att användas vid val. Ytterligare erfarenheter måste först vinnas.

Regeringen hänvisar bl.a. till att Demokratiutredningen i sitt slutbetänkande pekat på att ett elektroniskt röstningsförfarande kan innebära att valhandlingen tenderar att bli en opinionsyttring på valdagen och förlora den tyngd, värdighet och symboliska betydelse som den traditionella valhandlingen har, men att utredningen ändå ansåg att försök med Internetbaserat röstande borde genomföras i någon kommun, alternativt tekniken utvecklas i samband med ett skolval i någon eller några skolor.

Regeringen hänvisar vidare till att Valtekniska utredningen ansett att Internetröstning, innan sådan prövas i ett val, måste föregås av en omfattande försöksverksamhet, lämpligen i form av skolval och att det är först efter en sådan försöksverksamhet som man kan ta slutlig ställning till om förfarandet kan tillämpas i ett verkligt val.

Regeringens bedömning är att det i dag inte är aktuellt med röstning i allmänna val via Internet utanför vallokal. Det är enligt regeringen viktigt att valhemligheten kan upprätthållas och att identifieringen av väljare kan klaras. Valhemligheten måste vara absolut. Valförfarandet skall därför vara utformat så att väljaren kan lämna sin röst utan insyn av annan. Liksom Demokratiutredningen finner regeringen att det finns risk att ett elektroniskt röstningsförfarande medför att valhandlingen förlorar den tyngd, värdighet och symboliska betydelse som den traditionella valhandlingen har. IT bör däremot kunna användas för att underlätta röstning i vallokal och för röstsammanräkning.

Regeringen har i regleringsbrev gett Valmyndigheten i uppdrag att följa den svenska och internationella utvecklingen i fråga om elektronisk röstning. I förberedelsearbetet inför de allmänna valen 2002 har regeringen också givit Valmyndigheten ett flertal uppdrag för att underlätta för väljarna. Valmyndigheten skall bl.a. senast den 15 februari 2002 och den 15 juni 2002 rapportera till regeringen om tillgången till vallokaler inför de allmänna valen 2002. Valmyndigheten skall vidare senast den 1 mars 2002 och den 1 juni 2002 rapportera om Posten Sverige AB:s förberedelsearbete inför de allmänna valen 2002 och förberedelsearbetet med institutionsröstningen.

Regeringen avser också enligt propositionen att tillsätta en arbetsgrupp inom Regeringskansliet, som skall följa forskning och utveckling av nya tekniker och metoder inom IT för att främja en representativ demokrati med brett medborgerligt deltagande.

Regeringen framhåller att enligt den nationella handlingsplanen för handikappolitiken skall lokaler dit allmänheten har tillträde vara tillgängliga för personer med funktionshinder senast 2010. Regeringen framhåller vidare som angeläget att kommuner och landsting så snart som möjligt vidtar åtgärder för att förbättra tillgängligheten till kommunala lokaler för politisk verksamhet.

Ändringar i vallagen

Riksdagen har nyligen beslutat om ändringar i vallagen (prop. 2001/02:53, bet. 2001/02:KU8, rskr. 2001/02:147). Ändringarna innebär bl.a. att en kommun som avser att som vallokal använda en lokal som inte är tillgänglig för fysiskt funktionshindrade först skall samråda med länsstyrelsen om saken. Kommunen skall ange varför den gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället. Om det är omöjligt att använda någon lämpligare lokal, skall den som på grund av ett fysiskt funktionshinder inte kan avge sin röst i vallokalen i stället kunna göra det utanför lokalen. I propositionen hade uttalats att poströstningen borde behållas som huvudregel för röstning som inte sker i vallokal. Ändringarna innebär att, om en vallokal inte är tillgänglig för en fysiskt funktionshindrad väljare, valförrättaren mot huvudregeln att han eller hon i väljarens närvaro skall lägga valkuvertet i valurnan får ta emot väljarens valkuvert utanför vallokalen om det kan ske under betryggande former.

Utskottets tidigare bedömning

Utskottet behandlade i samband med det nyss nämnda ärendet om ändringar i vallagen (bet. 2001/02:KU8) motioner om möjligheter att rösta via Internet. Utskottet ansåg att det vore av värde att kunna använda modern teknik även i valsammanhang. Samtidigt insåg utskottet att ett antal frågor som bl.a. har med valhemligheten att göra först måste lösas. Utskottet hänvisade till att frågan om röstning via Internet bereddes vidare i Regeringskansliet. Enligt utskottet borde resultatet av denna beredning avvaktas.

Utskottet behandlade i samma betänkande motioner om att röstmottagning, som är en myndighetsuppgift, inte skall hanteras av Posten AB och om att funktionshindrade inte skall kunna hänvisas till att lämna sin röst ”på trappan” till den ordinarie vallokalen. Utskottet påpekade att omkring en tredjedel av all röstning sker på postkontor och att det är viktigt att väljarnas möjlighet till förtidsröstning inte försämras. Även andra möjligheter till förtidsröstning än röstning på postkontor måste enligt utskottet övervägas, särskilt med hänsyn till den förändringsprocess som Posten AB genomgår. Utskottet ansåg att poströstningen bör behållas samt att det är nödvändigt att Posten AB:s ansvar i detta avseende på olika sätt tydliggörs. Utskottet erinrade om att den centrala valmyndigheten har det övergripande ansvaret för att poströstningen genomförs på ett ändamålsenligt sätt. I den mån Posten AB inte kan åta sig uppgiften med poströstning i framtiden ansåg utskottet liksom regeringen att den centrala valmyndigheten bör anlita kommunerna för detta ändamål.

Utskottet erinrade om att regeringen avsåg att på lämpligt sätt låta följa upp och utvärdera 2002 års val med avseende på bl.a. genomförandet av förtidsröstningen. Enligt utskottet borde ett eventuellt förslag till ändrade bestämmelser föreläggas riksdagen i sådan tid att ett nytt system kan införas till valet år 2006. En motion om Posten AB som röstmottagare, där ett nytt system inför valet 2006 efterlystes, fick enligt utskottet anses tillgodosedd och avstyrktes.

Utskottet ansåg vidare att målet måste vara att alla vallokaler skall vara tillgängliga för personer med fysiska funktionshinder samt att den föreslagna nya bestämmelsen om användning av vallokaler som inte är tillgängliga för fysiskt funktionshindrade gav uttryck för målsättningen att endast lokaler som är tillgängliga för fysiskt funktionshindrade skall användas till vallokaler. Om emellertid verkligheten är sådan att det inte finns någon lokal att tillgå som är anpassad för fysiskt funktionshindrade innebär den föreslagna nya bestämmelsen enligt utskottet en förbättring mot vad som gäller. Utskottet tillstyrkte regeringens förslag och avstyrkte en motion om möjligheten för funktionshindrade att lämna röst.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin nyligen gjorda och ovan redovisade bedömning om röstning via Internet och avstyrker motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 15 och 2001/02:K70 (m) yrkandena 1–5.

Utskottet avstyrker även med hänvisning till sin nyligen gjorda och ovan redovisade bedömning om vallokalers tillgänglighet motion 2001/02:K62 (fp) yrkande 8.

Demokratis princip i kommunallagen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att principen om demokrati skall föras in i kommunallagen.

Propositionen

Regeringen föreslår att det i kommunallagens inledningsparagraf – 1 kap. 1 § – skall slås fast att kommuners och landstings verksamhet bygger på principen om demokrati.

Förslaget innebär, påpekar regeringen, att kommunallagens inledningsparagraf får en motsvarighet till stadgandet i regeringsformens inledningsparagraf om demokrati som grundläggande princip. Regeringen vill med förslaget betona vikten av att alla kommuner och landsting särskilt uppmärksammar vilka effekter olika åtgärder får för den kommunala demokratin. Regeringen framhåller att det för medborgarna är av avgörande betydelse att kommuner och landsting på förhand analyserar hur nya organisations-, styr- och verk-

samhetsformer kan komma att påverka olika gruppers insyn, inflytande och ansvar.

I sammanhanget pekar regeringen på ett uppdrag som lämnats till Statskontoret för att skapa ett system för kontinuerlig nationell uppföljning av väsentliga nyckeltal vad gäller samtliga kommuners och landstings organisations-, styr- och verksamhetsformer liksom väsentliga nyckeltal vad gäller demokrati och rättssäkerhet i samtliga kommuner och landsting. En slutredovisning av uppdraget skall ske i maj 2002. Systemet syftar till att underlätta för staten att kontinuerligt kunna följa kommunernas och landstingens förnyelsearbete och att ge indikationer på utvecklingen när det gäller demokrati och rättssäkerhet. Förhoppningen är också att kommunerna och landstinget själva skall stimuleras att använda uppföljningssystemet som en del i det egna demokratiutvecklingsarbetet och för att bl.a. öka kunskapen om förnyelsearbetets konsekvenser för demokrati och rättssäkerhet.

Bakgrund

Kommunallagen (1991:900) är indelad i tio kapitel. Inledningsparagrafen innehåller bestämmelserna att Sverige är indelat i kommuner och landsting samt att dessa på den kommunala självstyrelsens grund sköter de angelägenheter som anges i kommunallagen eller i särskilda föreskrifter. Första kapitlet innehåller utöver bestämmelserna om indelningen i kommuner och landsting även en bestämmelse om kommunmedlemskap. Andra kapitlet innehåller bestämmelser om kommunernas och landstingens befogenheter. I tredje kapitlet regleras kommunernas och landstingens organisation och verksamhetsformer. Bestämmelser om de förtroendevalda finns i fjärde kapitlet, om fullmäktige i femte kapitlet, om styrelsen och övriga nämnder i sjätte kapitlet samt om medbestämmandeformer i sjunde kapitlet. Åttonde kapitlet innehåller bestämmelser om ekonomisk förvaltning. Bestämmelser om revision finns i nionde kapitlet. Slutligen finns i tionde kapitlet bestämmelser om laglighetsprövning.

Som grundprinciper för kommunernas kompetens gäller lokaliseringsprincipen, likställighetsprincipen och självkostnadsprincipen. Dessa principer har getts uttryck i 1999 års kommunallag.

Enligt den allmänna kompetensregeln i 2 kap. 1 § får kommuner och landsting själva ta hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller landstingets område eller deras medlemmar och som inte skall handhas enbart av staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan. Paragrafen ger uttryck bl.a. åt lokaliseringsprincipen.

Enligt 2 kap. 2 § kommunallagen skall kommuner och landsting behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. Likställighetsprincipen innebär att det inte utan stöd av speciallag är tillåtet för kommuner och landsting att särbehandla kommunmedlemmar eller grupper av kommunmedlemmar på annat än objektiv grund. Likställighetsprincipen gäller bara gentemot kommunens eller landstingets egna medlemmar.

Självkostnadsprincipen kommer till uttryck i 8 kap. 3 c §, där det föreskrivs att kommuner och landsting inte får ta ut högre avgifter än som svarar mot kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som kommunen eller landstinget tillhandahåller.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning i denna del att principen om demokrati bör föras in i kommunallagens inledningsparagraf. Förslaget om ändring i 1 kap. 1 § kommunallagen tillstyrks således.

Kommunal kompetens

Kommunal näringsverksamhet och laglighetsprövning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om inskränkningar i och närmare reglering av kommunernas möjligheter att bedriva näringsverksamhet, om förstärkning av möjligheterna till laglighetsprövning av sådan verksamhet och om sanktionssystem. Utskottet avstyrker vidare en motion om förtydligande av kommuners möjlighet att stödja enskilt företagande.

Jfr reservationerna 16 (m, fp) och 17 (m, kd, fp).

Motioner

I motion 2001/02:K271 av Per Unckel m.fl. (m) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till förstärkt möjlighet för medborgarna att laglighetspröva verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting.

Kommunal verksamhet bör enligt motionärerna bedrivas i förvaltningsform och bolagsform endast accepteras som en övergångsform inför en privatisering. Det framstår som en klar brist att medborgarna inte har möjlighet att via laglighetsprövning få prövat om kommunpolitikerna följer kommunallagen i den verksamhet som organiseras i bolagsform, och möjligheten att laglighetspröva kommunala beslut bör utvidgas till att gälla även beslut och verksamheter i bolag där kommuner utövar ett bestämmande inflytande. För en kommuninvånare som vill få till stånd en laglighetsprövning då en kommun eller ett landsting bestämmer sig för att i förvaltningsform eller via bolag gå ut på den öppna marknaden och sälja tjänster som ligger i kommunallagens utmarker kan det finnas problem. Det krävs ett formellt kommunalt beslut att överklaga, och om en kommunal enhet inleder en försäljningsverksamhet på den öppna marknaden utan något formellt beslut om saken finns det inte något beslut att laglighetspröva. Om en kommun anslår pengar till ett kommunalt bolag som efter en månad visar sig använda pengarna på ett otillåtet sätt, kan beslutet inte längre överklagas, eftersom beslut skall överklagas inom tre veckor efter det att det har justerats. En kommun kan vidare inte

tvingas att rätta sig efter ett beslut i ett laglighetsprövningsärende, och om det inte rör sig om myndighetsutövning finns ingen straffrättslig eller civilrättslig sanktion att tillgripa mot kommunen. De påtalade bristerna bör enligt motionärerna snarast rättas till.

Liknande synpunkter framförs i *motion 2001/02:N312 av Per Westerberg m.fl. (m) yrkande 10*, där motionärerna föreslår ett tillkännagivande för regeringen om ändringar i kommunallagen. Regeringen bör enligt motionärerna ges i uppdrag att föreslå förändringar av kommunallagen med följande utgångspunkter: Medborgarnas möjligheter till laglighetsprövning av verksamhet som drivs av kommun, landsting eller kommunala bolag skall stärkas. Det bör vara möjligt att överklaga verksamhet oavsett om verksamheten baseras på ett formellt beslut och oavsett om verksamheten bedrivs i ett kommunalt bolag eller i en förvaltning. Ett straffrättsligt sanktionssystem för de fall kommunen inte rättar ett upphävt beslut bör införas.

Liknande synpunkter framförs också i flera motioner från enskilda moderata ledamöter. I *motion 2001/02:K205 av Rolf Gunnarsson (m)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om kommunal näringsverksamhet. I *motion 2001/02:K305 av Christel Anderberg (m)* föreslås tillkännagivanden för regeringen om kommunal näringsverksamhet (*yrkande 1*), om en översyn av 2 kap. 7 och 8 §§ kommunallagen (*yrkande 2*), om en översyn av kommunallagens regler om laglighetsprövning (*yrkande 3*) samt om sanktioner vid domstolstrots (*yrkande 4*). I *motion 2001/02:K365 av Cristina Husmark Pehrsson och Ewa Thalén Finné (m)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att kommunallagen måste förtydligas så att det klart framgår vad som gäller för kommunal näringsverksamhet. I *motion 2001/02:K366 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i kommunallagen så att näringsverksamhet inte i någon form får bedrivas av kommuner och landsting.

I *motion 2001/02:N312 av Per Westerberg m.fl. (m) yrkande 5* föreslås vidare ett tillkännagivande för regeringen om demokratiproblem till följd av olämplig verksamhet som bedrivs av myndigheter, kommunala och statliga organ. Motionärerna anser att möjligheterna till insyn och till laglighetsprövning av den verksamhet som skattebetalarna bidrar till är otillräckliga och att kommunerna genom olika bolagsbildningar kan kringgå kommunallagens restriktioner, såsom offentlighetsprincipen och självkostnadsprincipen. I *samma motion yrkande 6* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om en förtroendeklyfta till följd av olämplig verksamhet som bedrivs av myndigheter, kommunala och statliga organ. Motionärerna anför att en väldigt liten del av svenska folket tycker att stat och kommun skall investera skattemedel i affärsverksamhet som redan drivs av privata företag och att den allmänna uppfattningen är att stat och kommun bör inrikta sig på annat samt att myndigheters främsta uppgift är att inspektera, granska eller ge olika tillstånd.

I *motion 2001/02:N370 av Alf Svensson m.fl. (kd) yrkande 3* föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kommunallagen i syfte att underlätta prövning av kommunal näringsverksamhet. Motionärerna

anser att lagen bör ses över och att det bör göras lättare för företag att överklaga kommunala beslut om stöd i olika former till företag – besluten bör kunna prövas i domstol. Motionärerna anför att det är mycket svårt att överklaga ett kommunalt beslut som innebär stöd till en konkurrent, att det är omöjligt om företaget som drabbas inte är kommunmedlem i kommunallagens mening och att det över huvud taget inte går att överklaga om beslutet om stöd fattats av ett kommunalt bolag.

Samma synpunkter framförs i *motion 2001/02:Fi299 av Per Landgren m.fl. (kd) yrkande 4*. Motionärerna föreslår att riksdagen begär att regeringen skall lägga fram förslag till ändringar av kommunallagen i syfte att göra det lättare för företag att överklaga kommunala beslut om stöd i olika former till företag.

I *motion 2001/02:K319 av Mikael Oscarsson (kd)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om en restriktiv syn på kommunal näringsverksamhet. Regeringen bör enligt motionären ta initiativ till en uppföljning och kartläggning av hur kommuner och landsting följer kommunallagens anda i fråga om kommunala bolag.

I *motion 2001/02:Fi296 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) yrkande 1* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om avveckling av de kommunala bolagen. Enligt motionärerna skall kommunal verksamhet styras med full insyn och öppenhet. Bolagen tar enligt motionärerna i anspråk kommunala resurser som borde användas till kärnverksamheter, konkurrerar ofta ut små privata tjänsteföretag och riskerar skattebetalarnas pengar i vidlyftiga affärer.

Stöd till enskilt företagande

En motion rör möjligheten för kommuner att stödja enskilt företagande i den egna kommunen. *Kjell Eldensjö (kd)* föreslår i *motion 2001/02:K290* ett tillkännagivande för regeringen om lagförtydligande såvitt avser 1 kap. 1 § och 2 kap. 8 § kommunallagen om kommuners möjlighet att underlätta för företag i den egna kommunen. Motionären anser att det i kommunallagen bör tydliggöras ytterligare vad som ligger inom det kommunala kompetensområdet och var gränsen går för begreppet stödja enskilt företag samt att det i förarbetena bör definieras tydligare vad som i detta sammanhang menas med uttrycket ”synnerliga skäl” i lagtexten.

Bakgrund

Gällande ordning

Särskilda bestämmelser om näringsverksamhet m.m. finns i 2 kap. 7 och 8 §§. Enligt 7 § får kommuner och landsting driva näringsverksamhet, om den drivs utan vinstsyfte och går ut på att tillhandahålla allmännyttiga anläggningar eller tjänster åt medlemmarna i kommunen eller landstinget. Allmänintresset är utgångspunkten för bedömningen av det tillåtna, dvs. att en verksamhet eller en anläggning är avsedd för medlemmarna i kommunen eller landstinget. I praktiken finns det inget hinder för att även andra än dessa utnyttjar anlägg-

ningarna eller tjänsterna. Bestämmelsen om att verksamheten skall drivas utan vinstsyfte är ett uttryck för den kommunalrättsliga principen om förbud mot spekulativa företag. Principen innebär att en kommun eller ett landsting inte får bedriva en verksamhet som huvudsakligen syftar till att ge ekonomisk vinst. Något absolut förbud mot vinst i en verksamhet finns dock inte. I vilken utsträckning verksamheten får ge överskott och hur detta skall användas får bedömas med tillämpning av självkostnadsprincipen, som finns inskriven i 8 kap. 3 b § kommunallagen.

Kommunerna kan anses ha en oomtvistad rätt att vara verksamma på en rad områden som vanligen ses som en del av näringslivet, t.ex. bostadsföretag, el-, gas- och värmeverk, renhållningsverk och trafikföretag. Sådana verksamheter är att anse som sedvanlig kommunal affärsverksamhet. Den del av näringslivet, som av tradition är förbehållen den enskilda företagsamheten, brukar kallas det egentliga näringslivet. (Se Ingvar Paulsson m.fl., Den nya kommunallagen, 1997, s. 106.)

Kommuner och landsting får enligt 3 kap. 16 § efter beslut av fullmäktige lämna över vården av en kommunal angelägenhet till ett aktiebolag, ett handelsbolag, en ekonomisk förening, en ideell förening, en stiftelse eller en enskild individ. Som förutsättning gäller att någon särskild ordning inte har föreskrivits för handhavandet av angelägenheten. Vården av en angelägenhet som innefattar myndighetsutövning får överlämnas endast om det finns stöd för det i lag. Den överlämnade verksamheten skall falla inom den kommunala kompetensen.

Enligt 2 kap. 8 § får kommuner och landsting genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller landstinget, medan individuellt stöd till enskilda näringsidkare får lämnas bara om det finns synnerliga skäl för det. Kommuner och landsting får i princip endast vidta åtgärder som allmänt främjar näringslivet i kommunen eller landstinget. Sådana åtgärder är bl.a. att tillhandahålla mark och teknisk service till företagen. Inget hindrar att en generell lågprislinje tillämpas vid upplåtelse av mark eller elkraft, men individuella prisförmåner får inte förekomma. Generellt sett är det inte en uppgift för kommunerna eller landstingen att tillhandahålla näringslivet lokaler. De får emellertid tillgodose hantverkets och den mindre industrins behov av lokaler under förutsättning att verksamheten inriktas på detta företagarkollektiv i allmänhet. Utanför kompetensen faller individuellt anpassad lokalhållning åt enstaka industriföretag.

I förarbetena till gällande kommunallag lämnas vissa exempel på vad som kan anses falla inom undantagsområdet för stöd till enskilda näringsidkare. Om en viss verksamhet, trots att den normalt faller utanför den kommunala kompetensen, har anknytning till redan befintlig eller erkänd kommunal verksamhet, kan det te sig opraktiskt eller verklighetsfrämmande att inte tillåta verksamheten. När det enskilda initiativet viker eller faller bort på ett visst serviceområde som normalt hävdas av den privata företagsamheten kan det uppkomma ett rättsligt utrymme för kommunala åtgärder som annars skulle betraktas som otillåtna. Denna kompetensgrund har särskild betydelse i gles-

bygdsområden, där kommunen kan vilja upprätthålla en viss kommersiell servicenivå i fråga om livsmedelsaffärer eller bensinstationer. Många kommuner har sett sig föranlåtna att göra ekonomiska insatser för att trygga tillgången på hotell i kommunen. Sådana insatser kan vara kompetensenliga när det står klart att enskilda företag och personer inte är beredda att göra de nödvändiga insatserna.

Om synnerliga skäl skulle anses föreligga i ett enskilt fall måste också Europeiska gemenskapens regler om stöd till näringslivet beaktas. Dessa innehåller ett principiellt förbud mot stöd som kan riskera att snedvrider konkurrensen på den gemensamma marknaden.

Bestämmelser om kommunernas kompetens finns också i särskilda kompetensutvidgande lagar, såsom lagen (1968:131) om vissa kommunala befogenheter inom turistväsendet, lagen (1970:663) om vissa kommunala befogenheter i fråga om sysselsättning för handikappade och lagen (1993:406) om kommunalt stöd till boendet samt lagar som gäller för särskilda förvaltningsgrenar. Bestämmelser finns främst inom områdena vatten och avlopp, el, det sociala området, hälso- och sjukvård, skolväsendet, renhållning och avfallshantering och plan- och byggväsendet.

Bestämmelser om *laglighetsprövning* av kommunala beslut finns i 10 kap. kommunallagen. Institutet laglighetsprövning ersätter det som tidigare kallades kommunalbesvär.

Kännetecknande för laglighetsprövningen är bl.a. att de beslut som överklagas endast kan angripas på de grunder som anges i kommunallagen och att prövningen är begränsad till lagligheten av ett beslut. Laglighetsprövningen skiljer sig från förvaltningsbesvär, som kan avse både laglighets- och lämplighetsfrågor. Förvaltningsbesvär används i allmänhet beträffande beslut som har karaktär av myndighetsutövning.

Varje medlem av en kommun eller ett landsting har rätt att få lagligheten av kommunens eller landstingets beslut prövad genom att överklaga dem hos kammarrätten. Följande beslut får överklagas: beslut av fullmäktige, beslut av en nämnd eller ett partssammansatt organ, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art, samt de beslut revisorerna fattar om sin förvaltning i enlighet med 9 kap. 13 § kommunallagen. – Beslut fattade av kommunala företag ingår således inte bland dem som kan överklagas.

Om det i lag eller annan författning finns särskilda föreskrifter om överklagande gäller inte föreskrifterna i 10 kap. kommunallagen. Sådana bestämmelser finns i bl.a. plan- och bygglagen (1987:10) och vallagen (1972:620).

Ett överklagat beslut skall enligt 10 kap. 8 § kommunallagen upphävas om det inte har tillkommit i laga ordning, om beslutet hänför sig till något som inte är en angelägenhet för kommunen eller landstinget, om det organ som har fattat beslutet har överskridit sina befogenheter eller om beslutet strider mot lag eller annan författning.

När det gäller möjligheterna till *sanktioner* vid domstolstrots och lagtrots anförde konstitutionsutskottet i samband med behandlingen av förslaget till ny kommunallag (prop. 1990/91:117, bet. 1990/91:KU38) att det var angelä-

get att frågorna om ett sanktionssystem fick sin lösning snarast och förordade att regeringen på lämpligt sätt skulle bereda dessa frågor. Vissa sanktionsmöjligheter har sedan dess införts i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringen har aviserat en proposition om åtgärder mot kommunalt domstolstrots till senare i vår. De ändringar i kommunallagen som föreslagits i lagrådsremissen innebär att de kommunala revisorerna ges vidgade möjligheter att granska ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, att ett beslut som kan överklagas genom laglighetsprövning får verkställas innan det har vunnit laga kraft om inte särskilda skäl talar emot det och att beslut om rättelse av ett redan verkställt beslut skall meddelas utan oskäligt dröjsmål.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågor om kommunal kompetens senast i sitt betänkande 2000/01:KU6. Utskottet hänvisade där i huvudsak till tidigare bedömningar i betänkande 1998/99:KU24.

Denna bedömning avsåg bl.a. frågor om *omfattningen av kommunal affärsverksamhet och om formen för kommunal verksamhet*. Med hänvisning till tidigare ställningstaganden i hithörande frågor fann utskottet dels att det inte finns skäl att införa regler som förbjuder eller begränsar kommunala företag, dels att den kommunala verksamheten bör bedrivas i nämndform i största möjliga utsträckning, dock att det också kan finnas skäl som talar för bolagsformen. Utskottet fann inte heller skäl att frånga tidigare ställningstaganden som innebär att utskottet anser att verksamhetens speciella förutsättningar och den samlade kommunala nyttan bör vara utgångspunkten för organisatoriska överväganden, att det inte fanns skäl att föreslå ändringar i kommunallagen om inskränkningar i rätten att bilda bolag eller om avveckling av kommunala bolag och att det inte behövs några ytterligare preciseringar av kommunallagens regler om den kommunala kompetensen beträffande kommunal näringsverksamhet.

Utskottet behandlade i samma betänkande frågor om *laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet*. Med hänvisning till tidigare uttalanden ansåg utskottet att bedömningen av huruvida en verksamhet i ett kommunalt företag ligger inom ramen för den kommunala kompetensen primärt är en uppgift för styrelsen samt att härutöver en politisk prövning sker av ägaren, kommunen eller landstinget, som genom de av fullmäktige valda ombuden vid bolagsstämma kan ge styrelsen direktiv om att t.ex. ändra inriktningen av verksamheten, om den inte uppfyller vissa formella krav. Utskottet fann att den beskrivna ordningen i de allra flesta fall fungerar på ett tillfredsställande sätt, en ordning som stämmer helt överens med bolagsformens principer vad gäller styrning av verksamheten och ansvarsfördelningen. En möjlighet till laglighetsprövning ansågs strida mot de nyss nämnda grundläggande villkoren för en verksamhet som bedrivs i bolagsform.

Med hänsyn till vad utskottet anfört om laglighetsprövning fann utskottet liksom vid tidigare behandling av denna fråga att det inte fanns skäl att ta upp en sakdiskussion om ett sanktionssystem.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning av frågor om kommunal näringsverksamhet och laglighetsprövning och avstyrker därmed motionerna 2001/02:K205 (m), 2001/02:K271 (m), 2001/02:K305 (m) yrkandena 1–4 2001/02:K319 (kd), 2001/02:K365 (m), 2001/02:K366 (m), 2001/02:Fi296 (fp) yrkande 1, 2001/02:Fi299 (kd) yrkande 4, 2001/02:N312 (m) yrkandena 5, 6 och 10 samt 2001/02:N370 (kd) yrkande 3.

Utskottet finner inte heller skäl till att begära sådant förtydligande som efterlyses i motion 2001/02:K290 (kd). Motionen avstyrks.

Tröghetsregel vid överlåtelse av egendom och verksamhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående beredning en motion om skärpning av kraven för överlåtelse av kommunal verksamhet.

Jfr reservation 18 (mp).

Motion

En motion rör möjligheten att begränsa rätten för kommuner och landsting att överlåta egendom och verksamhet. *Matz Hammarström m.fl. (mp)* föreslår i motion 2001/02:K381 yrkande 8 att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändringar i relevant lagstiftning för att skärpa kraven för utförsäljning av kommunal verksamhet. Motionärerna framhåller att äldreomsorg och sjukvård har mycket stor betydelse för kommunens medborgare. De anser att ett beslut att sälja ut sådan strategisk verksamhet är av den digniteten att det bör krävas två likalydande beslut av kommunal- respektive landstingsfullmäktige med val emellan eller att beslutet skall fattas med kvalificerad majoritet. Folkomröstning kan också vara ett alternativ enligt motionärerna, som också påminner om propositionen om en stopplag för utförsäljning av akutsjukhus och Kommundemokratikommitténs betänkande i frågan.

Bakgrund

Gällande bestämmelser

Som nämnts ovan får kommuner och landsting enligt 3 kap. 16 § kommunalagen efter beslut av fullmäktige lämna över vårderna av en kommunal angelägenhet till ett aktiebolag, ett handelsbolag, en ekonomisk förening, en ideell förening, en stiftelse eller en enskild individ. Som förutsättning gäller att någon särskild ordning inte har föreskrivits för handhavandet av angelägen-

heten. Vården av en angelägenhet som innefattar myndighetsutövning får överlämnas endast om det finns stöd för det i lag. Den överlämnade verksamheten skall falla inom den kommunala kompetensen.

Under åren 2001 och 2002 gäller lagen (2000:1440) om inskränkning i landstingens rätt att överlämna driften av akutsjukhus till annan. Lagen förbjuder att uppgiften att ansvara för driften av ett akutsjukhus överlämnas till den som avser att driva verksamheten med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent.

Utredningar

Kommundemokratikommittén har haft i uppdrag att överväga hur *avgöranden av långsiktig karaktär och av stor principiell och ekonomisk betydelse* kan skyddas mot kortsiktigt framhastade beslut samt att utreda behovet av särskilda bestämmelser för avgöranden på kommunal nivå av långsiktig karaktär och av stor principiell och ekonomisk betydelse.

Kommittén har i sitt betänkande Att tänka efter före – samråd i kommuner och landsting (SOU 2001:89) gjort bedömningen att det finns flera metoder som skulle kunna bidra till att skapa rådrum och till att främja kommun- och landstingsmedlemmarnas deltagande och den politiska diskussionen inför avgöranden av långsiktig karaktär och av stor principiell och ekonomisk betydelse. Det kan handla dels om särskilda beslutsregler som t.ex. krav på två beslut med mellanliggande val, två beslut utan mellanliggande val eller kvalificerad majoritet, dels om särskilda beredningsregler som t.ex. krav på samråd eller folkomröstning. Kommittén anför att ett samråd normalt sker på ett tidigt stadium i beredningsprocessen och ger medlemmarna bättre möjligheter att delta på ett djupare och mer engagerat sätt i beredningsprocessen. De som deltar i ett samråd kan själva tillföra något mer än att bara ta ställning till förutbestämda alternativ. Ett samråd kan riktas inte bara till röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmar utan även till barn och ungdomar. Ett krav på samråd framstår således som den mest ändamålsenliga bestämmelsen. Kommittén föreslår därför att en bestämmelse om samråd förs in i kommunallagen.

Kommitténs förslag är under beredning i Regeringskansliet. Regeringen har i propositionen ansett det lämpligt att förslaget om samrådsförfarande hanteras i ett sammanhang med frågan om ett stärkt folkinitiativ och avser att återkomma till den frågan i samband med beredningen av Kommundemokratikommitténs nämnda betänkande.

Vidare har en *särskild utredare* i uppdrag (dir. 2000:103) att utreda förutsättningarna för att införa särskilda tröghetsregler vid beslut om stora förändringar av ägar- eller driftsformer inom vården samt lämna förslag till sådana regler. Utredaren skall särskilt beakta intresset av att upprätthålla en verksamhet som är tillgänglig för alla efter behov. Utredarens förslag skall syfta till att det demokratiska inflytandet över beslutsprocessen vid överlåtelse av driftsansvaret för den offentligt finansierade vården stärks. Utredaren skall lämna ett delbetänkande senast den 31 mars 2002.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att i första hand beredningen av Kommundemokratikommitténs förslag bör avvaktas. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K381 (mp) yrkande 8.

Ekonomiskt stöd för barn**Utskottets förslag i korthet**

Utskottet avstyrker motioner om sådan ändring av bestämmelserna om kommunal kompetens som möjliggör för kommunerna att ge ekonomiskt stöd i andra former än de nuvarande till föräldrar för vård av egna barn. Utskottet avstyrker också en motion om att ge kommunerna möjlighet att ekonomiskt stödja adoption och insemination.

Jfr reservationerna 19 (m) och 20 (kd, c, mp).

Motioner

I flera motioner förs fram förslag om möjlighet för kommunerna att ge stöd till barnomsorg.

I motion 2001/02:K324 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen genom en särskild lag skall besluta att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina egenfinansierade barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. Motionärerna hänvisar till att Regeringsrätten i tidigare beslut (RÅ 1991 ref. 19) ansett att den allmänt vedertagna grundsatsen när det gäller den kommunala kompetensen är att en kommun inte utan stöd i lag eller författning får lämna understöd till enskilda personer och att bidrag som t.ex. vårdnadsersättning eller barnbidrag således inte får lämnas av en kommun utan stöd i speciallagstiftning. Motionärerna anför att nuvarande barnomsorgssubventioner från kommuner till föräldrar med barn i daghemsåldern ensidigt gynnar vissa barn och att det rimliga borde vara att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina egna medel, dvs. den del som inte finansieras av staten, till barnomsorgssubventioner. Det bör kunna ske på ett rättvist sätt för varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. Motionärerna anser det klart att det råder en konflikt mellan den princip som Regeringsrätten åberopat och den likställighetsprincip som gäller generellt i kommunal verksamhet.

I motion 2001/02:K331 av Birger Schlaug (mp) framförs liknande synpunkter och föreslås ett tillkännagivande för regeringen om ändring av kommunallagen för att möjliggöra rätten för kommun att ge ekonomiskt stöd till föräldrar som väljer att vara hemma hos eget barn.

I *motion 2001/02:K233 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som möjliggör att ett antal kommuner på försök får införa kommunalt vårdnadsbidrag/barnkonto.

Möjlighet för kommuner att ge stöd åt föräldraskap efterlyses i *motion 2001/02:K390 av Birgitta Sellén (c)*. Motionären föreslår tillkännagivanden för regeringen om att ändra kommunallagen så att en kommun kan ge ekonomisk hjälp till familjer som vill adoptera barn (*yrkande 1*) och till familjer som vill skaffa barn genom insemination (*yrkande 2*).

Bakgrund

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågan om ekonomiskt stöd till barnomsorg senast i sitt betänkande 2000/01:KU6. Utskottet hänvisade där i sin bedömning till att kommunernas skyldigheter i fråga om barnomsorg i första hand framgår av socialtjänstlagen (1980:620) och skollagen (1985:1100). Deras möjligheter att sörja för barnomsorg i vidare omfattning begränsas av föreskrifterna i kommunallagen (1991:900) om kommunernas befogenheter. En allmänt vedertagen grundsats när det gäller den kommunala kompetensen är, framhöll utskottet, att en kommun inte utan stöd i lag eller författning får lämna understöd till enskilda personer. Om kommunernas befogenheter skulle vidgas i den riktning som motionerna syftade till, måste det följaktligen till en ändring av föreskrifterna i kommunallagen eller särskild lagstiftning. Utskottet påpekade att kommunallagens bestämmelser om kommunernas befogenheter är generellt bestämmande för vilka uppgifter kommunerna kan ta sig an i skilda hänseenden. Dessa bestämmelser borde enligt utskottet inte ändras utan ingående överväganden i ett vidare sammanhang. Utskottet var inte berett att med anledning av vad som anförts i motionerna förorda några sådana ändringar. Inte heller fanns det enligt utskottets mening skäl att överväga särskild lagstiftning för att vidga kommunernas befogenheter på det sätt som motionärerna önskade.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning i fråga om stödet till barnomsorg och avstyrker motionerna 2001/02:K233 (m), 2001/02:K324 (kd) och 2001/02:K331 (mp). Utskottet anser att motsvarande skäl kan anföras i fråga om stöd för adoption och insemination. Utskottet avstyrker således även motion 2001/02:K390 (c) yrkandena 1 och 2.

Utegångsförbud

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion som gäller regler om utgångsförbud för ungdomar.

Motion

I motion 2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 16 föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag som hindrar kommuner att införa utgångsförbud för ungdomar. Motionärerna beklagar att det under senare år förekommit debatt i några kommuner om att införa utgångsförbud för ungdomar under en viss tid på dygnet i stället för att angripa roten till de problem som leder till skadegörelse och otrygga miljöer.

Bakgrund

Bland de i 2 kap. regeringsformen stadgade grundläggande fri- och rättigheterna finns mötesfriheten och demonstrationsfriheten. Mötesfrihet innebär frihet att anordna och bevista sammankomst för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk. Demonstrationsfrihet är frihet att anordna och delta i demonstration på allmän plats. Medborgarna är vidare gentemot det allmänna skyddade mot frihetsberövande. De är även i övrigt tillförsäkrade frihet att förflytta sig inom riket och att lämna det.

De nämnda friheterna får begränsas i viss utsträckning. Det får dock ske endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

I ordningslagen (1993:1617) finns vissa möjligheter för regeringen eller efter regeringens bemyndigande en kommun att meddela lokala föreskrifter för att upprätthålla den allmänna ordningen på offentlig plats.

Utskottets ställningstagande

Något lagstöd för kommuner att meddela sådana föreskrifter som avses i motionen finns inte. Därmed behövs inte heller något sådant tillkännagivande som motionärerna efterlyser. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K284 (c) yrkande 16.

Särskilda frågor om rätten att begära laglighetsprövning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om översyn av grunderna för kommunmedlemskap och om rätt för den som inte har fyllt 18 år att begära laglighetsprövning.

Motioner

I motion 2001/02:K265 av Åsa Torstensson (c) föreslås ett tillkännagivande för regeringen om behovet av en översyn av grunden för vem som är medlem av en kommun enligt kommunallagen. Hon anför att de gällande bestämmelserna innebär bl.a. att många personer är medlemmar i kommuner och lands-ting utan att betala någon skatt där och att en av medlemskapets viktigaste konsekvenser är rätten att begära laglighetsprövning av kommunala beslut. Historiskt kan det enligt motionären tyckas självklart att den som har egen-dom också har rätt att påverka och styra utvecklingen i en kommun på grund av ett ägande i kommunen, men hon ifrågasätter om lagstiftningen kan anses rättvis och försvarbar med tanke på 2000-talets förändrade levnadsmönster och därmed kommunernas ändrade planeringsförutsättningar med ett ökat fritidsfastighetsägande och utboäggande av mark och jordbruksfastigheter. Motionären framhåller att det ligger ett starkt demokratiskt och politiskt an-svar på invånarna i en kommun att utveckla och ta ansvar för en samlad hel-hetssyn på en kommuns utveckling och alla invånarnas servicebehov, där det handlar om prioriteringar vad avser både investeringar och långsiktighet i att klara tillväxt och utvecklingskrav. Synen hos de åretruntboende på ansvar och prioriteringar delas inte alltid av fritidsboende eller utboäggande. Byggplaner och investeringar för utveckling av verksamheter kan i detta sammanhang vara anledning till skilda åsikter om vad som är bäst för en kommun. Motion-ären efterlyser ett starkare samband mellan medinflytande och medansvar än vad som gäller i dag och anser därför att kommunallagens grunder för med-lemskap bör ses över.

I motion 2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att den bör ta initiativ till att genomföra förändringar i kommunallagen så att ungdomar under 18 år ges möjlighet att väcka kommunalbesvär. De flesta beslut som fattas i kommunerna berör enligt motionärerna barn och ungdomar, och förslaget bör ses som ett steg vidare för att stärka ungdomars medverkan i den demokratiska processen.

Bakgrund

Bestämmelser om laglighetsprövning av kommunala beslut finns, som nämnts ovan, i 10 kap. kommunallagen.

Varje medlem av en kommun eller ett landsting har rätt att få lagligheten av kommunens eller landstingets beslut prövad genom att överklaga dem hos länsrätten. Beslut som får överklagas är bl.a. beslut av fullmäktige och av en

nämnd eller ett partssammansatt organ, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art.

Kommunmedlemskapet regleras i 1 kap. kommunallagen. Medlem av en kommun är den som är folkbokförd i kommunen, äger fast egendom i kommunen eller är taxerad till kommunalskatt där. Medlem av ett landsting är den som är medlem av en kommun inom landstinget.

Vid införandet av den nuvarande kommunallagen diskuterades frågan om kommunmedlemskap och rätten att anföra vad som då betecknades som kommunalbesvär (prop. 1990/91:117, bet. 1990/91:KU38). Regeringen erinrade om att det ursprungliga motivet till att ägare eller brukare av fast egendom togs upp i kretsen av kommunmedlemmar var att de borde få utöva sin rösträtt för egendomen redan innan de blev taxerade för fastigheten. Sedan den till fastighetsinnehav knutna rösträtten upphört, hade detta motiv för att låta innehav av fast egendom grunda medlemskap förfallit. Trots detta hade fastighetsinnehav som grund för medlemskap fått kvarstå i kommunallagstiftningen. Kommunallagskommittén hade inför 1953 års kommunallag kommit till den slutsatsen att om innehavare av fastigheter som inte taxerades till kommunalskatt skulle uteslutas från medlemskap, skulle detta drabba stat och landsting i de kommuner där de innehade fastigheter av olika slag. Frågan hade diskuterats även inför tillkomsten av 1977 års kommunallag, men departementschefen hade ansett att någon ändring inte borde göras.

I förarbetena till den nuvarande kommunallagen diskuterades frågan om saken kommit i ett annat läge efter ändringen fr.o.m. 1988 års taxering att fysiska personer beskattas för all inkomst i hemortskommunen. Det innebär, påpekade regeringen, bl.a. att ägare av fritidsfastigheter inte längre erlägger skatt till den kommun där fastigheten är belägen men ändå är kommunmedlemmar på grund av fastighetsinnehavet. Många remissinstanser hade pekat på det problem som finns för kommuner som har en omfattande fritidsbebyggelse, och regeringen hade stor förståelse för dessa problem. Man måste dock enligt regeringens mening se frågan om fastighetsinnehav som medlemskapsgrund i ett större perspektiv. Föremålet för ett fastighetsägende kunde vara fastigheter med en rad olika funktioner som permanentbebodda småhus, fritidshus, hyresfastigheter, industrifastigheter, sjukhus samt teatrar och liknande samlingslokaler, och som ägare uppträdde privatpersoner, juridiska personer, stat, kommun och landsting. Fastigheterna kunde bli föremål för en rad kommunala beslut. I många fall kunde dessa överklagas endast genom kommunalbesvär. Skulle man ta bort fastighetsägandet som en grund för medlemskap skulle konsekvensen bli att rätten till kommunalbesvär på dessa områden försvann. Dessutom kunde det få vissa konsekvenser för tillämpningen av kommunalrättsliga grundprinciper, t.ex. likställighetsprincipen och lokaliseringsprincipen som var svåra att överblicka. Frågan om man kunde slopa ett medlemskap enbart grundat på fastighetsinnehav krävde därför ytterligare överväganden, och regeringen avsåg att ta initiativ till en sådan översyn.

Ett uppdrag att göra en sådan översyn lämnades till Lokaldemokratikommittén. Kommittén redovisade resultatet av sina överväganden i betänkandet Det kommunala medlemskapet (SOU 1992:72).

Lokaldemokratikommittén bedömde det som möjligt att slopa fastighetsägandet som självständig grund för kommunalt medlemskap men att förutsättningen för en sådan ordning var att vissa rättigheter som har anknytning till det kommunala medlemskapet behölls för den kategori fastighetsägare som inte längre skulle komma att vara medlemmar. Kommittén bedömde däremot som oacceptabel en ordning där konsekvensen av att slopa ägande av fast egendom som självständig grund för kommunalt medlemskap var att fastighetsägare utan annan anknytning till kommunen än fastigheten skulle förlora rätten att begära laglighetsprövning. Kommittén hänvisade därvid till Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och den i konventionens artikel 6 stadgade rätten för den enskilde att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade i opartisk och offentlig rättegång inför en domstol. Kommittén framhöll att Europadomstolen hade tolkat konventionen på ett sådant sätt att det måste finnas en möjlighet till domstolsprövning även av förvaltningsbeslut och att man inte kunde utesluta att ett bortfall av rätten att begära laglighetsprövning för vissa fastighetsägare i kommunen av Europadomstolen skulle kunna anses stå i strid med Europakonventionen. Även av denna anledning fann kommittén det angeläget att rätten att begära laglighetsprövning skulle bestå för samtliga fastighetsägare i kommunen. – Kommittén ansåg också att rätten för fastighetsägare att delta i folkomröstningar, opinionsundersökningar eller liknande förfaranden i en fråga som berör fastigheten skulle kvarstå, liksom rätten att enligt indelningslagen ansöka om ändrad indelning av kommun eller landsting.

Konstitutionsutskottet behandlade i sitt betänkande 1993/94:KU40 över proposition 1993/94:188 Lokal demokrati en motion om att avskaffa fastighetsinnehav som grund för kommunmedlemskap. Utskottet hänvisade till Lokaldemokratikommitténs översyn och framhöll att regeringen i propositionen uppgett sig, bl.a. mot bakgrund av remissutfallet, inte vara beredd att lägga fram något förslag men ha för avsikt att bereda frågan vidare. – Regeringen har därefter enligt uppgift från Regeringskansliet avskrivit ärendet.

Allmänna bestämmelser om *möjligheten att vara part i rättegång* finns i rättegångsbalken. Var och en får vara part i rättegång, men om parten inte råder över det som tvisten rör eller om den rör en rättshandling som parten inte själv får ingå, skall talan föras av den som är partens ställföreträdare.

I ett avgörande av Regeringsrätten 1979 (R 1979 2:43) har den som inte har uppnått myndig ålder ansetts inte kunna föra kommunalbesvärstalan. Regeringsrätten påpekade att besvärsskrivelsen hade undertecknats av två personer med angivande av vars och ens födelsetid och att uppgifterna visade att ingen av dem vid tiden för överklagandet av kommunstyrelsens beslut uppnått myndig ålder. Vid sådant förhållande och då talan inte förts av deras förmyndare såsom ställföreträdare hade länsstyrelsen enligt Regeringsrätten

inte bort ta upp besvären till prövning, och till följd härav undanröjde Regeringsrätten länsstyrelsens beslut.

Utskottets ställningstagande

Frågan om grunden för kommunmedlemskap har utretts av Lokaldemokrati-kommittén utan att det lett till något förslag till riksdagen. Utskottet anser inte att det finns skäl att nu begära någon ny utredning i frågan och avstyrker motion 2001/02:K265 (c).

Utskottet anser inte heller att det finns skäl till sådana förändringar i kommunallagen som begärs i motion 2001/02:K284 (c) yrkande 1.

Kommunernas organisation och verksamhetsformer

Gällande ordning

Kommunernas och landstingens *organisation och verksamhetsformer* regleras i 3 kap. kommunallagen. Kommunfullmäktige respektive landstingsfullmäktige är beslutande församlingar. Dessa församlingar skall tillsätta kommunstyrelse respektive landstingsstyrelse samt de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens eller landstingets uppgifter enligt särskilda författningar och för verksamheten i övrigt. Normalt skall fullmäktige bestämma nämndernas verksamhetsområden och inbördes förhållanden. Fullmäktige får besluta bl.a. att en nämnd skall ha hand om en eller flera verksamheter i hela kommunen eller landstinget och att en nämnd skall ha hand om en eller flera verksamheter för en del av kommunen eller landstinget.

Fullmäktige får enligt 7 § också tillsätta fullmäktigeberedningar. En sådan beredning skall bestå av förtroendevalda.

Fullmäktige skall enligt 3 kap. 9 § kommunallagen besluta i ärenden som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen eller landstinget. Sådana ärenden kan exempelvis gälla mål och riktlinjer för verksamheten, budget, skatt eller andra viktiga ekonomiska frågor.

Särskilda bestämmelser om kommunala företag finns i 3 kap. 16–19 §§.

Enligt 16 § får kommuner och landsting efter beslut av fullmäktige lämna över vården av en kommunal angelägenhet, för vars handhavande särskild ordning inte föreskrivits, till ett aktiebolag, ett handelsbolag, en ekonomisk förening, en ideell förening, en stiftelse eller en enskild individ. Vården av en angelägenhet som innefattar myndighetsutövning får dock överlämnas endast om det finns stöd för det i lag. Den verksamhet som överlämnas skall falla inom den kommunala kompetensen.

Enligt 17 § skall fullmäktige, innan en kommun eller ett landsting lämnar över vården av en kommunal angelägenhet till ett aktiebolag där kommunen eller landstinget bestämmer ensam, fastställa det kommunala ändamålet med verksamheten, utse samtliga styrelseledamöter och minst en revisor samt se till att fullmäktige får yttra sig innan sådana beslut i verksamheten som är av

principiell beskaffenhet eller annars av större vikt fattas. Detsamma gäller när kommunen ensam eller landstinget ensamt bildar en stiftelse för en kommunal angelägenhet.

Syftet med att fullmäktige skall fastställa ändamålet med verksamheten är att minimera riskerna för kompetensöverskridanden. Enligt förarbetena (prop. 1990/91:117) bör detta ske i bolagsordningen för aktiebolag, men det är inget uttryckligt krav att detta sker. Kravet på precisering av ändamålsbestämmelsen är enligt förarbetena särskilt starkt om verksamheten ligger nära gränsområdena för den kommunala kompetensen. Den rättsliga innebörden av fullmäktiges yttranderätt innan beslut fattas i verksamheter som är av principiell betydelse eller annars av större vikt är att aktiebolaget bolagsrättsligt sett kan fatta ett beslut i strid mot fullmäktiges yttrande. Fullmäktige kan då med stöd av 8 kap. 2 § aktiebolagslagen avsätta styrelsen. Aktiebolaget blir bundet av reglerna om yttranderätt genom bestämmelser i bolagsordningen eller genom ägardirektiv som fastställs på bolagsstämma.

Av 3 kap. 17 § kommunallagen framgår att om en kommun eller ett landsting med stöd av 16 § lämnar över vården av en kommunal angelägenhet till ett aktiebolag där kommunen eller landstinget innehar samtliga aktier, skall fullmäktige fastställa det kommunala ändamålet med verksamheten, utse samtliga styrelseledamöter och se till att få yttra sig innan sådana beslut i verksamheten som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt fattas. Detta gäller även när kommunen ensam eller landstinget ensamt bildar en stiftelse för en kommunal angelägenhet.

Syftet med bestämmelsen i 17 § är att tillförsäkra kommunerna och landstingen inflytande och kontroll över de nämnda juridiska personerna.

I 18 § regleras vad som skall gälla när en kommun eller ett landsting lämnar över en kommunal angelägenhet till ett bolag eller en förening där kommunen bestämmer tillsammans med någon annan eller till en stiftelse. Fullmäktige skall se till att den juridiska personen blir bunden av villkoren enligt 17 § i den utsträckning som är rimlig med hänsyn till andelsförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.

Kommuner och landsting samverkar i stor utsträckning inom både de frivilliga och de obligatoriska verksamheterna. Samverkan är i regel frivillig. På vissa områden har lagstiftaren förutsatt att kommunerna samverkar. Inom ett begränsat antal områden är samverkan dessutom obligatorisk. Samverkan sker i första hand om sådant som inte är att beteckna som myndighetsutövning. Det handlar i stället i stor utsträckning om kommunal service.

Ställningstagande till beslut i kommunala företag

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att ändra kommunallagens bestämmelse om att fullmäktige, om en kommun eller ett landsting lämnar över vården av en kommunal angelägenhet till ett helägt aktiebolag eller en kommunal stiftelse, skall se till att få yttra sig in-

nan vissa viktiga beslut fattas till att fullmäktige skall se till att få ta ställning. Utskottet avstyrker därmed motioner om avslag i denna del.

Jfr reservation 21 (m, kd, fp).

Propositionen

Regeringen föreslår att fullmäktige, om en kommun eller ett landsting lämnar över vården av en kommunal angelägenhet till ett helägt aktiebolag eller en kommunal stiftelse, skall se till att fullmäktige får ta ställning innan sådana beslut i verksamheten som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt fattas. – Förslaget tas in i 3 kap. 17 § kommunallagen.

Motioner

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 1 föreslås att riksdagen skall avslå regeringens förslag om ändring i 3 kap. 17 § kommunallagen. Motionärerna hänvisar till Lagrådets uttalande att förslaget inte tillför något i sak men kan leda till missuppfattningen att fullmäktige har en formell vetorätt och att den nuvarande formuleringen bör behållas.

Även i motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 5 föreslås med hänvisning till Lagrådets uttalande avslag på regeringens förslag om ändring i 3 kap. 17 § kommunallagen.

Bakgrund

Lagrådets yttrande

Lagrådet har förordat att den nuvarande formuleringen med krav på att fullmäktige skall se till att fullmäktige får yttra sig behålls, med motivering att den föreslagna lydelsen inte tillför något i sak och kan föranleda missuppfattningen att fullmäktige har en formell vetorätt.

Lagrådet har också pekat på att det viktiga för den som har att lämna information till fullmäktige om tilltänkta bolags- eller stiftelsebeslut rimligen är om informationen över huvud taget skall lämnas och att det för uppgiftslämnaren torde sakna betydelse om fullmäktige får ”yttra sig” eller ”ta ställning”.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen anser att åtgärder bör vidtas för att stärka fullmäktiges ställning när det gäller viktiga beslut som fattas i kommunala företag. Det måste enligt regeringen finnas en garanti för att fullmäktige har det avgörande inflytandet över frågor som är av stor vikt för kommunen eller landstinget, oavsett om kommunen eller landstinget väljer att bedriva verksamhet i förvaltningsform eller i annan form. En lagreglering som innebär att fullmäktiges godkännande av viktiga beslut i kommunala bolag skulle krävas riskerar att komma i konflikt med grundläggande associationsrättsliga bestämmelser om bolagsstyrelsens och styrelseledamöternas ansvar. Ett motsvarande krav på godkännande

av beslut av kommunala stiftelser skulle komma i konflikt med de rättsliga principer som gäller för stiftelser. Enligt regeringens mening är det tillräckligt att fullmäktige får en skyldighet att se till att få ta ställning innan sådana beslut i verksamheten som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt fattas.

Regeringen bemöter Lagrådets kritik genom att *dels* hålla med om att ett yttrande av fullmäktige per definition innefattar någon form av viljeyttring från fullmäktiges sida och i rent formell mening kan sägas innefatta ett ställningstagande, *dels* framhålla att det från demokratisk synpunkt är viktigt att det så långt möjligt skapas garantier för att fullmäktiges yttrande grundas på ett verkligt ställningstagande i själva sakfrågan. Regeringens avsikt med den föreslagna nya lydelsen är just att fästa kommunens eller landstingets uppmärksamhet på att ett yttrande från fullmäktige måste vara grundat på tillräckligt noggranna överväganden rörande de faktiska förhållandena i det enskilda fallet. Om ett krav på ställningstagande tas in i lagstiftningen blir effekten också enligt regeringen att lagstiftningen bättre speglar vad som redan nu regelmässigt sker i samband med att fullmäktige tar ställning till beslut i kommunala bolag som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt. Mot denna bakgrund kan regeringen inte finna att Lagrådets farhågor för att innebörden av lagändringen skulle kunna missuppfattas utgör något hinder för att genomföra den föreslagna ändringen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning om behovet av att ändra formuleringen i 3 kap. 17 § kommunallagen. Utskottet tillstyrker således propositionen i denna del och avstyrker motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 1 och 2001/02:K65 (kd) yrkande 5.

Insyn i kommunala entreprenader

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om sådan ändring i kommunallagen som ger allmänheten möjlighet att få insyn i hur en kommunal angelägenhet sköts, även om angelägenheten har överlämnats till annan. Utskottet avstyrker därmed en avslagsmotion och en motion om omstruktureringar inom den offentliga sektorn. Utskottet avstyrker också en motion om att krav på informationstillgång skall ställas vid upphandling av entreprenader. Jfr reservationerna 22 (m) och 23 (v).

Propositionen

Regeringen föreslår att en kommun eller ett landsting, om kommunen eller landstinget sluter avtal med någon annan än som avses i 17 och 18 §§ kommunallagen om att denne skall utföra en kommunal angelägenhet, skall be-

akta intresset av att genom avtalet tillförsäkras information som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i hur angelägenheten utförs. – Förslaget tas in i en ny paragraf, 3 kap. 19 a § kommunallagen.

Regeringen utgår från att företrädare för den kommunala sektorn och branschorganisationer i de flesta fall kan finna gemensamma utgångspunkter för vilken typ av uppgifter som behövs för att tillförsäkra allmänheten den insyn som kan anses vara befogad inom olika verksamhetsområden samt erinrar om att fullmäktige har möjlighet att utfärda närmare riktlinjer för hur allmänheten skall tillförsäkras insyn.

Regeringen avser att följa utvecklingen på området och vid behov återkomma i frågan.

Motioner

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 2 yrkas avslag på förslaget om införande av en ny bestämmelse i 3 kap. 19 a § kommunallagen. Motionärerna anser att förslaget utgör en olycklig sammanblandning av regler. De framhåller att företag skall styras efter principer som gör sådan drift rationell. Om mera långtgående insyn i en verksamhet är ett demokratiskt krav skall verksamheten inte läggas ut på entreprenad.

I motion 2001/02:K61 av Carl-Axel Johansson (m) begärs ett tillkännagivande för regeringen om medborgerlig insyn och delaktighet i offentligt finansierad verksamhet. Enligt motionären är vad som behövs omstruktureringar inom offentlig sektor med etableringsfrihet, kundvalsmodeller och kvalitetssäkringar.

I motion 2001/02:K59 av Kenneth Kvist m.fl. (v) yrkande 1 föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 3 kap. 19 § kommunallagen så att kommuner och landsting åläggs att i upphandlingen kräva tillgång till information som möjliggör för kommunen att säkra medborgarnas insyn i den verksamhet som läggs ut på entreprenad. Motionärerna anser att skattefinansierad kommunal verksamhet i huvudsak skall bedrivas i kommunal regi men att alternativa driftsformer kan fungera som ett komplement. För att allmänheten skall kunna få erforderlig insyn i sådan verksamhet bör det i upphandlingen ingå att kommande avtal skall innehålla krav på vilken information som skall lämnas ut på anmodan.

Bakgrund

Gällande regler

Företag i vilka kommuner och landsting utövar ett rättsligt bestämmande inflytande jämföras med myndigheter när det gäller handlingsoffentligheten. Detta följer av 1 kap. 9 § sekretesslagen (1980:100). I fråga om delägda företag som inte omfattas av denna bestämmelse gäller enligt 3 kap. 18 § kommunallagen att fullmäktige skall verka för att allmänheten skall ha rätt att ta del av handlingar hos företaget enligt de grunder som gäller för allmänna handlingars offentlighet i 2 kap. tryckfrihetsförordningen och i sekretessla-

gen. Detsamma gäller om kommunen eller landstinget tillsammans med någon annan bildar en stiftelse för en kommunal angelägenhet.

Det finns inte några bestämmelser som ger allmänheten en rätt till insyn i privatägda företag som bedriver kommunal verksamhet på entreprenad. Företagen är dock oförhindrade att lämna ut handlingar och uppgifter som inte omfattas av någon lagstadgad tystnadsplikt som gäller för verksamheten. De uppgifter om entreprenören och dennes verksamhet som kommunen eller landstinget begär in för att kontrollera och följa upp verksamheten blir i enlighet med offentlighetsprincipen tillgängliga för allmänheten hos kommunen eller landstinget. Detta dock under förutsättning att uppgifterna inte omfattas av sekretess enligt sekretesslagen.

Innan en kommun eller ett landsting lämnar över vården av en kommunal angelägenhet till någon annan än som avses i 17 § skall, som nämnts ovan, fullmäktige se till att kommunen respektive landstinget tillförsäkras en möjlighet att kontrollera och följa upp verksamheten.

De kommunala nämnderna har enligt 6 kap. 7 § kommunallagen det direkta ansvaret för att verksamhet som lagts ut på entreprenad kontrolleras och följs upp. Sådan kontroll och uppföljning kan exempelvis ske genom att det i entreprenadavtalet anges att entreprenören skall ge in vissa handlingar till kommunen eller landstinget. Dessa handlingar blir allmänna handlingar när de kommit in till kommunen eller landstinget. Det huvudsakliga syftet med bestämmelsen om nämndernas ansvar har dock inte varit att allmänheten skall tillförsäkras insyn i entreprenadverksamheten.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen anser att det från demokratisk synpunkt finns risker med att delar av den kommunala verksamheten undandras medborgarnas grundlagsskyddade rätt till insyn genom att privatägda företag tillåts driva sådan verksamhet. Vid olika tillfällen har rests krav på att offentlighetsprincipen skall tillämpas, eller åtminstone vara vägledande, i all verksamhet som utförs för det allmännas räkning och som bekostas av offentliga medel.

Regeringens utgångspunkt är att allmänhetens möjligheter till insyn i kommunal verksamhet inte skall vara beroende av på vilket sätt kommuner och landsting väljer att låta utföra verksamheten. Starka skäl talar därför enligt regeringen för att allmänheten bör tillförsäkras insyn i kommunal verksamhet som bedrivs på entreprenad. Det skulle medföra stora svårigheter att söka införa ett krav på handlingsoffentlighet hos privatägda företag. Utgångspunkten måste i stället enligt regeringen vara att allmänheten skall vända sig till kommunen eller landstinget när den vill utnyttja sin rätt till insyn i kommunal verksamhet som bedrivs på entreprenad. Detta innebär att det skall vara kommunens eller landstingets ansvar att se till att allmänheten kan få den insyn i verksamheten som är befogad.

Regeringen påpekar att insyn i kommunal verksamhet som bedrivs på entreprenad inte kan ha samma omfattning som insyn i den verksamhet som en kommun eller ett landsting bedriver i egen regi. Ett tidigare förslag om insyn i

kommunal entreprenadverksamhet ledde inte till lagstiftning eftersom regeringen bl.a. befarade att ett krav på att allmänheten skall ha direkt insyn i privatägda företag kunde minska intresset hos sådana företag att träffa entreprenadavtal om kommunal verksamhet. Därmed skulle möjligheterna att utsätta lämpliga delar av den kommunala verksamheten för konkurrens minska (se prop. 1993/94:188 s. 43).

Regeringen framhåller att bestämmelserna om insyn inte får utformas så att de snedvrider konkurrensen mellan berörda aktörer. Vid tecknandet av entreprenadavtalet bör en avvägning göras mellan å ena sidan allmänhetens intresse av hur verksamheten bedrivs och å andra sidan entreprenörens intresse av att inte behöva lämna ut viss information som kan vara till nackdel för företaget och snedvrider konkurrensen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning om behovet av insyn i kommunal verksamhet som överlämnats till annan. Utskottet tillstyrker således propositionen såvitt avser den nya paragrafen 3 kap. 19 a § kommunallagen och avstyrker motion 2001/02:K60 (m) yrkande 2 och 2001/02:K59 (v) yrkande 1.

Utskottet anser inte heller att något tillkännagivande om omstruktureringar inom den offentliga sektorn är påkallad i detta sammanhang och avstyrker motion 2001/02:K61 (m).

Insyn i fristående skolor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker regeringens förslag till ändring i skollagen och tillstyrker därmed avslagsmotioner.
Jfr reservation 24 (s, v).

Propositionen

Regeringen föreslår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter som innebär att huvudmannen för en fristående skola skall vara skyldig att lämna sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna. – Förslaget tas in i 15 kap. 11 § skollagen.

Regeringen avser att följa utvecklingen på området och vid behov återkomma i frågan om insyn i de fristående skolorna.

Motioner

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 3 yrkas avslag på förslaget om ändring i 15 kap. 11 § skollagen. Motionärerna anför att det redan föreligger en rättighet för kommuner som bedriver uppföljning och utvärdering att också inbegripa fristående skolor samt att Skolverkets skyl-

dighet att utöva tillsyn också av de fristående skolorna måste vara tillfyllest och kunna ge allmänheten den insyn som rimligen kan efterfrågas.

Avslag på regeringens förslag om ändring i 15 kap. 11 § skollagen yrkas också i *motionerna 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 6 och 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 18.*

I *motion 2001/02:K59 av Kenneth Kvist m.fl. (v) yrkande 2* föreslås att riksdagen beslutar att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer skall meddela föreskrifter som innebär att huvudmannen för en fristående skola skall vara skyldig att lämna sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna.

Bakgrund

Gällande regler och tidigare framlagt förslag om ändring i skollagen

Med fristående skolor avses skolor som drivs av enskilda fysiska eller juridiska personer. En av Statens skolverk (Skolverket) godkänd fristående skola som motsvarar grundskolan eller särskolan kan förklaras berättigad till bidrag från elevens hemkommun. Detsamma gäller om en godkänd fristående skola bedriver utbildning som motsvarar förskoleklassen. Fristående skolor vars utbildning motsvarar utbildning i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan kan också förklaras berättigade till bidrag från elevernas hemkommuner.

Den kommun där den fristående skolan är belägen har rätt till insyn i verksamheten om skolan får bidrag av kommunen. Skolorna är vidare skyldiga att i den utsträckning som kommunen bestämmer delta i den uppföljning och utvärdering som kommunen gör av sitt eget skolväsende (2 b kap. 8 §, 9 kap. 11 och 13 §§ skollagen, 1985:1100). Allmänheten har inte någon lagreglerad rätt till insyn i den verksamhet som bedrivs i fristående skolor.

Redan i dag lämnar fristående skolor viss information till Skolverket. Handlingar med sådan information blir allmänna handlingar hos denna myndighet. Skolverket får information om den tänkta skolverksamheten när en ansökan om godkännande eller förklaring om rätt till bidrag ges in till myndigheten. Genom sin skyldighet att utöva tillsyn över bl.a. de fristående skolor som blir godkända och/eller berättigade till bidrag får Skolverket också information om verksamheten i skolorna.

Enligt 15 kap. 11 § skollagen får regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddela föreskrifter om skyldighet för en skolhuvudman att lämna sådana sakuppgifter om skolverksamheten och sådan verksamhetsredovisning som behövs för uppföljning och utvärdering av verksamheten. Regeringen har i förordning föreskrivit att bl.a. fristående skolor som är godkända eller berättigade till bidrag är skyldiga att lämna sådana uppgifter i den utsträckning som Skolverket föreskriver. Dessa föreskrifter skall dock begränsas till vad som är behövligt för en effektiv uppföljning och utvärdering av de mål för skolverksamheten som har bestämts av riksdagen eller regeringen.

I proposition 2001/02:35 Fristående skolor har regeringen föreslagit att – för att öka kontrollen av och den allmänna insynen i hur offentliga medel används – regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen för en fristående skola att lämna en ekonomisk redovisning över verksamheten. Förslaget har behandlats av utbildningsutskottet, som i sitt betänkande 2001/02:UbU7 föreslår riksdagen att anta det. Kammardebatt i ärendet är planerad till den 20 mars 2002.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen anser att offentlighet och allmänhetens rätt till insyn bör vara huvudregel i verksamhet som helt eller delvis finansieras med offentliga medel. Allmänheten bör tillförsäkras insyn i den verksamhet som bedrivs i fristående skolor. Regeringen anser därför att den ändring i skollagen som föreslagits i proposition 2001/02:35 i syfte att ge allmänheten insyn i fristående skolors ekonomiska förhållanden bör vidgas. Informationen bör i första hand lämnas till den myndighet som har ansvaret för tillsynen över skolan, dvs. i de allra flesta fall Skolverket. Det kan dock enligt regeringen i vissa fall vara lämpligt att informationen lämnas till den kommun där den fristående skolan är belägen. Den enskilde medborgaren skall kunna vända sig till kommunen eller Skolverket för att få tillgång till informationen.

Regeringen anser att närmare föreskrifter om vilken information som skall ges in, med stöd av 8 kap. 7 § 6 regeringsformen, bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. På samma sätt som vad gäller förslaget om insyn i kommunala entreprenader bör en avvägning göras mellan å ena sidan den fristående skolans intressen och å andra sidan allmänhetens intresse av hur verksamheten utförs. Regeringen vill särskilt peka på att den föreslagna uppgiftsskyldigheten också kommer att omfatta elevernas betyg och att ett grundläggande krav enligt personuppgiftslagen är att personuppgifter inte behandlas för något ändamål som är oförenligt med det för vilket uppgifterna samlades in. Detta krav gäller naturligtvis också den information som lämnas över från de fristående skolorna.

Yttrande från utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet hänvisar i sitt yttrande 2001/02:UbU1y till att utskottet i betänkande 2001/02:UbU7 behandlat förslaget att bestämmelsen i 15 kap. 11 § skollagen skall ändras så att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen för en fristående skola att lämna en ekonomisk redovisning över verksamheten. Utskottet hade inte haft något att erinra mot regeringens förslag i denna del utan ansåg det med hänsyn till att verksamheten vid fristående skolor helt eller delvis finansieras med offentliga medel vara rimligt att allmänheten får möjlighet till insyn hur de offentliga medlen används. Utskottet föreslog att riksdagen skall anta regeringens förslag.

Utbildningsutskottet delar i sitt yttrande uppfattningen som förts fram i motioner att någon ytterligare lagändring inte bör göras utöver den som föreslagits i propositionen om fristående skolor och som utskottet tillstyrkt. Med beaktande av lägeskommunens rätt till insyn i och Skolverkets tillsyn av en fristående skolas verksamhet anser utbildningsutskottet att föreskrifter om skyldighet att lämna en ekonomisk redovisning över fristående skolas verksamhet är tillfyllest för att tillgodose allmänhetens berättigade intresse av insyn.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än utbildningsutskottet. Utskottet tillstyrker således motionerna 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18 samt avstyrker regeringens förslag till ändring i skollagen och motion 2001/02:K59 yrkande 2.

Obligatorisk miljönämnd

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om obligatorisk miljönämnd.
Jfr reservation 25 (v, mp).

Motion

I motion 2001/02:K262 av Gudrun Lindvall m.fl. (mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen att miljönämnderna i kommunerna bör göras obligatoriska igen. Erfarenheter från kommuner där miljönämnder bakats ihop med andra nämnder, som byggnadsnämnd eller teknisk nämnd, är enligt motionärerna att miljöpolitikerna försvinner. Motionärerna anser det vara nödvändigt att göra miljönämnderna obligatoriska för att miljöbalken skall få avsett genomslag, men också för att den lokala tillsynsmyndigheten skall få den självständiga ställning den behöver och för att arbetet med miljömålen skall kunna bedrivas engagerat av såväl politiker som tjänstemän lokalt och bli det forum för miljöengagemang i kommunen som behövs för att skapa ett ekologiskt hållbart samhälle.

Gällande ordning med bakgrund

Som redovisats ovan skall kommunfullmäktige respektive landstingsfullmäktige tillsätta kommunstyrelse respektive landstingsstyrelse samt de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens eller landstingets uppgifter enligt särskilda författningar och för verksamheten i övrigt. Normalt skall fullmäktige bestämma nämndernas verksamhetsområden och inbördes förhållanden. Fullmäktige får besluta bl.a. att en nämnd skall ha hand om en eller flera verksamheter i hela kommunen eller landstinget och att en nämnd skall ha hand om en eller flera verksamheter för en del av kommunen eller landstinget.

Enligt tidigare kommunallag gällde att den kommunala nämndorganisationen var indelad i en specialreglerad och en kommunallagsreglerad del. Vissa specialreglerade nämnder, dvs. sådana där det i speciallagstiftning fanns särskilda föreskrifter om nämnderna, var obligatoriska. Det ställdes upp krav på att det i varje kommun skulle finnas byggnadsnämnd, miljö- och hälsoskyddsnämnd, socialnämnd och skolstyrelse. De uppgifter som låg på nämnderna enligt lagens krav fick inte flyttas över på någon annan nämnd. Som motiv för den ökade organisationsfriheten framhölls i förarbetena till den nuvarande lagen (prop. 1990/91:117 s. 40) bl.a. att utvecklingen under senare år på det kommunala verksamhetsfältet har kännetecknats av att gränserna mellan olika sektorer blivit mindre skarpa och att behovet av sektorssamverkan således ökat. Vidare hänvisades till det förändringsarbete som varit inriktat på att decentralisera den kommunala verksamheten. Utvecklingen hade enligt regeringens mening nått det stadiet att alla kommuner och landsting borde ges möjlighet att organisera sin verksamhet på ett friare sätt och själva kunna bestämma hur de ville fördela sina uppgifter på olika kommunala nämnder. För att åstadkomma en ökad organisatorisk frihet på det specialreglerade området borde de återstående kraven på obligatoriska nämnder slopas. Av lagstiftningen på de skilda specialområdena borde det i stället framgå att det i varje kommun skulle finnas ett eller flera ansvariga politiska organ för respektive verksamhetsområde.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att den friare nämndorganisation som infördes genom den nuvarande kommunallagen bör bestå och avstyrker motion 2001/02:K262 (mp).

Fullmäktigeberedning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att även andra än redan förtroendevalda skall kunna utses till en fullmäktigeberedning.

Propositionen

Regeringen föreslår att fullmäktige skall kunna utse även andra än redan förtroendevalda till en fullmäktigeberedning. – Förslagen tas in i 4 kap. 5 § kommunallagen.

I propositionen framhålls att val till nämnder och beredningar skall vara proportionella och att fördelningen av ledamöter i en fullmäktigeberedning därför kommer att återspegla den partipolitiska sammansättningen i fullmäktige. På sedvanligt sätt är det en fråga för de politiska partierna att avgöra vem de nominerar till uppdraget.

Regeringen föreslår vidare att en fullmäktigeberednings sammanträden skall hållas inom stängda dörrar, men att en sådan beredning skall få besluta att

dess sammanträden skall vara offentliga, om fullmäktige har medgett det. – Förslaget tas in i 3 kap. 7 § kommunallagen.

Gällande ordning

Fullmäktige får enligt 3 kap. 7 § kommunallagen inrätta fullmäktigeberedningar för beredning av ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden som skall avgöras av fullmäktige. En sådan beredning skall bestå av en eller flera förtroendevalda.

En fullmäktigeberedning får väcka ärenden i fullmäktige, om fullmäktige har föreskrivit det.

Bestämmelsen att en fullmäktigeberedning skall bestå av förtroendevalda innebär att den inte kan bestå av andra än ledamöter och ersättare i fullmäktige och nämnd samt revisorer och revisorsersättare. Motsvarande begränsning finns inte när det gäller nämndberedningar.

Som redovisas närmare i följande avsnitt skall nämnders sammanträden enligt huvudregeln hållas inom stängda dörrar, men nämnderna får besluta att dess sammanträden skall vara offentliga, om fullmäktige har medgett det.

Utskottets ställningstagande

Några invändningar mot regeringens förslag har inte gjorts motionsvis. Utskottet tillstyrker propositionen i denna del.

Närvarorätt och öppenhet vid nämndsammanträden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om att en förtroendevald från ett parti som inte är representerat i en viss nämnd skall få närvara vid nämndens sammanträden efter endast anmälan.

Utskottet avstyrker vidare en motion om en översyn av reglerna om nämndsammanträdens offentlighet.

Motioner

I motion 2001/02:K289 av Ingemar Vänerlov (kd) föreslås ett tillkännagivande för regeringen om behovet av att ändra 4 kap. 23 § kommunallagen med syfte att fördjupa och utveckla den kommunala demokratin. Motionären påpekar att det ankommer på fullmäktige att fatta beslut om att en förtroendevald i ett parti som inte av egen kraft får representation i en nämnd ändå får närvara vid nämndens sammanträden. Han anser att stora partier inte sällan är negativt inställda till möjligheten för mindre partier att närvara och därför röstar ned förslag om närvarorätt. Bestämmelsen bör därför enligt motionären ändras så att endast anmälan till fullmäktige skall krävas för närvarorätt för den förtroendevalde från det orepresenterade partiet.

I motion 2001/02:K392 av Carina Hägg (s) föreslås ett tillkännagivande för regeringen om nämndsammanträden. Motionären anser att bestämmelserna

för om nämndsammanträden skall vara öppna eller slutna skall ändras så att huvudregeln blir att de skall vara öppna och att inför varje sammanträde får bedömas om det finns skäl för att sammanträdet inte skall vara öppet. Frågan bör ses över i lämpligt sammanhang och omfatta ingående diskussioner och analyser.

Gällande ordning med bakgrund

Bestämmelser om styrelser och nämnder finns i 6 kap. kommunallagen. En nämnds sammanträden skall enligt 19 a § hållas inom stängda dörrar. Nämnden får dock besluta att dess sammanträden skall vara offentliga, om fullmäktige har medgett det. Sammanträdena skall dock alltid hållas inom stängda dörrar i ärenden om myndighetsutövning eller där det finns uppgifter som omfattas av sekretess.

En nämnd får kalla en ledamot eller ersättare i fullmäktige, en annan nämnd eller beredning, en anställd hos kommunen eller landstinget eller en särskild sakkunnig att närvara vid ett sammanträde för att lämna upplysningar. Nämnden kan besluta att den som har kallats får delta i överläggningarna men däremot inte i besluten.

Fullmäktige får enligt 4 kap. 23 § kommunallagen besluta att en förtroendevald som inte är ledamot eller ersättare i en viss nämnd skall få närvara vid nämndens sammanträden och delta i överläggningarna men inte i besluten. Fullmäktiges beslut om rätt att närvara och delta i överläggningarna får även innefatta att den förtroendevalde skall ha rätt att få sin mening antecknad i protokollet.

I förarbetena till den nuvarande kommunallagen diskuterades frågan om att ge *obligatorisk närvarorätt* för ett parti som har fått mandat i fullmäktige (prop. 1990/91:117, bet. 1990/91:KU38, rskr. 1990/91:360). I propositionen framhölls att det från demokratisk synpunkt var angeläget att de mindre partierna ges rimliga möjligheter att agera och att de får både en god information om verksamheten och insyn i den beredningsprocess som föregår fullmäktiges handläggning av ärendena. Vidare framhölls dock att fråga blir om en avvägning mellan principen om valutslagets betydelse för ett partis ställning och inflytande och nämnda minoritetsintresse. Enligt regeringens mening måste den förstnämnda principen ges företräde framför minoritetsintresset. Till detta kom vikten av att upprätthålla fullmäktiges rätt att bestämma om organisationen och arbetsformerna i den egna kommunen eller landstinget. Av principiella och av praktiska skäl samt mot bakgrund av den mycket starka remissopinionen var regeringen inte beredd att föreslå en obligatorisk rätt för företrädare för mindre partier att vara närvarande på sammanträden med styrelsen, delta i överläggningen och få sin mening antecknad i protokollet. Regeringen ansåg att de mindre partiernas intressen borde tillgodoses på frivillighetens väg efter fullmäktiges egen bedömning av förhållandena i varje kommun eller landsting. – Konstitutionsutskottet fann vid sin behandling av frågan inte anledning att frånga regeringens bedömning men ville i likhet med

vad som gjorts i propositionen starkt understryka vikten av att de mindre partiernas intressen av information och insyn tillgodosågs.

Möjligheten att hålla *offentliga nämndsammanträden* infördes den 1 juli 1994 (prop. 1993/94:188, bet. 1993/94:KU40, rskr. 1993/94:379). I förarbetena (a. prop. s. 57) påpekades bl.a. att ett införande av offentliga nämndsammanträden aktualiserar frågan om vilken inverkan offentligheten har på de ärendehandlingar som finns tillgängliga vid ett sammanträde. I vissa nämnder, framför allt de som ansvarar för specialreglerade uppgifter, handläggs en stor mängd ärenden av integritetskänslig natur, och hänsyn måste i dessa fall tas till behovet av skydd för det allmännas eller enskildas intressen. Regeringen framhöll att en vidgning av allmänhetens insyn inte fick innebära ett försämrat skydd för enskilda människors privatliv.

Som skäl till att fullmäktige skall ta ställning till frågan om en nämnd skall medges att hålla offentliga nämndsammanträden pekade regeringen på två omständigheter. Den ena var att frågan berör nämndernas verksamhetsformer och att den är av så principiell beskaffenhet att fullmäktige bör besluta i frågan. Den andra är att det i fullmäktige ges en möjlighet till en öppen politisk debatt om lämpligheten av att en viss nämnd ges rätten att öppna sina sammanträden. När fullmäktige väl har medgivit offentlighet ligger det på nämnden att i sista hand avgöra vilka ärenden som kan handläggas vid ett offentligt sammanträde. En sådan ordning stämmer väl med dels den grundläggande kommunalrättsliga principen att nämnderna själva bestämmer vilka åhörare man vill ha, dels med en av grundstenarna i offentlighetsprincipen som innebär att varje myndighet självständigt och med tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen som grund avgör gränserna för allmänhetens tillgång till det material man förfogar över. Den ger med andra ord nämnderna det manöverutrymme som offentlighetsprincipen förutsätter.

Utöver myndighetsutövningsärenden pekades i propositionen på att det även finns andra ärenden som inte lämpar sig för hantering vid offentliga nämndsammanträden. Som sådana nämndes ärenden som nämnden endast bereder för avgörande av fullmäktige och i vissa fall av en annan nämnd samt de interna överläggningarna om nämndernas budgetframställningar. Regeringen utgick från att den nämnd som anser att öppna nämndsammanträden är ett lämpligt sätt att öka allmänhetens insyn också kommer att bemöda sig om att göra offentligheten så vid som möjligt.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller den bedömning i frågan om närvarorätt för representanter för mindre partier vid nämndsammanträden som gjordes då nuvarande kommunallag infördes och som redovisats ovan. Utskottet avstyrker således motion 2001/02:K289 (kd).

Utskottet vill betona vikten av att medborgarna har största möjliga insyn i och information om den kommunala verksamheten. Möjligheten att hålla offentliga nämndsammanträden är av stort värde i detta sammanhang. Utskottet utgår från att såväl fullmäktige vid avgörandet av frågan om en nämnd

skall tillåtas hålla offentliga sammanträden som nämnderna själva vinnlägger sig om att göra öppenheten så vid som möjligt. Som framhållits handläggs i vissa nämnder en stor mängd ärenden av integritetskänslig natur, och risken för att sådana ärenden av misstag skulle komma att handläggas vid ett offentligt sammanträde bör beaktas. Av de skäl som anfördes då möjligheten till offentliga sammanträden infördes – behovet av skydd för det allmännas eller enskildas intressen – anser utskottet att den gällande ordningen bör behållas. Utskottet avstyrker därmed motion 2001/02:K392 (s).

Återremiss

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att reglera möjligheten till återremiss av ärenden i kommunallagen. Utskottet avstyrker en motion om närmare regler om återremissen.

Propositionen

Regeringen föreslår att ett ärende i fullmäktige skall återremitteras om det begärs av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. Enkel majoritet skall dock krävas om ärendet tidigare bordlagts eller återremitterats på detta sätt. För återremiss i fråga om val skall krävas enkel majoritet. Ett beslut om återremiss skall motiveras. – Förslaget tas in i 5 kap. 36 § kommunallagen.

Motion

I motion 2001/02:K58 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) föreslås att riksdagen skall besluta att det är den minoritet som begär återremiss som skall utforma de motiv för återremissen som krävs enligt det tredje nya stycket i 5 kap. 36 § kommunallagen (*yrkande 4*) samt att det i fullmäktige återremitterade ärendet enligt 5 kap. 36 § första stycket kommunallagen vid återkomsten för beslut måste innehålla ett tillmötesgående eller bemötande/kommentarer av de vid återremissen angivna motiven (*yrkande 5*).

Bakgrund

Bestämmelser om bordläggning av ärenden i fullmäktige finns i 5 kap. 36 och 37 §§ kommunallagen. Ett ärende skall bordläggas, om det begärs av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. För bordläggning i vissa frågor krävs enkel majoritet. Ett bordlagt ärende skall behandlas på fullmäktiges nästa sammanträde, om fullmäktige inte beslutar något annat.

Återremiss är inte reglerad i kommunallagen. Om fullmäktigeledamöterna anser att ett ärende inte är tillräckligt berett kan de ändå begära att ärendet återremitteras. En återremiss innebär normalt att ärendet överlämnas för ytterligare utredning till den nämnd som lagt fram förslaget. Enligt praxis tar fullmäktige ställning till ett yrkande om återremiss före ställningstagandet i sakfrågan. Beslut om återremiss fattas med enkel majoritet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning i frågan om återremiss och tillstyrker propositionen i denna del. Utskottet anser inte att några föreskrifter av det slag som aktualiseras i motion 2001/02:K58 (m) yrkandena 4 och 5 behövs, och utskottet avstyrker motionen.

Förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om att fullmäktige skall kunna besluta att en förtroendevald som har valts av fullmäktige och som under mandattiden flyttar trots detta kan behålla sitt uppdrag. Utskottet tillstyrker även regeringens förslag om förbättrade möjligheter till ledigheter och ersättning för förtroendeuppdrag. Vidare tillstyrker utskottet ett förslag om en särskild bestämmelse att kommuner och landsting skall verka för att förtroendevalda med funktionshinder skall kunna delta i ärendehandläggningen på samma sätt som andra förtroendevalda. Utskottet avstyrker motioner i dessa ämnen.

Propositionen

Propositionen innehåller ett förslag om valbarhet och därmed *möjligheten för en förtroendevald att behålla uppdrag* vid flyttning samt förslag om förtroendevaldas arbetsvillkor i olika avseenden.

Förslaget som avser valbarheten är att fullmäktige skall ges rätt att besluta att en förtroendevald som valts av fullmäktige och som under mandattiden upphör att vara valbar får ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden. – Förslaget tas in i 4 kap. 8 § kommunallagen.

Andra förslag rör rätten till *ledighet och ersättning*. Regeringen föreslår att förtroendevalda skall ha rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för att de skall kunna fullgöra sina uppdrag. Ledigheten skall omfatta tid för möten i kommunala organ, för andra möten som är nödvändiga för uppdragen, för resor till och från mötena och för behövlig dygnsvila omedelbart före eller efter mötena. – Förslaget tas in i 4 kap. 11 § kommunallagen.

Regeringen föreslår också att av fullmäktige utsedda styrelseledamöter, styrelsesuppleanter och lekmannarevisorer eller motsvarande andra revisorer och deras suppleanter i kommunala företag, föreningar och stiftelser skall ha samma rätt till ledighet från sina anställningar som förtroendevalda. – Förslaget tas in i ett nytt stycke i 4 kap. 11 § kommunallagen.

Regeringen föreslår vidare att förtroendevalda ges rätt till skälig ersättning för de arbetsinkomster och ekonomiska förmåner som de förlorar på grund av uppdraget. Förtroendevalda med funktionshinder föreslås ha rätt till skälig ersättning för resekostnader som uppkommer när de fullgör sina uppdrag, och förtroendevalda som har barn med behov av tillsyn föreslås ha rätt till skälig

ersättning för kostnader för barntillsyn som uppkommer när de fullgör sina uppdrag. – Förslagen tas in i 4 kap. 12, 13 och 14 §§ samt två nya paragrafer 12 a och 12 b §§ kommunallagen.

Regeringen anser att frågan om ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring bör bli föremål för vidare överväganden.

Ett ytterligare förslag avser *förtroendevalda med funktionshinder*. Regeringen föreslår att kommuner och landsting skall verka för att förtroendevalda med funktionshinder skall kunna delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda. – Förslaget tas in i en ny paragraf 4 kap. 33 § kommunallagen.

Motioner

Frågor som rör valbarhetsvillkoren tas upp i två motioner.

I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 15* begärs ett tillkännagivande för regeringen om behovet av en översyn av geografiskt rörliga gruppers möjlighet att åta sig förtroendeuppdrag. Motionärerna ifrågasätter om inte valbarhets- och folkbokföringsfrågors komplikationer för unga, ekonomiskt svagare, studenter och hemlösa borde ha analyserats samt anser att tillfälliga bostadslösningar, tillfälliga arbeten, studier, familjebildning över kommungränser osv. inte bör hindra människor från att få och fullfölja ett politiskt uppdrag.

I *motion 2001/02:K417 av Hillevi Larsson m.fl. (s) yrkande 2* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om förändring i kommunallagen så att där anges att förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar eller studier som behövs för uppdragen samt att konsekvensändringar bör göras i högskoleförordningen och utfärdade föreskrifter till högskoleförordningen. Motionärerna pekar på att den enda reglering som finns om studerandes rätt till ledighet finns i högskoleförordningen (1993:100), där det i 7 kap. 20 § sägs att en högskola får medge att den som är antagen till grundläggande högskoleutbildning vid högskola får fortsätta sina studier efter studieuppehåll. Studieuppehåll definieras i föreskrifter av Högskoleverket som ett uppehåll i studierna som anmälts av studenten. Högskolans medgivande om att en student får fortsätta sina studier efter studieuppehåll skall lämnas för en bestämd tid. Vidare sägs att särskilda skäl för att få fortsätta studierna efter studieuppehåll kan vara sociala, medicinska eller andra särskilda omständigheter. Vilka sådana särskilda omständigheter kan vara exemplifieras med bl.a. studentfackliga uppdrag. Om en högskola inte anser att ett förtroendeuppdrag är en särskild omständighet för att få studieuppehåll måste studenten acceptera det. Privata högskolor omfattas inte av bestämmelserna utan har egna regler. Mot bakgrund av den skeva ungdomsrepresentationen i politiska församlingar borde det enligt motionärerna vara självklart att införa samma regler för studerande som för arbetstagare vad gäller rätten att få komma tillbaka efter det att det politiska uppdraget avslutats.

Två motioner rör arbetsvillkoren för förtroendevalda.

I motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 14 begärs ett tillkännagivande för regeringen om förtroendevaldas och politiska uppdragstagares rätt till ledighet och ekonomisk ersättning. Motionärerna befarar att rätten till ledighet för ”andra möten” kan leda till gränsdragningsproblem och att detta därför bör ses över vid den av regeringen förutskickade fortlöpande utvärderingen.

I motion 2001/02:K381 av Matz Hammarström m.fl. (mp) yrkande 9 begärs ett tillkännagivande för regeringen om förbättring av förtroendevaldas arbetsförhållanden. Motionärerna anför att det skall ses som en värdefull samhällsinsats att arbeta politiskt och att det är viktigt att ge i synnerhet fritidspolitiker bättre villkor för ledighet och ersättning – att tydliggöra och uppvärdera deras arbete.

Bakgrund

Gällande bestämmelser

I 4 kap. kommunallagen finns bestämmelser om förtroendevalda i kommunerna.

Med förtroendevalda avses i lagen ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer och revisorsersättare. Vidare avses med förtroendevalda ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen, förbundsstyrelsen eller annan nämnd, de beslutande församlingarnas beredningar samt revisorer och revisorsersättare i ett kommunalförbund.

Förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för uppdragen. De har också rätt till skälig ersättning för den arbetsinkomst samt de pensions- och semesterförmåner som de förlorar, när de fullgör sina uppdrag. Förtroendevalda som fullgör uppdragen på heltid eller en betydande del av heltid är dock undantagna från denna rätt till ersättning. Fullmäktige skall bestämma enligt vilka grunder ersättningen skall betalas.

Fullmäktige får besluta att förtroendevalda i skälig omfattning skall få ersättning för resekostnader och andra utgifter som föranleds av uppdraget, arvode, pension samt andra ekonomiska förmåner.

För att ha rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige skall man enligt kommunallagen vara folkbokförd i kommunen. Den som har rösträtt är också valbar till fullmäktige. Vid valen av ledamöter och ersättare i nämnderna samt valen av revisorer och revisorsersättare är den valbar som vid tidpunkten för sådant val uppfyller valbarhetsvillkoren. Om en förtroendevald upphör att vara valbar, upphör också uppdraget genast.

Tidigare utskottsbedömning

Utskottet behandlade ett motionsyrkande om rätt till ledighet för studier för riksdagsledamöter och ersättare för dessa i sitt nyligen avlämnade betänkande 2001/02:KU13.

Utskottet delade uppfattningen i motionen att den skeva ungdomsrepresentationen i de politiska församlingarna är ett problem och hänvisade till att det i proposition 2001/02:80 framhålls bl.a. att det har blivit allt svårare att rekrytera ungdomar till politiska förtroendeuppdrag och att ungdomar trots ökad utbildningsnivå fortfarande deltar i mindre utsträckning än medelålders personer i den politiska verksamheten. Utskottet konstaterade att åtgärder måste vidtas för att unga människor i ökad utsträckning skall engageras och ges möjlighet att engagera sig i politiskt arbete. Utskottet ville framhålla att bestämmelsen i 4 kap. 6 § regeringsformen inte innebär någon garanti mot att arbetsgivare avskedar eller inte återanställer någon som avbrutit sin anställning för utövande av riksdagsuppdrag och att bestämmelsen alltså inte medför någon rätt att få återgå till en anställning efter att denna avbrutits för ett uppdrag som riksdagsledamot eller ersättare. Utskottet konstaterade vidare att föreskrifter på högskoleområdet innebär att elever kan medges att få fortsätta studier efter uppehåll om det finns särskilda skäl. Vad som utgör särskilda skäl avgörs, såsom utskottet har uppfattat det, med ledning av Högskoleverkets föreskrifter och respektive högskolas egen praxis. Utskottet var mot denna bakgrund inte nu berett att förorda någon sådan ändring av regeringsformen som efterfrågades i motionen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ändringar i kommunallagen avseende förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor.

Utskottet konstaterar vidare att regeringens förslag att fullmäktige skall kunna besluta att en förtroendevald som valts av fullmäktige och som under mandattiden upphör att vara valbar, vilket kan ske om den valda flyttar från kommunen, skall få ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden innebär en märkbar förbättring för ungdomar och studerande och andra geografiskt rörliga grupperns möjlighet att åta sig förtroendeuppdrag. Utskottet är inte berett att förorda en ytterligare försvagning mellan valbarhet i form av bosättning i kommunen och förtroendeuppdrag. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K66 (mp) yrkande 15.

Utskottet anser att den bedömning av möjligheterna till ledighet från studier för förtroendeuppdrag som utskottet gjorde i betänkande 2001/02:KU13 äger giltighet även i fråga om kommunala förtroendeuppdrag. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K417 (s) yrkande 2.

Utskottet utgår från att det gränsdragningsproblem som anmärks i motion 2001/02:K66 (mp) yrkande 14 uppmärksammas i den uppföljning som regeringen aviserat, och utskottet anser inte att något tillkännagivande om detta behövs. Utskottet anser vidare att motion 2001/02:K381 (mp) yrkande 9 om förbättring av förtroendevaldas villkor är tillgodosedd genom regeringens förslag.

Kommunrevision

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om behovet av fristående kommunrevision.

Jfr reservationerna 26 (m, kd, fp).

Motioner

I motion 2001/02:K339 av *Stefan Attefall (kd)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om behovet av en fristående kommunrevision. Det är enligt motionären fortfarande ett problem att revisorerna utses av kommunfullmäktige, samma organ som utser företrädare för de nämnder och styrelser som granskas. Inte minst för politikens och revisionens trovärdighet i allmänhetens ögon är det viktigt att revisionen i alla aspekter är så fristående att dess oberoende, trovärdighet och genomslagskraft inte kan ifrågasättas, framhåller motionären. Han anser att man som modell för en ny kommunrevision bör ha den modell som riksdagen nyligen beslutat om för den statliga revisionen och som innebär att Riksrevisionsverket slås ihop med Riksdagens revisorer. En från partierna fristående kommunrevisor skulle själv utse medarbetare, välja vad som skall revideras, hur och på vilket sätt. Kommunrevisorn drar själv slutsatser av sin granskning och överlämnar sedan sina förslag till exempelvis en särskild nämnd av förtroendevalda politiker som drar de politiska slutsatserna av revisorns rapport. På detta sätt skulle man uppnå en högre grad av oberoende och minska risken för misstankar av olika slag beträffande revisionen, t.ex. som ett redskap för kommunens majoritet eller opposition. Motionären anser att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över dagens system med kommunrevision och föreslår nödvändiga förändringar i lagstiftningen gällande kommunrevision.

Frågan återkommer i en motion från Kristdemokraterna, som väckts med anledning av propositionen. I motion 2001/02:K65 av *Ingvar Svensson m.fl. (kd)* yrkande 7 begärs ett tillkännagivande för regeringen om en utredning om en oberoende kommunrevision. Utredningen bör föreslå nödvändiga förändringar i lagstiftningen gällande kommunrevisionen. Motionärerna hänvisar till att behovet diskuterades i Demokratiutredningens slutbetänkande, där vikten av en så fri revision som möjligt påtalades. Modellen för en ny kommunrevision kan enligt motionärerna hämtas från den som riksdagen beslutat för den statliga revisionen.

Bakgrund

Bestämmelser om revision finns i 9 kap. kommunallagen. Revisorerna omfattas av samma jävsbestämmelser som gäller förtroendevalda och anställda. Reglerna om jäv i kommunal revision skärptes genom en lagändring den 1 januari 2000 (prop. 1998/99:66, bet. 1998/99:KU30, rskr. 1998/99:210). Samtidigt infördes regler om att revisorerna skall biträdas av sakkunniga, som

de själva väljer och anlitar i den omfattning som behövs. De sakkunniga skall ha den insikt och erfarenhet av kommunal verksamhet som fordras för att kunna fullgöra uppdraget.

Vid riksdagsbehandlingen av den nämnda lagändringen behandlades också motioner om en oberoende, professionell revision i kommunerna. Konstitutionsutskottet delade därvid den uppfattning som finansutskottet gett uttryck åt i ett yttrande. Finansutskottet ville understryka den kommunala verksamhetens särart, som bl.a. tar sig uttryck i att det är de förtroendevalda som ansvarar för verksamheten i dess helhet. Mot denna bakgrund ansåg finansutskottet det viktigt att revisionen inte minst ses som ett instrument för kommunaldemokratisk självkontroll. Detta system hade enligt finansutskottet fungerat tillfredsställande, och utskottet delade därför regeringens bedömning att det "för närvarande" inte fanns skäl att genomföra en genomgripande förändring i ansvarssystemet.

Med anledning av en motion om en oberoende revision konstaterade finansutskottet att regeringen var beredd att överväga behovet av en yrkesmässigt oberoende revision som komplement till den revision som skedde av de förtroendevalda revisorerna, om de i propositionen föreslagna reglerna om sakkunnigt biträde inte skulle visa sig vara tillräckliga. Någon åtgärd av det slag som föreslogs i motionen var därför enligt utskottets mening "för närvarande" inte påkallad.

Finansutskottet kunde vidare, med hänsyn till att utskottet ansåg att systemet med förtroendevalda revisorer borde bestå, inte utan vidare ställa sig bakom förslaget i en motion om försöksverksamhet med en ordning med enbart professionell revision.

Demokratiutredningen framhävde den demokratiska funktion som den kommunala revisionen har. Utredningen anförde att förtroendevalda bör granskas på ett opartiskt sätt och att revisorers oberoende, trovärdighet och genomslagskraft är av avgörande betydelse. I offentlig verksamhet bör revisionen stå så fri som möjligt gentemot de politiska beslutsfattarna, och utredningen uttalade att i kommunerna en oberoende revision bör utses av fullmäktige men under sådana villkor att revisorens opartiskhet inte kan ifrågasättas.

Här kan också nämnas att Riksrevisionsverket i sitt remissyttrande över Ekonomiförvaltningsutredningens betänkande God ekonomisk hushållning i kommuner och landsting (SOU 2001:76) ansett att den nuvarande kommunala revisionen saknar förutsättningar för en oberoende kontroll av kravet på god ekonomisk hushållning i kommuner och landsting.

För den statliga revisionens del gäller att riksdagen har fattat ett principbeslut om att en ny myndighet under riksdagen, benämnd Riksrevisionen, skall inrättas (bet. 2000/01:KU8). Myndigheten skall i enlighet med föreskrifter som meddelas i lag svara för granskning av i huvudsak den verksamhet som bedrivs av staten. Regeringen har lagt fram förslag till nödvändiga ändringar i regeringsformen (prop. 2001/02:73). Utskottet kommer att behandla dessa förslag samt förslag till övriga lagändringar i denna fråga senare i år.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att de skäl för den nuvarande ordningen för kommunal revision som konstitutions- och finansutskotten anförde vid riksmötet 1998/99 alltså är giltighet. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2001/02:K65 (kd) yrkande 7 och 2001/02:K339 (kd).

Direktvalda kommunalnämnder

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om införande av direktvalda kommunalnämnder.

Jfr reservation 27 (v, c, fp, mp).

Motioner

Frågan om direktval till kommunalnämnder tas upp i fyra motioner.

I motion 2001/02:K341 av *Stefan Attefall (kd)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att en försöksverksamhet med direktvalda stads- och kommunalnämnder bör möjliggöras.

I motion 2001/02:K371 av *Agne Hansson m.fl. (c)* yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om direktval till kommunalnämnder. Motionärerna anser att medborgarnas vilja bör få ett större lokalt genomslag genom att de kommuner som så önskar skall kunna inrätta direktvalda kommunalnämnder.

I motion 2001/02:K424 av *Lars Leijonborg m.fl. (fp)* yrkande 5 delvis föreslås ett tillkännagivande för regeringen om åtgärder för att vitalisera den lokala demokratin. Motionärerna hänvisar till förslag av Kommundemokratikommittén och till att Folkpartiets representant i kommittén reserverat sig för att det bör öppnas en möjlighet för kommuner som så önskar att införa direktvalda kommunalnämnder.

I motion 2001/02:K62 av *Helena Bargholtz m.fl. (fp)* yrkande 4 begärs ett tillkännagivande för regeringen om möjligheten till direktvalda kommunalnämnder.

Bakgrund

Utskottet behandlade frågor om kommunalnämnder och direktval till sådana nämnder senast i betänkande 2000/01:KU12. Utskottet pekade då på att en utvärdering av erfarenheterna av kommunalnämnderna som organisationsform och deras betydelse för att öka medborgarnas möjligheter till inflytande i det lokala samhällslivet ingick i Kommundemokratikommitténs uppdrag. Utskottet ansåg att resultatet av kommitténs arbete – liksom beredningen av Demokratiutredningens betänkande – borde avvaktas.

Demokratiutredningen ansåg kommunindelning vara att föredra framför flernivåer. Om kommunindelning av olika skäl inte bedömdes rimlig, borde kommunerna få införa direktval till kommunalnämnder för att öka genomskynligheten och möjligheterna för medborgare att bestämma vem som skall före-

träda dem. Oavsett om man har indirekt eller direkt valds stads- eller kommunalnämnder fick enligt utredningen variationsrikedomen inte bli så stor att medborgarnas rätt till likvärdig offentlig service äventyrades.

Kommundemokratikommittén har haft i uppgift att göra en samlad utvärdering av hur kommunalnämnderna, främst ur demokratiska aspekter, har fungerat under 1980- och 1990-talen.

Kommittén har i sitt betänkande Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting (SOU 2001:48) bedömt att kommunalnämnderna överlag hittills inte har infriat förhoppningarna om en bättre kontakt mellan väljare och valda men att de däremot haft positiva demokratiska effekter när det gäller antalet förtroendevalda, politikerrollen och det lokala partiarbetet. Kommittén ansåg en fortsatt diskussion om vilka uppgifter som kommunalnämnder bör ansvara för vara betydelsefull och konstaterade att befintlig lagstiftning inte hindrar att invånarna i en kommunal röstar om vilka som skall representera dem i kommunalnämnden, varefter fullmäktige konfirmerar detta genom att utse ledamöter och ersättare i enlighet med valresultatet. Kommittén pekade på att ett sådant förfarande fordrar bred enighet i fullmäktige. Kommittén ansåg att denna möjlighet är tillräcklig och såg i dagsläget inget behov av ändringar i lagstiftningen i detta avseende. De demokratiska vinsterna av direktval är enligt kommittén osäkra och kan sammantaget inte sägas överväga de nackdelar som en sådan ordning skulle kunna tänkas innebära. Vidare framhöll kommittén att det i andra sammanhang kan vara värdefullt att kommunen fördjupar samarbetet med lokala utvecklingsgrupper utifrån deras intresse och förmåga samt utifrån förhållandena i respektive kommunal.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar Kommundemokratikommitténs bedömning. Det finns enligt utskottets mening inte nu anledning att införa direktvalda kommunalnämnder. Motionerna 2001/02:K62 (fp) yrkande 4, 2001/02:K341 (kd), 2001/02:K371 (c) yrkande 14 och 2001/02:K424 (fp) yrkande 5 i denna del avstyrks således.

Kommunala extraval och nämndval

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om möjlighet till kommunala nyval, om begränsad befogenhet för avgående kommunstyrelse efter val och om ändring av lagen om proportionellt valsätt. Jfr reservationerna 28 (m, fp).

Motioner

I *motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 14* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om införande av rätt till nyval i kommunerna.

I *motion 2001/02:K368 av Henrik Westman m.fl. (m) yrkande 7* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om upplösningsrätt, rullande mandatperioder samt möjlighet att hålla nyval. Frågan hänger samman med frågan om skilda valdagar för kommunal- och riksdagsval, som också tas upp i motionen, och som behandlas i ett annat betänkande. Motionärerna anför att kommunerna själva skall få besluta när val skall hållas och att sedan rullande mandatperioder med upplösningsrätt tillämpas så att det finns en möjlighet att lösa knutarna när politikens valda företrädare kör fast.

Även i *motion 2001/02:K247 av Carl G Nilsson (m) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande för regeringen om möjligheten att utlysa kommunalt nyval. I *samma motion yrkande 3* begärs ett tillkännagivande också om möjligheten att avsätta en kommunal förtroendevald före nästa val.

I *motion 2001/02:K385 av Johan Pehrson (fp)* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att försök med möjligheten till kommunala nyval bör genomföras i tio kommuner. Motionären hänvisar till att Demokratiutredningen i sitt slutbetänkande pekat på ett kommunalt extravalsinstitut som ett sätt att vitalisera den kommunala demokratin.

Ett snabbare genomslag av valresultatet i kommunerna önskas i *motion 2001/02:K354 av Urban Ahlin och Kjell Nordström (s)*. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande för regeringen om detta. De anser att kommunallagens bestämmelser bör ändras så att den avgående kommunstyrelsen endast kan fungera som expeditiönsminister och så att den nyvalda fullmäktigeförsamlingen skall välja ny styrelse och nya nämnder vid sitt första möte, som skall kunna hållas från den 1 oktober.

En fråga om proportionellt val tas upp i *motion 2001/02:K356 av Charlotta L Bjälkebring (v)*. Motionären föreslår ett tillkännagivande för regeringen om att lagen om proportionellt valsätt bör ändras för att säkerställa proportionaliteten. Hon anför ett exempel från ett fyllnadsval och anser att intentionen bakom lagen om proportionellt valsätt bör vara att valteknisk samverkan mellan partier bör kunna genomföras och, när ingen sådan samverkan gjorts, garantera att de mandat som tilldelats ett parti i allmänna val tillfaller partiet.

Bakgrund

Bestämmelser om mandattider och val till nämnder

Ledamöter och ersättare i fullmäktige väljs för fyra år räknat normalt fr.o.m. den 1 november valåret, i Stockholm fr.o.m. den 15 oktober valåret.

Ledamöter och ersättare i styrelsen väljs för fyra år, räknat fr.o.m. den 1 januari året efter valåret. Fullmäktige får dock bestämma att styrelsens mandattid skall räknas fr.o.m. det sammanträde då valet förrättas intill det sammanträde då val av styrelse förrättas nästa gång. I ett sådant fall skall

nyvalda fullmäktige välja styrelsen vid fullmäktiges första sammanträde. De kommuner och landsting som så önskar kan alltså låta styrelsen tillträda tidigare än den 1 januari.

För andra nämnder än styrelsen bestämmer fullmäktige mandattiden.

Ledamöter och ersättare i en nämnd väljs av fullmäktige. Om ersättarna inte väljs proportionellt, skall fullmäktige bestämma i vilken ordning som de skall tjänstgöra. Val av ledamöterna skall ske genom en enda valhandling, och motsvarande gäller beträffande ersättarna.

Om en ledamot i styrelsen eller i en annan nämnd avgår under mandattiden, skall fyllnadsval hållas. Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, inträder i stället en ersättare enligt den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring.

Bestämmelser om proportionella val finns i en särskild lag, lagen (1992:339) om proportionellt valsätt. Den gäller proportionella val som förrättas av kommunfullmäktige, av landstingsfullmäktige, av styrelsen eller någon annan nämnd i en kommun, ett landsting eller ett kommunalförbund, av förbundsfullmäktige eller förbundsdirektionen i kommunalförbund och av kommunala indelningsdelegerade.

Ett val skall vara proportionellt, om en viss andel av de väljande begär det, nämligen minst så många väljande som motsvarar den kvot som man får om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Detta proportionella valsätt kan enligt kommunallagen vara tillämpligt bl.a. vid val av ledamöter och ersättare i nämnder och beredningar.

Den proportionella valmetoden tillämpas i praktiken sällan, men bestämmelserna utgör en väsentlig grund för de överenskommelser som partierna regelmässigt träffar om hur mandaten skall fördelas. Reglerna om proportionella val utgör en garanti för att en minoritet kan få till stånd sådana val.

Aktuella utredningsförslag

Demokratiutredningen pekade på extraval som ett sätt att vitalisera den kommunala demokratin. Liksom i riksdagen skulle man möjliggöra utlysande av val under mandatperioden om något avgörande inträffat som förhindrar att den kommunala eller regionala styrelsen fungerar tillfredsställande och nya majoriteter påkallas.

Kommundemokratikommittén har haft i uppgift att överväga behovet av och formerna för en lagreglerad möjlighet att besluta om extraval med anledning av en kommunal indelningsändring. Kommittén har ansett det önskvärt att det tillskapas en möjlighet till extraval, så att en beslutad indelningsändring kan genomföras inom kortare tid än vad som nu är möjligt. Kommittén har nu genom tilläggsdirektiv (dir. 2001:75) fått i uppdrag att utreda om det bör möjliggöras för regeringen att besluta om extraval vid större indelningsändringar.

1999 års författningsutredning har genom tilläggsdirektiv (dir. 2000:21) fått i uppdrag att utreda frågan om skilda valdagar. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete senast den 30 april 2002.

Tidigare utskottsbedömning av frågan om kommunala extraval

Utskottet behandlade en motion om möjligheten att förordna om nyval i kommuner och landsting senast i sitt betänkande 1999/2000:KU13. Utskottet fann ingen anledning att frånga sin tidigare uttryckta uppfattning i frågan om möjligheten att genomföra extraval i kommuner och landsting. Utskottet hänvisade till att utskottet tidigare i huvudsak anfört att principen om samlingsstyre och möjligheten att i vissa situationer entlediga ledamöterna i nämnderna och välja nya talade mot införande av ett kommunalt nyvalsinstitut.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser ingen anledning att frånga sin tidigare bedömning i frågan om extraval i kommunerna. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 14, 2001/02:K247 (m) yrkandena 1 och 3, 2001/02:K368 (m) yrkande 7 och 2001/02:K385 (fp).

Utskottet ser inte heller skäl att nu föreslå de förändringar i befogenheter och mandatperioder som begärs i motion 2001/02:K354 (s).

Enligt utskottets uppfattning är någon ändring av lagen om proportionellt valsätt som begärs i motion 2001/02:K356 (v) inte påkallad.

Kommunal samverkan över nationsgränser

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående utredning motioner om kommunalförbund och främjande av annat samarbete över nationsgränser.

Motioner

I motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande för regeringen om möjlighet att bedriva kommunalt samarbete över riksgränserna även i form av kommunalförbund.

I motion 2001/02:K408 av Birgitta Ahlqvist och Lennart Klockare (s) föreslås att riksdagen gör tillkännagivanden dels om bildandet av kommunalförbund eller annan lämplig juridisk person mellan Haparanda och Torneå kommuner (yrkande 1), dels om instiftande av försöksprojekt i avvaktan på att lagen träder i kraft (yrkande 2). Motionärerna anför att möjligheten till kommunalförbund över gränserna kräver grundlagsändring, som tar tid, och att därför försöksprojekt bör inledas. De anför vidare att den finska regeringen ligger långt framme med förslag till lagstiftning men avvaktar ett svenskt ställningstagande.

I motion 2001/02:K419 av Kent Härstedt (s) föreslås ett tillkännagivande för regeringen om inrättandet av ett forum för kontinuerlig dialog mellan beslutsfattare på bägge sidor Öresund. Motionären anför att det saknas ett gemen-

samt forum i Öresundsregionen, där de gemensamma frågorna kan kanaliseras. Möjligheter bör skapas för att etablera ett Öresundsparlament eller annat forum, där riksdagsledamöter och folketingsledamöter samt regionala och kommunala företrädare i såväl Skåne som Själland får tillfälle att mötas över gränserna – lämpligen åtminstone två gånger per år – och diskutera viktiga gemensamma frågor.

Bakgrund

Kommunalförbund är en offentligrättslig form för samverkan som kommuner och landsting kan använda. De flesta kommunalförbunden finns inom räddningstjänsten, vatten- och avloppsverksamhet, utbildning och vård/ behandling.

Ett kommunalförbund har kommunalrättslig kompetens att hantera alla typer av kommunala frågor, t.o.m. myndighetsutövning. Något särskilt lagstöd krävs inte.

Bestämmelser om kommunalförbund finns numera i 3 kap. 20–28 §§ kommunallagen.

Utskottet behandlade motioner i frågan om samarbete över nationsgränsen mellan Haparanda och Torneå kommuner i sitt betänkande 2000/01:KU12. Utskottet konstaterade då att arbete pågick inom Regeringskansliet för att försöka nå en lösning på den fråga om samarbete över nationsgränser som motionärerna aktualiserade.

Regeringen har härefter gett en särskild utredare (Ju 2001:05, dir. 2001:39), Gränskommunutredningen, i uppdrag att undersöka de rättsliga förutsättningarna för att svenska kommuner skall kunna samarbeta med finska och andra utländska kommuner i gemensamma offentligrättsliga samarbetsorgan. Utredaren skall lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som kan behövas. En utgångspunkt för uppdraget skall vara att det förslag som presenteras inte skall innefatta ändringar i regeringsformen. Utredaren skall redovisa resultatet av arbetet för regeringen senast den 31 maj 2002.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att resultatet av Gränskommunutredningens arbete, som har betydelse inte bara för samarbete över nationsgränsen mellan Haparanda och Torneå, bör avvaktas. Utskottet avstyrker motionerna 2001/02:K67 (c) yrkande 8, 2001/02:K408 (s) yrkandena 1 och 2 och 2001/02:K419 (s).

Indelningen i kommuner och landsting

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående beredningsarbete motioner om förfarandet vid förändringar i landstings- och kommunindelningen.

Jfr reservationerna 29 (s, v) – motiveringen – och 30 (c).

Motioner

I motion 2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 12 föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om att förbättra möjligheterna för kommunindelningar. Motionärerna anser att om det finns majoritet för en kommunindelning och inga starka skäl talar emot en delning skall folkviljan respekteras.

I motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) föreslås tillkännagivanden för regeringen om kommuninvånarens rätt till initiativ till kommunindelning (yrkande 11) och om ökat politiskt inflytande över kommunindelningar (yrkande 12). Motionärerna anför att kommunens legitimitet är avgörande för att en deltagardemokrati över huvud taget skall komma till stånd och att det är avgörande för att öka närheten och legitimiteten i kommunbildningar att makten över dessa ligger hos medborgarna. Kommunindelning bör enligt motionärerna grundas på de närmast berörda människornas vilja, och det bör praktiskt innebära att en kommunindelning skall beviljas om det i en folkomröstning visar sig finnas en majoritet för en delning i det område som kommer att utgöra den nya kommunen. Grundregeln bör enligt motionärerna vara att en kommunindelning skall beviljas om en majoritet av invånarna i den kommun som vill dela kommunen röstar ja till en delning. Vidare anser motionärerna att frågan om kommunindelningar i första hand bör vara en politisk, och inte en byråkratisk, bedömning. Detta uppnås genom att regeringen i stället för Kammarkollegiet tar ansvar för den inledande bedömningen huruvida en process skall inledas eller inte.

I samma motion yrkande 13 föreslås att riksdagen beslutar om sådan ändring av lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting att indelningsändringar skall beslutas av riksdagen. Motionärerna anser att det finns skäl att begränsa regeringens möjligheter att, i strid med riksdagens vilja, vägra godkänna indelningsförändringar. Frågan om landets indelning i kommuner och län bör därför framgent avgöras i lag, som beslutas av riksdagen. Riksdagen bör enligt motionärerna utan vidare beredning kunna besluta om detta.

I motion 2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande för regeringen om kommunindelningar. Motionärerna anser att fler större kommuner bör delas.

En annan aspekt av administrativ indelning tas upp i motion 2001/02:K9 av Lars Elinderson och Lars Hjertén (m) yrkande 3. I motionen föreslås ett

tillkännagivande för regeringen om att kommunallagen och polislagen ändras så att landsting och polisdistrikt kan omfatta delar av ett län. Motionärerna anför att sammanslagningen av de tre tidigare länen till Västra Götalands län har skapat ett demokratiskt underskott i Västsverige, som är mest påtagligt när det gäller landstingets (regionens) verksamhet och inom polisens område. Regionaliseringen inom dessa områden har medfört fler besluts- och kontaktnivåer, otydlig ansvarsfördelning, längre avstånd, försämrad överskådlighet och sämre service för medborgarna, samtidigt som primärkommunerna har hamnat vid sidan av den regionala politiska processen. Indelningen i landsting och polisdistrikt bör enligt motionärerna inte behöva följa länsindelningen utan kunna avgöras från fall till fall.

Bakgrund

Gällande bestämmelser om Sveriges indelning

Enligt 8 kap. 5 § regeringsformen skall grunderna för ändringar i rikets *indelning i kommuner* bestämmas i lag. Förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar av indelningen i kommuner regleras i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting, indelningslagen. Enligt 1 kap. 2 § kommunallagen omfattar varje landsting ett län, om inte något annat är särskilt föreskrivet.

Beslut om ändring i kommun- och landstingsindelningen meddelas av regeringen. I vissa – mera tekniska – situationer får beslut meddelas av Kammarkollegiet eller, i fråga om kommuner inom samma län, av länsstyrelsen.

Som förutsättning för att indelningen av landsting eller kommuner skall få ändras gäller att ändringen kan antas medföra bestående fördel för ett landsting respektive en kommun eller en del av ett landsting respektive en kommun eller andra fördelar från allmän synpunkt. För att landstingsindelningen skall få ändras gäller att hinder inte möter mot en ändring i länsindelningen. Regeringen får meddela de föreskrifter som behövs för ändringens genomförande.

Både i fråga om kommun- och landstingsändringar skall en ekonomisk reglering ske. När en del av en kommun förs över till en annan kommun skall sedan reglering ske, om en kommunal tillgång eller förbindelse som kan hänföras till den delen bör överföras till den andra kommunen eller om det finns särskilda skäl till reglering.

Frågor om indelningsändringar kan väckas av en kommun eller medlem av en kommun, som skulle beröras av ändringen, respektive av ett landsting eller en medlem av ett landsting som skulle beröras av ändringen. Regeringen och Kammarkollegiet – i fråga om kommunindelning i vissa fall länsstyrelsen – kan också ta upp en fråga om indelningsändring på eget initiativ.

En ansökan om ändring i landstingsindelningen skall ges in till Kammarkollegiet. Kammarkollegiet skall göra den utredning som behövs eller uppdra åt en särskild utredare att göra utredningen. Utredningen skall omfatta alla omständigheter som inverkar på frågan. Vid utredningen skall samråd ske med de landsting som har intresse av frågan. Om den aktuella indelningsänd-

ringen bör föranleda en ändring också i någon annan indelning, skall utredningen omfatta även denna ändring.

Om Kammarkollegiets utredning visar att landstingsindelningen bör ändras, skall ett förslag upprättas till ändringen samt till den ekonomiska reglering och de övriga föreskrifter som ändringen kan ge anledning till. Om även annan indelning behöver ändras, skall förslag upprättas också till en sådan ändring.

Om *länsindelningen* och ändringar i denna indelning finns inte några bestämmelser vare sig i lag eller förordning. Regeringsformen förutsätter att Sverige är indelat i län eftersom den anger att länsstyrelserna lyder under regeringen (11 kap. 6 § första stycket).

Regeringen anses i praxis ha rätt att besluta om mindre ändringar i länsindelningen. Frågor om mera omfattande ändringar av det område som utgör ett län anses böra underställas riksdagen, liksom ändringar av länsnamn och av residensstäder.

Indelningen i län ges publicitet genom tillkännagivanden från regeringen om länens indelning i kommuner.

Uppdrag till Kommundemokratikommittén

Kommundemokratikommittén har genom tilläggsdirektiv den 27 september 2001 fått i uppdrag (dir. 2001:75) att se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen samt lämna förslag till behövliga lagändringar.

Översynen skall innefatta följande överväganden:

- om förfarandet vid ändringar i länsindelningen bör lagregleras,
- om det bör möjliggöras för regeringen att besluta om extra val vid större indelningsändringar, samt
- om regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, skall kunna föranstalta om folkomröstning i sådana områden som indirekt berörs av en ansökan om indelningsändring.

Regeringen erinrar i direktiven om att riksdagen genom indelningslagen har överlåtit på regeringen att fatta beslut i indelningsfrågor som gäller kommun- och landstingsindelningen. Principen om överensstämmelse mellan indelningen i län och landsting innebär dock att regeringen inte bör genomföra större förändringar av landsting utan riksdagens medverkan. Den gällande ordningen innebär också i praktiken att regeringen kan handlägga en fråga om ändring i landstingsindelningen på två olika sätt: antingen som ett lagstiftningsärende eller som ett förvaltningsärende. Kommittén bör överväga om detta kan anses utgöra en ändamålsenlig ordning.

Kommittén skall enligt direktiven göra en översyn av förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen samt lämna förslag till behövliga lagändringar. Kommittén bör därvid bl.a. överväga om det finns någon anledning att ha kvar de nuvarande skillnaderna när det gäller rättsliga villkor för delning av landsting respektive kommuner.

Om förfarandet vid ändringar i länsindelningen bedöms böra lagregleras skall förslag lämnas till sådana regler.

Det står kommittén fritt att även lämna förslag till övriga författningsändringar som kan behövas.

Kommitténs uppdrag i denna del skall redovisas senast den 31 mars 2002.

Diskuterade utskottsinitiativ

Inom konstitutionsutskottet pågår för närvarande diskussioner om ett initiativ till en ändring av indelningslagen, främst 2 kap., på så sätt att riksdagen i stället för regeringen skall besluta om rikets indelning i landsting.

Inom bostadsutskottet har frågan om ett initiativ att genom lag bestämma rikets indelning i län bordlagts, sedan utskottet beslutat en lagrådsremiss och inhämtat Lagrådets yttrande.

Indelning i polisdistrikt

Varje län utgör enligt polislagen (1984:387) ett polisdistrikt. Regeringen eller den myndighet som regeringen utser kan bestämma i vad mån en polismyndighet skall bedriva verksamhet utanför sitt distrikt. Polisen skall enligt samma lag samarbeta med åklagarmyndigheterna och med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten, särskilt med myndigheterna inom socialtjänsten. För ledningen av polismyndigheten skall det finnas en polisstyrelse. Styrelsen består av myndighetens chef (polischefen) och andra ledamöter. Polisstyrelsen får inrätta en eller flera polisenämnder för att under styrelsen leda polismyndigheten inom den eller de delar av polisdistriktet som styrelsen bestämmer.

Justitieutskottet behandlade i sitt betänkande 2000/01:JuU1 en motion om möjlighet till annan indelning i polisdistrikt än län. Utskottet pekade på att landets indelning i län inte är direkt reglerad i lag eller på annat sätt men framgår indirekt av det tillkännagivande (1998:1349) om länens indelning i kommuner som regeringen utfärdat. Utskottet såg inte någon anledning att vidta åtgärder för att åstadkomma en annan indelning i polisdistrikt. Det förhållandet att Västra Götalands län må vara ett stort län medförde enligt utskottet inte att det fanns skäl att överge länsindelningen som utgångspunkt för indelningen i polisdistrikt. I sammanhanget ville utskottet också peka på polisstyrelsernas möjlighet att dela in distriktet i polisområden.

Utskottets ställningstagande

Motionerna om förbättrade möjligheter till *ändringar i indelningen i kommuner och landsting* hänger enligt utskottets uppfattning nära samman med de diskussioner om utskottsinitiativ som redovisats ovan. I en av motionerna, 2001/02:K371 yrkande 13, tas upp bl.a. just den fråga om landstingsindelningen som konstitutionsutskottets initiativdiskussion gäller. Bedömningen av de andra frågor som tas upp i motionerna kommer att påverkas av resultatet av diskussionerna och däri ingående beredning. Utskottet anser med denna utgångspunkt att motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 12, 2001/02:K62 (fp)

yrkande 5 och 2001/02:K371 (c) yrkandena 11, 12 och 13 bör avslås. Det nämnda yrkandet 13 i motion 2001/02:K371 får i den del som avser landstingsindelningen anses tillgodosett genom nämnda diskussioner.

Utskottet finner inte skäl att frångå den bedömning i frågan om *indelningen i polisdistrikt* som justitieutskottet gjort och som redovisats ovan. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K9 (m) yrkande 3.

Direkt medborgarinflytande

Rösträtt i kommunala folkomröstningar

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att anpassa bestämmelserna om kommunala folkomröstningar till bestämmelserna i vallagen. Förslaget innebär bl.a. att den som har rösträtt i val till fullmäktige också skall ha rösträtt i kommunala folkomröstningar, dvs. att EU-medborgare och medborgare i Island och Norge kan rösta i sådana omröstningar, även om de inte varit folkbokförda i landet i tre år.

Propositionen

Regeringen föreslår att den som har rösträtt i val till fullmäktige också skall ha rösträtt i kommunala folkomröstningar och att lagen om kommunala folkomröstningar även i övrigt anpassas till bestämmelserna i vallagen. – Främst berörs 5 § lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar.

Gällande ordning

EU-medborgare och medborgare i Island och Norge har enligt vallagens (1997:157) och kommunallagens (1991:900) bestämmelser kommunal rösträtt på samma villkor som svenska medborgare. Övriga medborgare med utländskt medborgarskap får kommunal rösträtt om de varit folkbokförda i landet under en sammanhängande tid av tre år före valdagen. Rösträtten vid kommunala folkomröstningar regleras i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar. För rösträtt vid folkomröstning i en kommun krävs för andra än svenska medborgare folkbokföring i Sverige under de närmaste tre åren före det år då folkomröstningen hålls.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning och tillstyrker förslaget till ändring i lagen om kommunala folkomröstningar.

Folkinitiativ om folkomröstning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår ett tillkännagivande om att den fortsatta beredningen av frågan om folkinitiativ skall syfta till ett förslag om att folkomröstning *skall* hållas om 10 % av de röstberättigade begärdet.

Jfr reservation 31 (s, v).

Propositionen

Propositionen innehåller inte något förslag i fråga om s.k. folkinitiativ. Regeringen förklarar att den avser att i samband med beredningen av Kommundemokratikommitténs betänkande Att tänka efter före – samråd i kommuner och landsting (SOU 2001:89) återkomma till frågan om hur folkinitiativet som ett led i samrådet med medborgarna kan stärkas.

Som bakgrund till sin bedömning påpekar regeringen i propositionen att, sedan bestämmelsen om folkinitiativ trädde i kraft 1994, sådana initiativ har tagits i knappt 70 fall. I endast två av dessa har fullmäktige beslutat att en folkomröstning skall genomföras med anledning av ett folkinitiativ, medan i samtliga övriga fall folkinitiativen av olika skäl inte har lett till att en folkomröstning hållits.

Enligt regeringens mening är erfarenheterna av tillämpningen av bestämmelsen om folkinitiativ nedslående. Reformen har inte medfört att medborgarnas mer direkta inflytande över den kommunala dagordningen ökat. För regeringen är det tydligt att folkinitiativet inte kan behållas i sin nuvarande utformning och att medborgarnas möjligheter att få till stånd en folkomröstning måste stärkas. Detta är också, framhåller regeringen, en uppfattning som delas av ett flertal remissinstanser.

När det sedan gäller frågan om på vilket sätt folkinitiativet bör stärkas anser regeringen att utredningsförslaget i betänkandet Att vara med på riktigt (SOU 2001:48) inte är tillräckligt avpassat för förhållandena i alla kommuner. Regeringen anser att de reella möjligheterna att få till stånd ett folkinitiativ med ett krav på att 10 % av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna skall stå bakom en sådan begäran kan bli mycket skiftande i större och mindre kommuner och anser därför att en annan lösning bör väljas. Det förhållandet att remissinstanserna föreslagit ett antal alternativa lösningar till hur folkinitiativet skall kunna stärkas visar enligt regeringens mening att frågan är komplex.

Regeringen hänvisar till att Kommundemokratikommittén i betänkandet Att tänka efter före – samråd i kommuner och landsting (SOU 2001:89) bl.a. föreslagit att om ett beslut i ett ärende medför långsiktiga effekter och de förhållanden som rått före beslutet inte kan återställas utan stora ekonomiska konsekvenser, som ett led i beredningen av ärendet samråd skall äga rum med dem som är folkbokförda i kommunen eller inom landstinget och att ett sådant samråd skall kunna ske genom folkomröstning.

Motioner

Frågan om möjligheten för kommuninvånare att få till stånd folkomröstningar tas upp i motioner från flera partier.

I *motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 3* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram lagförslag om folkinitiativ för lokala folkomröstningar med innebörden att sådant krav som omfattas av minst 10 % av de röstberättigade i kommun/landstingskommun skall leda till att folkomröstning genomförs. Ett tillkännagivande för regeringen om att reglerna kring lokala folkomröstningar bör ses över i syfte att öka möjligheten att få sådana omröstningar till stånd föreslås i *motion 2001/02:K340 av Stefan Attefall (kd)*.

Ett tillkännagivande om att 10-procentsregeln bör utvecklas i trappstegsform för storstäder och stora regioner föreslås i *motion 2001/02:K344 av Ulla-Britt Hagström (kd) yrkande 2*. Motionären påpekar att det i Västra Götaland skulle behövas drygt 120 000 namnunderskrifter, vilket är ytterst svårt för en folkopinion att uppnå.

En utredning för att belysa förutsättningarna för ökad direktdemokrati genom beslutande kommunala folkomröstningar föreslås riksdagen begära i *motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 4*. Motionärerna anser att folkomröstningar är ett verktyg för påverkan som inte minst har betydelse för att skapa en diskussion och ger den enskilde medborgaren större delaktighet samt ger ett tydligt minoritetsskydd mot omvälvande förändringar med tveksamt medborgerligt stöd. De hänvisar till att Demokratiutredningen beskrivit folkomröstning som ett bra verktyg att öka den lokala självstyrelsen. Motionärerna i *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) önskar tillkännagivanden för regeringen om att införa beslutande folkomröstningar på kommunnivå (yrkande 4)* och om att kommunala folkomröstningar bör komma till stånd om 10 % av kommunens invånare begär det (*yrkande 5*).

I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 6* föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om krav på genomförande av en kommunal folkomröstning vid folkinitiativ på minst 5 %. I en motion från allmänna motionstiden, *motion 2001/02:N364 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp) yrkande 23*, föreslås ett tillkännagivande om kommunala folkomröstningar.

Tillkännagivanden för regeringen om kommunala folkomröstningar begärs också i två motioner från moderata ledamöter. I *motion 2001/02:K247 av Carl G Nilsson (m) yrkande 2* föreslås, bl.a. med hänvisning till Demokratiutredningens förslag att det bör bli svårare för fullmäktige att vägra ordna folkomröstningar, ett tillkännagivande för regeringen om lokala folkomröstningar. I *motion 2001/02:K368 av Henrik Westman m.fl. (m) yrkande 5* föreslås ett tillkännagivande om kommunala folkomröstningar. Motionärerna anser att reglerna för att hålla folkomröstning till följd av medborgarinitiativ bör förenklas. Det bör vara tillräckligt att en viss andel av de röstberättigade i en kommun ställer sig bakom ett initiativ om folkomröstning i viss fråga för att en folkomröstning skall hållas, och det bör finnas regler om att folkomröst-

ning till följd av medborgarinitiativ skall hållas inom skälig tid. Sådana omröstningar bör också kunna vara beslutande efter beslut i fullmäktige.

Bakgrund

Gällande bestämmelser

Som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige skall handlägga får fullmäktige enligt 5 kap. 34 § kommunallagen besluta att synpunkter skall inhämtas från medlemmar i kommunen eller landstinget. Det kan ske bl.a. genom folkomröstning. Föreskrifter om sådana omröstningar finns i lagen om kommunala folkomröstningar.

Ärenden i fullmäktige får enligt 5 kap. 23 § kommunallagen väckas av bl.a. en nämnd eller en ledamot genom motion. Ett ärende om att hålla folkomröstning i en viss fråga får väckas också av minst 5 % av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna enligt lagen om kommunala folkomröstningar.

Utredningsförslag

Kommundemokratikommittén föreslog i sitt betänkande Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting (SOU 2001:48) att ett ärende om att hålla folkomröstning i en viss fråga skall få väckas i fullmäktige av minst 10 % av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna. Fullmäktige skall enligt förslaget besluta att genomföra folkomröstningen som ett led i beredningen av ärendet under förutsättning att frågan ryms inom den kommunala kompetensen och avser ett ärende som fullmäktige enligt kommunallagen skall handlägga. Folkomröstningen skall hållas inom skälig tid. Fullmäktige skall fastställa frågeställning och svarsalternativ i folkomröstningen.

Utskottets ställningstagande

Som regeringen framhåller är erfarenheterna av tillämpningen av bestämmelsen om folkinitiativ nedslående. Initiativet kan inte behållas i sin nuvarande utformning utan medborgarnas möjligheter att få till stånd en folkomröstning måste stärkas.

Regeringen har förklarat att den avser att återkomma i frågan vid beredningen av Kommundemokratikommitténs betänkande Att tänka efter före – samråd i kommuner och landsting. Enligt utskottets mening bör beredningen syfta till att lägga fram förslag för riksdagen med innebörd att folkomröstning *skall* hållas om 10 % av de röstberättigade i kommunen respektive landstinget begär det. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motionerna 2001/02:K65 (kd) yrkande 3, 2001/02:K67 (c) yrkande 5, 2001/02:K247 (m) yrkande 2, 2001/02:K340 (kd), 2001/02:K371 (c) yrkande 4 och 2001/02:N364 (mp) yrkande 23 samt med anledning av motionerna 2001/02:K66 (mp) yrkande 6, 2001/02:K344 (kd) yrkande 2 och 2001/02:K368 (m) yrkande 5 som sin mening ger regeringen det anförda till

känna. Utskottet är däremot inte berett att förorda att sådana folkomröstningar skall vara beslutande och avstyrker därmed motion 2001/02:K67 (c) yrkande 4.

Medborgerlig förslagsrätt i fullmäktige

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att fullmäktige skall kunna besluta om medborgerlig förslagsrätt i fullmäktige. Förslagsrätten omfattar inte bara dem som har rösträtt i kommunen eller landstinget utan även barn och ungdomar samt medborgare i andra länder som inte har hunnit få rösträtt.

Utskottet avstyrker motioner, bl.a. en motion om att regeringen skall lägga fram förslag om att den medborgerliga förslagsrätten skall göras obligatorisk för kommunerna och landstingen.

Propositionen

Regeringen föreslår att fullmäktige skall få besluta att den som är folkbokförd i kommunen eller i en kommun inom landstinget skall få väcka ärenden i fullmäktige (medborgarförslag). Ett medborgarförslag bör enligt propositionen beredas så att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att medborgarförslaget väcks. Om fullmäktige beslutar att införa medborgarförslag skall arbetsordningen innehålla föreskrifter om hur sådana förslag skall handläggas. – Förslagen tas in i 5 kap. 23, 33 och 64 §§ kommunallagen.

Regeringen betonar att den föreslagna rätten att väcka medborgarförslag omfattar alla som är folkbokförda inom kommunen eller landstinget, således även barn och ungdomar samt medborgare i andra länder som ännu inte har hunnit få kommunal rösträtt.

Regeringen framhåller att utvecklingen av den lokala demokratin i första hand är en fråga för kommunerna och landstingen. Det finns inte en demokratimodell som passar alla utan den lokala demokratin måste därför utvecklas utifrån lokala förhållanden och medborgarnas önskemål. Regeringen framhåller också att det inte finns något som hindrar att ett beslut om att införa medborgarförslag avgränsas till en viss försöksperiod. Om kommunen eller landstingen under en sådan period finner att det exempelvis uppstår stora administrativa problem finns naturligtvis möjlighet för fullmäktige att inte förlänga försöket eller att eventuellt besluta att det skall avbrytas i förtid.

Motioner

I motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande för regeringen om utvärdering av användningen av medborgarförslag. Motionärerna anser att systemet med medborgarförslag kan vitalisera det demokratiska intresset men också missbrukas av vissa personer och grupper, t.ex. kampanjmässigt och i avseenden då man anser sig felaktigt

behandlad. När erfarenheter vunnits efter några år bör enligt motionärerna en grundlig utvärdering genomföras.

I motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 6 föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändringar i kommunallagen som möjliggör för medborgare att väcka initiativ i kommunfullmäktige. En sådan påverkansmöjlighet kan enligt motionärerna komma att motverka ett behov av frekventa folkomröstningar. En möjlighet är enligt motionärerna att kommunfullmäktige årligen får en redovisning av inkomna initiativ och där initiativ som samlat minst 2 % av invånarna bakom sig skall behandlas i fullmäktige. Initiativrätten skall således omfatta även barn och ungdomar.

I motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 5 föreslås att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om införande av medborgarförslag i alla kommuner. Motionärerna anser att förslagsrätten uttryckligen bör skrivas in i kommunallagen i stället för att fullmäktige skall få besluta om det. Förslagsrätten bör vidare enligt motionärerna även innefatta direktförslag till nämnder.

Bakgrund

Av 5 kap. 21 § kommunallagen framgår att det är fullmäktige som avgör vilka, utöver ledamöter, som skall ha yttranderätt i fullmäktige. I arbetsordningen skall regleras vilka som har yttranderätt. Omfattningen av yttranderätten skall regleras så att demokratiska aspekter på yttranderätten inte eftersätts. Regeln är enligt förarbetena inte avsedd att tillämpas så att alla kommunmedlemmar ges rätt att yttra sig vid sammanträden (prop. 1990/91:117 s. 181).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon erinran mot propositionen i vad den avser medborgerlig förslagsrätt i fullmäktige. De föreslagna ändringarna i 5 kap. 23, 33 och 64 §§ kommunallagen tillstyrks. Den under allmänna motionstiden 2001 väckta motionen 2001/02:K371 (c) yrkande 6 bör härigenom enligt utskottets uppfattning kunna anses tillgodosedd.

Utskottet utgår från att regeringen kommer att följa utvecklingen av den medborgerliga förslagsrätten och anser inte att något särskilt tillkännagivande om detta behövs. Utskottet avstyrker därför motion 2001/02:K65 (kd) yrkande 4.

Utskottet anser vidare, liksom regeringen, att utvecklingen av den lokala demokratin i första hand är en fråga för kommunerna och landstingen och att den lokala demokratin därför måste utvecklas utifrån lokala förhållanden och medborgarnas önskemål. Något förslag om obligatoriskt införande av medborgarförslag i alla kommuner, som begärs i motion 2001/02:K66 (mp) yrkande 5, finns det därför enligt utskottets uppfattning inte anledning till. Motionen avstyrks.

Befogenheter för självförvaltningsorgan

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om möjlighet för fullmäktige att delegera ärenden till självförvaltningsorgan och avstyrker en motion från allmänna motionstiden med detta syfte.

Propositionen

Regeringen föreslår att fullmäktige skall få besluta att nämnder i kommuner och landsting skall få delegera ärenden till självförvaltningsorgan i samma omfattning som till anställda. Ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda och som i övrigt avses i 6 kap. 34 § skall dock inte få delegeras till ett självförvaltningsorgan. – Förslaget tas in i 7 kap. 18 § kommunallagen.

Motion

I motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) begärs tillkännagivanden för regeringen om att brukarna skall ha rätt att få sina initiativ angående självförvaltningsorgan prövade (*yrkande 7*) och om en utvärdering av hur 7 kap. 18–22 §§ kommunallagen har fungerat, vad lagstiftningen inneburit och vilka följder den har fått (*yrkande 8*). Motionärerna hänvisar till att Demokratiutredningen sett ett värde i att ta vara på idéer och engagemang genom att uppmuntra till bl.a. brukarstyrelser. De anser att det rimligen borde vara möjligt för kommunala nämnder att delegera beslutsfattande direkt till ett självförvaltningsorgan.

Bakgrund

Med brukare avses en medborgare som mera varaktigt använder en offentlig tjänst som t.ex. en förskola. Olika former av brukarinflytande har blivit allt vanligare i den kommunala verksamheten under senare år.

Genom ändringar i kommunallagen 1994 har kommuner och landsting givits möjlighet att inrätta s.k. självförvaltningsorgan inom alla kommunala områden om inte annat följer av lag eller annan författning. Ett självförvaltningsorgan skall bestå av företrädare för brukarna och de anställda vid en institution. Den överordnade nämnden skall fastställa organets uppgifter, sammansättning, arbetsformer och mandattid i en arbetsordning.

Självförvaltningsorgan kan ges i uppdrag att under en nämnd helt eller delvis ansvara för driften av en viss anläggning. Med driften av en anläggning förstås att bestämma över praktiska sysslor vid institutionen som rör sådant som mathållning, lokalskötsel inklusive löpande reparationer och underhåll, lokalanvändning, öppettider och löpande inköp. Detta är frågor som kommunalrättsligt främst är att se som rena verkställighetsfrågor. Sådana frågor kan därför inte bli föremål för överklagande enligt bestämmelserna om laglighetsprövning i 10 kap. kommunallagen.

Självförvaltningsorgan finns i någon mån inom barnomsorgen och äldreomsorgen, men främst inom grund- och gymnasieskolans område. Genom de tidsbegränsade förordningarna om försöksverksamhet med lokala styrelser inom grundskolan och den obligatoriska särskolan (1996:605), samt inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen (1997:642) har självförvaltningsorgan inom skolområdet givits delvis andra befogenheter än vad som följer av kommunallagens bestämmelser. Det rör sig bl.a. om viss beslutsanderätt som annars ankommer på rektor eller den för skolan ansvariga nämnden. Försöksverksamheten pågår fram t.o.m. juni 2003.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning om möjligheten att delegera beslutsfattande till självförvaltningsorgan och tillstyrker förslaget om ändring i 7 kap. 18 § kommunallagen. Utskottet anser att motion 2001/02:K371 (c) yrkandena 7 och 8 härigenom får anses tillgodosedd.

Andra frågor om demokratiutveckling

Demokratiska processer och IT

Utskottets förslag i korthet

Utskottet noterar åtgärder som regeringen har vidtagit eller avser att vidta och avstyrker motioner om IT-demokratin och dess möjligheter.

Jfr reservation 33 (m, fp).

Propositionen

Propositionen innehåller inte något förslag till riksdagen i detta ämne. Regeringen redovisar däremot åtgärder som vidtagits eller avses bli vidtagna.

Regeringen avser att tillsätta en arbetsgrupp inom Regeringskansliet som kan fungera som ett forum för erfarenhetsutbyte mellan aktörer som är aktiva i frågor som rör "e-governance". Arbetsgruppen skall fungera som ett forum för erfarenhetsutbyte mellan aktörer som är aktiva i dessa frågor och följa forskning och utveckling av nya tekniker och metoder inom IT för att främja en representativ demokrati med brett medborgerligt deltagande.

Användningen av informationsteknik i demokratins tjänst kommer enligt regeringen under de närmaste åren i hög grad att präglas av försök och experiment.

I arbetet med att utveckla metoder för att främja dialog med hjälp av IT är enligt regeringen barn och ungdomar en viktig målgrupp, och det är viktigt att information görs tillgänglig i lämpliga former för att barn och ungdomar i olika åldrar skall kunna tillgodogöra sig samhällsinformation.

Regeringen pekar vidare på att det under de senaste åren har kunnat skönjas en utveckling mot att staten påverkar samhällsutvecklingen på mer indirekta vägar. I internationell litteratur brukar detta sammanfattas som en förändring från *government* till *governance*. Det innebär att direkta styrningsmetoder ersätts av indirekta. Staten kan genom förhandlingar, kontrakt och partnerskap samverka med näringslivet, det civila samhället och lokala självstyrelseorgan. Flera myndigheter deltar enligt regeringen i en försöksverksamhet med servicedeklarationer och servicedialog. Myndigheterna skall informera medborgarna om vad de kan förvänta sig och kräva av myndighetens service. Bland annat kommer Internet att användas för att lämna sådan information. I försöksverksamheten ingår också att utveckla dialogen med medborgare och företag för att inhämta synpunkter från dem som är beroende av myndigheternas service. Användning av modern teknik kommer att vara ett av sätten att utveckla denna dialog. Enskilda individer och företag bör, så långt som det är möjligt, enkelt kunna hämta och lämna den information som är relevant i varje enskild situation, oavsett hur informationsansvaret är fördelat mellan myndigheter eller mellan stat, kommun och landsting.

Regeringen framhåller att tillgången till information är en grundförutsättning för demokratin och redogör för information som finns tillgänglig via Internet som offentlig statistik, lagar, förordningar, offentliga utredningar, regeringspropositioner. Regeringen anser att även remissvaren på de offentliga utredningarna bör publiceras på Internet och att i förlängningen också bör prövas att allmänheten skall kunna lämna synpunkter på och diskutera utredningsförslag via regeringens hemsida. De närmare formerna för publicering av remissvar samt närliggande frågor kommer att utredas närmare inom Regeringskansliets förvaltningsavdelning i samband med det beredningsarbete som pågår för att utvärdera förutsättningarna för elektronisk publicering av uppgifter ur diarieföringssystemet RK-Dia.

Regeringen hänvisar vidare till det lagstiftningsärende om offentlighetsprincipen och informationstekniken som riksdagen nyligen behandlat (prop. 2001/02:70, bet. 2001/02:KU17). I den propositionen lämnas också en redogörelse för utvecklingen av IT inom förvaltningen (a. prop. s. 10).

Regeringen anför att den nya tekniken har en stor potential när det gäller att vidga medborgarnas möjligheter att delta i och påverka formuleringar av problem och att delta i diskussioner före beslut i folkvalda församlingar. Det har på några håll i världen prövats mer vetenskapliga former av informerat deltagande s.k. *citizen juries* eller *deliberative polls*. I Sverige har det på några orter genomförts rådslag över Internet, bl.a. i Kalix och i Norrmalms stadsdelsnämnd i Stockholm.

Regeringen anför vidare att den statliga och kommunala politiken i första hand bör inrikta sig på att utveckla tekniker och metoder inom IT för att främja en representativ demokrati med brett medborgerligt deltagande. Användningen av informationsteknik i demokratins tjänst kommer därför under de närmaste åren i hög grad att präglas av försök och experiment.

Här kan anmärkas att den arbetsgrupp med uppgift att följa och främja utvecklingen av demokratiska processer med stöd av IT som regeringen aviserat nu har tillsatts. Ordförande för gruppen är en av statssekreterarna i Justitiedepartementet.

Motioner

I *motion 2000/01:K347 av Per Unckel m.fl. (m)*, som väckts under allmänna motionstiden förra riksmötet, föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om förnyelse av demokratins och politikens arbetsformer. Motionärerna pekar på att den tekniska utvecklingen medfört en ny potential att ge medborgarna inflytande. Tänkbara förändringar för att öka inflytandet är enligt motionärerna offentliga utfrågningar och olika former av debattforum, s.k. folkinitiativ, samt folkomröstningar och andra omröstningar. Det är enligt motionärerna möjligt att dessa förändringar är bäst lämpade att genomföra försöksvis på lokal nivå och att efterhand utöka till nationell nivå. Offentliga utfrågningar kan arrangeras med ett tema, där viktiga frågor som rör en kommun tas upp och medborgarna kan lämna synpunkter. Kommunen kan erbjuda invånarna gratis e-post, gratis koppling till Internet och Usenets diskussionsgrupper, där sådana grupper kan startas av kommunen eller av ett visst antal användare.

I *motion 2001/02:K368 av Henrik Westman m.fl. (m) yrkande 8* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att använda den nya tekniken för att genomföra olika rådslag på nätet. Motionärerna anser att möjligheten att inrätta medborgarpaneler och att ta hjälp av den nya tekniken till detta bör undersökas, liksom de möjligheter som den nya tekniken erbjuder när det är fråga om att hålla omröstningar eller rådslag på nätet.

I *motion 2000/01:K397 av Lennart Daléus m.fl. (c) yrkande 1* föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om IT-demokratins och dess möjligheter. Motionärerna anför att Internet har stora möjligheter att återskapa mötesplatser för att förstärka möjligheten till delaktighet och inflytande och nämner en förstärkt offentlighet där handlingar läggs ut på nätet i större utsträckning, liksom möjligheten att ge utrymme för lokala medier med lokal bevakning och debatt.

I *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 7* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om IT och dess betydelse för demokratin.

I *motion 2001/02:K424 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 5 delvis* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om åtgärder för att vitalisera den lokala demokratin. Motionärerna anför att nya metoder krävs för att manifestera politiska åsikter och att den nya informationstekniken bör kunna utgöra ett värdefullt komplement till de etablerade kanalerna när det gäller att locka nya grupper, särskilt ungdomar, till politiken. Inte bara partierna utan också offentliga myndigheter och institutioner måste enligt motionärerna ta till sig informationstekniken. De välkomnar lokala initiativ att mer direkt använda Internet som ett kommunikationsmedel i en opinionsbildnings- och beslutsfattandeprocess.

I motion 2001/02:So618 av Lars Leijonborg (fp) m.fl. yrkande 15 begär motionärerna ett tillkännagivande för regeringen om en parlamentarisk kommission med syfte att göra en konsekvensanalys av den pågående IT-utvecklingen och utifrån sin analys lägga fram förslag på nödvändiga åtgärder. Motionärerna framhåller här att kravet på IT-kunskaper gör sig alltmer gällande på olika områden och att IT också börjar bli ett nyckelord i den demokratiska processen. De mänskliga och sociala konsekvenserna glöms enligt motionärerna ofta bort, som den äldre generationens svårigheter inför ny teknik, privatekonomiska skillnader och synskadades och andra funktionshindrades särskilda svårigheter med informationstillgången. När såväl den offentliga som den privata tjänstesektorn alltmer hänvisar till tele- och Internetanvändning och upphör med eller fördyrar alternativen, handlar det om ett medborgerligt rättsproblem. Motionärerna framhåller att det politiska systemet inte kan helt överlåta IT-utvecklingen till marknaden utan samhällliga och sociala mål måste kontinuerligt sättas upp för att garantera alla medborgares möjligheter att utöva sina rättigheter och skyldigheter samt leva ett delaktigt, självbestämmande och oberoende liv.

I motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 12 föreslås att riksdagen begär att regeringen utreder Internetteknikens användning i demokratiska beslutsprocesser samt uppmuntrar och utvärderar sådana kommunala initiativ.

I motion 2000/01:K401 av Matz Hammarström m.fl. (mp) yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att möjligheterna att utveckla demokratin med hjälp av informationstekniken bör utredas. Motionärerna förespråkar folkomröstningar och möjligheter för kommunmedborgarna att lämna förslag till kommunfullmäktige via Internet. Motionärerna framhåller som exempel det försök med e-demokrati, information och debatt främst via Internet som genomförs av Kalix kommun, Kalix rådslag. Motionärerna, Matz Hammarström m.fl. (mp), återkommer i denna fråga i motion 2001/02:K381 yrkande 7.

Lena Sandlin-Hedman och Lars Lilja (s) föreslår i motion 2001/02:K389 ett tillkännagivande för regeringen om behovet av ett initiativ till en nationell samling rörande tillgänglig informationsteknik för funktionshindrade. Motionärerna anför att den nya informations- och kommunikationstekniken skapar både nya möjligheter och risker för nya hinder samt att hindren för personer med funktionshinder kan bestå av brister i tillgängligheten. De anför vidare att det för närvarande pågår ett antal projekt som syftar till att skapa tillgänglig informationsteknik för funktionshindrade. Projekten kommer att utvärderas och kunskapen kommer att utgöra en viktig nationell kunskapsbas.

Utskottets ställningstagande

Den nya informationstekniken erbjuder stora möjligheter att utveckla nya demokratiska arbetsformer. Dessa måste givetvis tas till vara. Regeringen är enligt vad utskottet uppfattat medveten om dessa möjligheter och angelägen om att understödja och främja utvecklingen. Utskottet anser inte att några sådana tillkännagivanden som begärs i motionerna 2000/01:K347 (m), 2000/01:K397 (c) yrkande 1, 2000/01:K401 (mp) yrkande 7, 2001/02:K66

(mp) yrkande 12, 2001/02:K67 (c) yrkande 7, 2001/02:K368 (m) yrkande 8, 2001/02:K381 (mp) yrkande 7, 2001/02:K389 (s), 2001/02:K424 (fp) yrkande 5 i denna del och 2001/02:So618 (fp) yrkande 15 behövs, och utskottet avstyrker motionerna.

Demokratibokslut, medborgarpaneler, ungdomsråd och rekryteringen till förtroendeuppdrag

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till de lagändringar som regeringen föreslagit och övrigt redovisat demokratiutvecklingsarbete motioner om insatser för olika grupper.

Utskottet avstyrker även övriga motioner i denna del.

Propositionen m.m.

Regeringen anser i propositionen att *medborgarpaneler* utgör ett värdefullt inslag i den kommunala demokratin och kan utgöra en kanal för medborgerligt deltagande.

Regeringen anför att dess långsiktiga målsättning är att medborgarna skall ha goda möjligheter att delta i och påverka den politiska processen. Ett direkt medborgerligt inflytande i dess olika former måste främst utformas lokalt och underifrån. Förutsättningarna för det demokratiska samtalet växlar över landet, och politiken måste ta hänsyn till detta. Medborgarnas engagemang kan också ta sig olika former över tiden. Det är därför viktigt att samtal förs kontinuerligt på lokal nivå om hur medborgarnas synpunkter kan fångas upp. En samrådsform kan efter hand visa sig förlegad för dialog med medborgarna. Det är då enligt regeringen viktigt att pröva nya former där medborgarna finner det meningsfullt att engagera sig.

Regeringen påpekar att exempelvis ungdomar deltar i mindre utsträckning än medelålders personer i olika politiska aktiviteter. Detta beror inte på att yngre är mindre intresserade av politik, eller saknar tilltro till det politiska systemet i större utsträckning än äldre. Tvärtom hyser ungdomar större tilltro till det demokratiska systemet än befolkningen i dess helhet. Det finns olika anledningar till att ungdomar inte engagerar sig. En del unga väljer medvetet bort politiska uppdrag, andra engagerar sig i enfrågerörelser. Oavsett vilken form av engagemang ungdomar väljer måste man dock enligt regeringen utveckla metoder för att ta till vara ungdomarnas engagemang. Regeringen ser som sin uppgift främst att skapa möjligheter för lokal utveckling genom att tillhandahålla rättsliga verktyg. Exempelvis kan lagstiftning kring ideella föreningar behöva ses över för att underlätta föreningsengagemang.

I sin redovisning av skolans roll (prop. s. 118) pekar regeringen på att frågan om elevinflytande i skolan utreds av Skollagskommittén (dir. 1999:15) och erinrar också om den försöksverksamhet med brukarinflytande inom

grund- och gymnasieskolan som redovisats i avsnittet om befogenheter för självförvaltningsorgan.

Regeringen framhåller betydelsen av *folkrörelser, föreningar, ungdomsorganisationer och liknande medborgarsammanslutningar* som viktiga företrädare för olika grupper och intressen i samhället. Ett starkt föreningsliv som ger människor möjligheter till inflytande och delaktighet utgör enligt regeringen själva basen i ett demokratiskt samhälle, och stat, kommuner och landsting underlättar för det lokala föreningslivet genom olika former av stöd. Staten har ett ansvar för den demokratiska infrastrukturen genom att exempelvis bidra till att det finns ändamålsenliga samlingslokaler tillgängliga. Olika former av stöd har också utvecklats sedan en lång tid tillbaka. Stödet till det lokala föreningslivet behöver kontinuerligt ses över för att finna de bästa formerna. En sådan översyn bör ske i samråd med berörda folkrörelser.

Vidare pekar regeringen på att särskilda utvecklingsavtal inom ramen för regeringens storstadspolitik har träffats med ett antal kommuner. I detta arbete har flera nya angreppssätt utvecklats för att ge de boende i berörda stadsdelar möjlighet att påverka det lokala utvecklingsarbetet. Diskussionerna kring medborgarinflytandet har vitaliserats i de berörda kommunerna.

Även om ett behov av olika former av direkt medborgerligt inflytande främst aktualiseras på lokal nivå behöver enligt regeringen samrådsformer utformas även på nationell och europeisk nivå.

Regeringen har också ett ansvar att själv och tillsammans med andra aktörer initiera, uppmuntra och utvärdera olika former av medborgarinitiativ.

Regeringen bedömer att *ungdomsråd* kan bidra till att öka ungdomars delaktighet och inflytande och att det är angeläget att det i den kommunala verksamheten finns ett ungdomsperspektiv.

Regeringen anför att det i många kommuner finns ungdomsråd som på olika sätt försöker ta till vara ungdomars synpunkter på den kommunala verksamheten. Verksamheten med ungdomsråd innebär att det skapas en mötesplats för ungdomar och kommunens förtroendevalda och tjänstemän. I den relation till kommunen som etableras kan ungdomarna få inblick i och lära sig om den kommunala verksamheten, organisationen och beslutsprocessen genom att svara på remisser, delta i utvärderingar och driva egna frågor.

Ungdomsråd kan enligt regeringens mening vara ett värdefullt sätt att i den kommunala demokratin främja delaktighet och inflytande för unga människor. Råden bör komma in tidigt i beslutsprocessen i syfte att ges en reell möjlighet att påverka, men de kan också spela en betydelsefull roll för att utvärdera den kommunala verksamheten. Ungdomsråd kan bidra till att öka ungdomars inflytande och delaktighet men kan inte utgöra någon patentlösning på de problem som upplevs med ungdomars brist på engagemang i kommunala frågor. Det är ändå viktigt att ta vara på engagemanget och ge ungdomsråden legitimitet som ett sätt att erhålla ungdomsperspektiv på olika frågor. De förtroendevalda bör enligt regeringen be ungdomar i exempelvis elevråd, ungdomsorganisationer och på fritidsgårdar om synpunkter.

Regeringen vill dock betona att ungdomsråd, som inte är utsedda i representativa val, inte nödvändigtvis speglar alla ungdomars uppfattning i en viss fråga. Ungdomsråd är därför bara en bland flera möjliga metoder för att ge ungdomar inflytande. Det centrala enligt regeringens mening är att man lokalt försöker upprätthålla ett ungdomsperspektiv inte bara på de frågor som berör unga utan även generellt.

Regeringen framhåller vidare i propositionen att olika medborgarsammanslutningars förutsättningar och möjligheter att delta i den politiska processen behöver utvecklas. Regeringen avser därför att genomföra återkommande s.k. *folkrörelseforum* för dialog mellan å ena sidan regeringen och dess förvaltningsmyndigheter och å andra sidan företrädare för folkrörelser, föreningar och andra medborgarsammanslutningar.

Regeringen överväger för närvarande den närmare utformningen av det fortsatta framtida stödet för *demokratiutveckling*.

Regeringen redovisar att den år 2000 initierade ett långsiktigt utvecklingsarbete för den svenska demokratin, Tid för Demokrati. Arbetet skall pågå under tiden 2000–2002. En särskild demokratidelegation tillsattes för att leda utvecklingsarbetet. Bakgrunden till projektet var att regeringen bedömde det som angeläget att ta till vara medborgarnas engagemang och uppmuntra till aktivt deltagande i de politiska beslutsprocesserna – i synnerhet i valen men också i samhällslivet i övrigt.

Inom ramen för utvecklingsarbetet Tid för Demokrati genomförs riktade insatser, och information om utvecklingsarbetet har enligt regeringen nått stora grupper i samhället, vilket bl.a. tagit sig uttryck i att drygt 1 000 organisationer hittills sökt stöd för olika former av demokratiutvecklingsprojekt. Av dessa har 126 beviljats stöd. Bland dem som beviljats stöd för demokratiprojekt finns kommuner, stiftelser, ideella föreningar, ungdoms-, invandrar- och folkbildningsorganisationer m.fl. De projekt som beviljats stöd uppvisar tillsammans en stor bredd och bidrar med värdefulla kunskaper och erfarenheter, exempelvis när det gäller utveckling av lokal demokrati, förutsättningar för ungdomars engagemang i skola och föreningsliv, förenings- och organisationsutveckling, utveckling på IT-området, nya vägar för lärande om demokratin samt nya former av mötesplatser och forum för debatt, dialog och diskussion mellan politiker och medborgare.

Erfarenheterna av arbetet med demokratistöd och övrigt arbete inom projektet Tid för Demokrati visar enligt regeringen på ett stort engagemang bland medborgarna och stora utvecklingsmöjligheter när det gäller lokal demokrati. För att kunna göra nödvändiga ställningstaganden kring den närmare utformningen av det fortsatta stödet till demokratiutveckling avser regeringen att genomföra en slututvärdering av projektet, som skall vara avslutad hösten 2002. Regeringen avser att med beaktande av resultatet av utvärderingen överväga hur det fortsatta stödet för demokratiutveckling skall vara organiserat.

I den *nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna* som regeringen lagt fram för riksdagen (skr. 2001/02:83) framhåller regeringen att den avser

att fortlöpande följa att lagändringar med anledning av FN:s konvention om barnets rättigheter får avsedd effekt. Regeringen avser också att överlämna en barnskrivelse till riksdagen våren 2002.

I skrivelsen hänvisas (s. 72) till den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen i Sverige. Strategin innehåller bl.a. att konventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande i Regeringskansliet som rör barn, att barnperspektivet i lämplig omfattning skall finnas med i utredningsdirektiv, att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn, att kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet samt att barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhällsplaneringen skall utvecklas.

Motioner

Två motioner gäller frågan om medborgarpaneler och demokratibokslut.

I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 7* begärs ett tillkännagivande för regeringen om medborgarpaneler och demokratibokslut. Motionärerna anför att olika grupperns särbehov och åsikter kan ventileras genom medborgarpaneler och arenor. De instämmer i regeringens bedömning men skulle gärna ha sett mer substantiella skrivningar. Motionärerna anför vidare att demokratibokslut, vari utvärderas vilka möjligheter kommuninvånarna haft att ta del av och påverka beslutsprocesser, bör biläggas övriga bokslut. I *motion 2001/02:K381 av Matz Hammarström m.fl. (mp) yrkande 10* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om demokratibokslut.

Samma två motioner behandlar också ställningen för ungdomsråd.

Per Lager m.fl. (mp) föreslår i *motion 2001/02:K66 yrkande 10* att riksdagen begär att regeringen utreder förutsättningarna för att införa ungdomsråd med förslagsrätt till fullmäktige. Motionärerna anser att för att ungdomsråden skall få ett mer reellt inflytande bör de utvecklas till rena ungdomsfullmäktige, valda och fungerande utifrån samma principer som ett ordinarie, med rätt att få godtagna motioner behandlade i det ordinarie fullmäktige. Ett tillkännagivande om ungdomsråd föreslås också i *motion 2001/02:K381 av Matz Hammarström m.fl. (mp) yrkande 3*.

Per Lager m.fl. (mp) tar i *motion 2001/02:K66* även upp en annan aspekt av hänsynen till barn och ungdomar. I *yrkande 8* begärs ett tillkännagivande för regeringen om barn- och ungdomsperspektiv i beslutsfattandet på samtliga nivåer. Motionärerna anför att barns och ungdomars intressen skall tillgodoses och deras känsla av delaktighet i samhällsbyggandet stärkas. Motionärerna hänvisar också till barnkonventionen. I *yrkande 9* föreslås att riksdagen begär att regeringen utreder förutsättningarna för att införa krav på barnkonsekvensanalyser i allt beslutsfattande på samtliga beslutsnivåer.

Frågan om ungdomars delaktighet tas upp i ytterligare motioner.

I *motion 2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande för regeringen om att ungdomars möjligheter till ett aktivt deltagande i den demokratiska processen bör ökas. Samhället bör enligt mot-

ionärerna se som sin uppgift att stimulera denna medvetenhet och stärka ungdomar till engagemang och uppmuntra till kritiskt tänkande. Ungdomar bör få ett reellt inflytande i skolan och i kommunen. Genom lokala styrelser som behandlar t.ex. miljö- och ungdomsfrågor kan många aktivas kompetens tas till vara. Ett sådant tillkännagivande begärs också i *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 2*.

Behovet av *lokalt demokratiutvecklingsarbete* tas också upp i motioner. I *motion 2001/02:A226 av Agne Hansson m.fl. (c) yrkande 4* föreslås ett tillkännagivande för regeringen om att stimulera lokalt utvecklingsarbete. Motionärerna framhåller att det är viktigt att främja självbestämmande, frivillig samverkan och kulturell mångfald för minoriteter samt att det gynnar lokalt självstyre när människor går samman i lokala utvecklingsgrupper för att lösa gemensamma problem och att denna arbetsform utvecklar det demokratiska inflytandet och ansvarstagandet. I *motion 2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande för regeringen om ökade möjligheter för en förbättrad deltagardemokrati. I motionen förespråkas bl.a. en vardagsdemokrati som kommer till uttryck genom engagemang i lokalt föreningsliv och delegering av beslut på kommunal nivå t.ex. till brukarstyrelser vid skolor och daghem eller till brukarråd i primärvården.

I *motion 2001/02:K383 av Elver Jonsson m.fl. (fp) yrkande 1* föreslås att riksdagen begär att regeringen utformar ett program som stimulerar demokratiskt utvecklingsarbete. Motionärerna anser att riksdagen skall göra tillkännagivanden för regeringen också om att en bredare folklig politisk representation eftersträvas bl.a. genom att uppmuntra ideella folkrörelser till ökat engagemang i samhällsfrågor genom ekonomisk och arbetsmässig uppmuntran (*yrkande 3*), om att olika samhällsstöd skall ha formen av generella bidrag och att modeller med prestationersättning och detaljerade projektbidrag endast undantagsvis kan komma i fråga (*yrkande 4*) och om att den ideella sektorn får vara sin egen norm och bedömas och behandlas utifrån sin egen särart (*yrkande 5*).

Rekryteringen till förtroendeuppdrag berörs särskilt i tre motioner.

I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 13* begärs ett tillkännagivande för regeringen om rekryteringen av förtroendevalda och viljan att åta sig förtroendeuppdrag. Motionärerna anser att samhället måste verka mer aktivt för jämställdhet mellan könen, jämställdhet för etniska och kulturella grupper, enskilda individer, t.ex. funktionshindrade, och motverka alla former av diskriminering i näringslivet och på den offentliga arenan. Det är också viktigt enligt motionärerna att komma till rätta med skillnader i det politiska engagemanget hänförliga till utbildning och arbetsinkomst.

Ulla-Britt Hagström (kd) föreslår i *motion 2001/02:K344 yrkande 1* ett tillkännagivande för regeringen om att kommunallagen bör möjliggöra för kommunerna att utveckla den demokratiska processen genom olika metoder. Hon anser att principen om demokrati bör lyftas in i kommunallagen. Hon påpekar betydelsen av att alla människor ges möjligheter och utrymme att bestämma över sina liv och anser det viktigt att nya förtroendeuppdrag inrät-

tas så att fler får chansen att delta i beslutsfattande organ. Hon pekar vidare på att kvinnor, särskilt äldre kvinnor, kvinnor med utländsk bakgrund och lågutbildade, är underrepresenterade i den representativa demokratin och att personer med funktionshinder möter ett antal svårigheter att kunna delta i den kommunala demokratin. Ungdomars delaktighet och inflytande bör stärkas enligt motionären.

Christina Axelsson m.fl. (s) begär i *motion 2001/02:K68* ett tillkännagivande för regeringen om behovet av insatser för att öka det politiska engagemanget i grupper som i dag är underrepresenterade i det politiska livet. Motionärerna anser att särskilda insatser bör göras också för att den stora grupp av personer med utländsk bakgrund som redan bor i vårt land skall kunna engageras i politiken. Vidare bör en utveckling av vår demokrati också ta sikte på att ta till vara de äldre i det politiska arbetet. Samhället behöver deras kunskaper och erfarenheter.

En motion rör statligt stöd till ideella organisationer. *Magda Ayoub m.fl. (kd, c, fp, mp)* föreslår i *motion 2001/02:K69* ett tillkännagivande för regeringen om vikten av att statligt stöd i form av organisationsbidrag ges till ideella organisationer som arbetar för utveckling av den svenska demokratin i enlighet med riktlinjerna i propositionen.

Kommundemokratikommitténs bedömning om demokratiredovisningar

I Kommundemokratikommitténs uppdrag har ingått att studera de försök som görs med så kallade demokratibokslut för att vinna erfarenheter för det fortsatta arbetet för demokrati och rättssäkerhet.

Kommitténs bedömning är att demokratiutvecklingen i kommuner och landsting kan främjas genom regelbundna demokratiredovisningar. Sådana redovisningar innebär att demokratin mäts, granskas och värderas.

Utskottets ställningstagande

Demokratiutvecklingen i kommuner och landsting bör, som Kommundemokratikommittén framhållit, kunna främjas genom regelbundna demokratiredovisningar. Det bör enligt utskottets uppfattning vara en angelägenhet för kommunerna själva att ta ställning till om regelrätta sådana redovisningar eller bokslut skall införas. Utskottet anser inte att något tillkännagivande för regeringen är påkallat i denna fråga och avstyrker motionerna 2001/02:K66 (mp) yrkande 7 och 2001/02:K381 (mp) yrkande 10.

Utskottet anser inte att det finns anledning att ge ungdomsråd någon särställning i förhållande till andra medborgarsammanslutningar. Utskottet avstyrker motionerna 2001/02:K66 (mp) yrkande 10 och 2001/K381 (mp) yrkande 3.

Regeringen har själv framhållit i propositionen att det är angeläget att det i den kommunala verksamheten finns ett barn- och ungdomsperspektiv. Utskottet anser inte heller att något tillkännagivande till regeringen om behovet av ett sådant perspektiv och om barnkonsekvensanalyser behövs. Utskottet avstyrker därmed också yrkandena 8 och 9 i motion 2001/02:K66 (mp).

Utskottet har ovan tillstyrkt förslag om ökade befogenheter för självförvaltningsorgan och anser att en positiv inställning till dessa utgör ett väsentligt inslag i en utveckling mot lokalt utvecklingsarbete. Regeringen har också redovisat en rad åtgärder för att stödja sådant utvecklingsarbete. Enligt utskottets uppfattning behövs inte något tillkännagivande för regeringen om förbättring av möjligheterna till lokal utveckling och deltagardemokrati. Motionerna 2001/02:K67 (c) yrkande 1, 2001/02:K383 (fp) yrkandena 1 och 3–5 samt 2001/02:A226 (c) yrkande 4 kan därmed anses i huvudsak tillgodosedda.

Utskottet anser också att värdet av ungdomars delaktighet i den demokratiska processen har beaktats i propositionen, och utskottet anser inte att det behövs något tillkännagivande med anledning av motionerna 2001/02:K67 (c) yrkande 2 och 2001/02:K371 (c) yrkande 1 heller.

De lagändringar om förtroendevaldas arbetsvillkor som regeringen har föreslagit och som utskottet har tillstyrkt bör enligt utskottets uppfattning tillsammans med övrigt demokratiutvecklingsarbete som redovisas i propositionen bidra till att underlätta för personer med olika bakgrund att verka som förtroendevalda och delta i det politiska arbetet. Utskottet anser därmed att något tillkännagivande inte behövs med anledning av motionerna 2001/02:K66 (mp) yrkande 13, 2001/02:K68 (s) och 2001/02:K344 (kd) yrkande 1.

Utskottet utgår från att regeringen i den fortsatta utformningen av stödet till demokratiutveckling även beaktar behovet av stöd till ideella organisationer. Något tillkännagivande med anledning av motion 2001/02:K69 (kd, c, fp, mp) behövs enligt utskottets uppfattning inte.

Demokratisk medvetenhet och kunskap

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden om skolans kursplaner och om en folder om demokratiprinciper, grundlagar m.m., som utformas på regeringens uppdrag.
Jfr reservation 34 (mp).

Kunskapsförmedling

Propositionen

EU-kunskap

Regeringen bedömer att den samlade kunskapen om och förtrogenheten med demokratiskt beslutsfattande i första hand utgår från demokratiskt beslutsfattande inom nationalstatens ram. Det är viktigt att öka kunskapen och medvetenheten om de nya formerna av beslutsfattande som växer fram i och med det alltmer komplexa flernivåstyret. Strukturer bör skapas som ger medborgarna möjlighet till god insyn, delaktighet och inflytande liksom goda förut-

sättningar för ansvarsutkrävande. Regeringens tillsättande av EU 2004-kommittén och inrättandet av Expertgruppen för EU-frågor bör ses som ett led i detta arbete.

Regeringen anser också att en kartläggning bör genomföras över hur det svenska remissförfarandet i dag används avseende frågor med EU-anknytning.

Nya forum för internationellt erfarenhetsutbyte

Regeringen anser att Sverige, för att stärka demokratin i landet och internationellt, bör delta i och bidra till utvecklingen av forum och processer för erfarenhetsutbyte och samarbete kring demokratiutvecklingsfrågor inom EU, Europarådet, FN och det internationella samfundet i övrigt.

Skolan

Regeringen anser att *god kunskap om alla samhällsnivåer* bör ges i skolan. Vid kommande revidering av grundskolans kursplaner bör betydelsen av kunskap om de olika nivåerna tydliggöras. Behovet av kommentarer och referensmaterial för att stödja sådan undervisning i grundskolan och gymnasieskolan bör också ses över.

Regeringen redovisar att det i grundskolans och gymnasieskolans kursplaner för samhällskunskapsämnet inte finns några uttryckliga mål för elevernas kunskaper om den kommunala nivån, utan vilka kunskaper eleverna skall uppnå om denna nivå framgår i stället indirekt av andra skrivningar. Att eleverna skall uppnå goda kunskaper om samtliga nivåer bör enligt regeringen framgå av kursplanerna.

Regeringen anser att *politisk verksamhet och debatt* bör främjas i skolan. Det är enligt regeringen angeläget att skolelever ges återkommande möjligheter att träffa och diskutera med företrädare för politiska partier och deras ungdomsförbund.

Regeringen anser att Skolverket bör ges i uppdrag att undersöka vilka hinder som finns för politiska partier, ungdomsförbund, folkrörelser och organisationer att få informera om sin verksamhet i skolan samt ge exempel på hur sådan verksamhet kan underlättas.

Introduktionsprogram och svenskundervisning för personer med utländsk bakgrund

Regeringen bedömer att personer som beviljas uppehållstillstånd i Sverige genom ett introduktionsprogram eller på annat sätt bör ges goda kunskaper om och förståelse för den svenska demokratin. Regeringen har enligt propositionen nyligen tillsatt en utredning med uppgift att se över mottagande av och introduktion för flyktingar. Utredningen skall bl.a. överväga hur alla nyanlända invandrare, genom introduktionen eller på annat sätt, skall kunna få ökad kunskap om och förståelse för grundläggande normer i det svenska samhället och det svenska demokratiska systemet. Skolverket bör ges i upp-

drag att se över behovet av referensmaterial och kommentarer som kan användas i svenskundervisning för invandrare för att stödja undervisning som förmedlar kunskaper om och förståelse för den svenska demokratin.

Motioner

I *motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 11* begärs ett tillkännagivande för regeringen om skolans betydelse för en levande, hållbar demokrati. Motionärerna anser att samtliga kursplaner bör ses över i syfte att stärka demokratifrågornas position. Samhällskunskap, specifikt kunskap om våra grundlagar och mänskliga rättigheter, bör ges stort utrymme i undervisningen. Historieämnet bör stärkas för att eleverna skall få en förståelse för samhällsutvecklingen över tid. Därtill vore det värdefullt om elevernas insikter om andra länders styrelseskick ökade för att på så sätt ge ett vidare perspektiv på det svenska styrelseskicket. Även sådana studier som disciplinärt faller in under den antropologiska vetenskapen bör inkluderas.

I *samma motion yrkande 4* begärs ett tillkännagivande för regeringen om behovet av lättillgänglig information om grundlagarna, demokratiska beslutsprocesser och EU. Regeringen bör enligt motionärerna ges i uppdrag att låta utarbeta en lättillgänglig folder om demokratiprinciper, våra grundlagar, innefattande styrelseskicket och beslutsprocesser samt mänskliga rättigheter. Materialet bör dessutom innefatta EU:s konstitution och behörighetskompetens samt beslutsprocesser.

Utskottets ställningstagande

Av propositionen framgår att regeringen anser att det bör framgå av kursplanerna att eleverna skall uppnå goda kunskaper om samtliga samhällsnivåer. Regeringen betonar att skolan har en central roll för att främja demokratins idéer. Utskottet utgår från att synpunkter av det slag som framförs i motion 2001/02:K66 yrkande 11 beaktas vid den fortsatta utformningen av skolans kursplaner.

Regeringskansliet har liksom riksdagen en tämligen omfattande informationsverksamhet med framställning av trycksaker och informationsblad. Utskottet är inte berett att ställa sig bakom ett uppdrag till regeringen att låta utarbeta en demokratifolder enligt motion 2001/02:K66 yrkande 4.

Mångvetenskaplig forskning och demokratistatistik

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om behovet av pengar för forskning.

Propositionen

Regeringen anser att mångvetenskaplig forskning om demokratin bör stimuleras. Regeringen avser enligt propositionen att tillföra Vetenskapsrådet 5 miljoner kronor från och med 2003. Medlen skall i första hand användas för

att bygga upp ett nätverk och en nationell plattform där såväl doktorander som redan etablerade forskare från olika ämnen och lärosäten kan mötas. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan om finansiering.

Regeringen anser att en översyn och inventering bör göras av befintlig statistik som rör demokratins utveckling och funktionssätt i Sverige och att en sådan översyn bör initieras under år 2002.

Motion

I motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 17 begärs ett tillkännagivande om forskning och statistik. Motionärerna anser att, om det finns ett behov av nätverks- och plattformsbyggande, kan det vara lämpligt att medel i första hand går till detta arbete och att 5 miljoner kronor inte är tillräckligt för att täcka forskningsbehovet.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har aviserat att den avser att återkomma till riksdagen i frågan om finansiering av den omtalade mångvetenskapliga forskningen. Utskottet anser inte att något tillkännagivande om behovet av medel bör göras nu, och utskottet avstyrker motion 2001/02:K66 (mp) yrkande 17.

Särskilda frågor

Etik i förvaltningen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om utveckling av ett offentligt etos och en demokratisk professionalism.

Motion

I motion 2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande för regeringen om en statlig utredning som utifrån Demokratiutredningens synsätt utvecklar ”ett offentligt etos och en demokratisk professionalism” för den offentliga förvaltningen.

Bakgrund

I Demokratiutredningens betänkande diskuteras utvecklingen av ett offentligt etos – en demokratisk professionalism. Utredningen hänvisar till att statsförvaltningen befinner sig i en miljö av konflikter mellan mål som var för sig är viktiga. Å ena sidan skall t.ex. demokratiska värden förverkligas, såsom politisk demokrati och offentlig etik. Å andra sidan skall ekonomiska värden skapas, såsom rationalitet, produktivitet och effektivitet.

Varje offentligt system skall enligt utredningen vårda denna helhet. Det är ett mångdimensionellt medborgarperspektiv på sådana angelägenheter som

bedrivs med medborgarnas skattemedel. Demokratiska värderingar och etiska principer är lika viktiga när andra aktörer övertar offentligfinansierad verksamhet. Det gäller exempelvis meddelarfriheten.

För att ansvaret skall hanteras klokt, med medborgarnas bästa för ögonen, måste enligt utredningen stora ansträngningar göras för att utveckla personalens känsla för ett offentligt etos. Det innebär bl.a. att staten som arbetsgivare fortlöpande måste värna om att skapa sådana arbetsförhållanden att stats tjänstemännens integritet och självständighet inte motarbetas utan tas till vara och uppmuntras. De statsanställda måste få vara förebilder i fråga om de medborgardygder som utredningen förespråkat.

Regeringen har i skrivelse 2000/01:151 Regeringens förvaltningspolitik lämnat en redogörelse för arbetet med genomförandet av regeringens förvaltningspolitiska handlingsprogram – En förvaltning i demokratins tjänst – och en allmän lägesbeskrivning avseende olika områden.

Regeringen framhåller i ett avsnitt om kompetens och etik att förvaltningens arbete bärs upp av statsanställda med hög kompetens och att förmågan att förverkliga de folkvaldas beslut på ett kunnigt, opartiskt och rättssäkert sätt är en viktig grund i förvaltningens arbete. Statsförvaltningen behöver tjänstemän med god förvaltningskunskap, god förmåga att kommunicera, integritet, gott omdöme och ett etiskt förhållningssätt som väcker respekt.

Regeringen erinrar om att Statens kvalitets- och kompetensråd har i uppdrag bl.a. att verka för en god förvaltningskultur och etik hos de statliga myndigheterna. I rådets kompetensanalysmaterial har rådet därför särskilt betonat vikten av god förvaltningsetik. I introduktionsprogrammet för nyanställda handläggare och till viss del i programmet ”Strategisk chef” ingår avsnitt om förvaltningsetik. Här skapas tillfällen till diskussion om och reflektion kring förvaltningsetiska frågor i anslutning till de områden och de situationer där sådana frågor kan bli aktuella. Rådet arbetar vidare med uppdraget för att kunna erbjuda de statliga myndigheterna material om förvaltningsetik att använda i andra sammanhang än i de nämnda programmen.

Utskottet avser att behandla skrivelsen tillsammans med motioner på området i sitt betänkande 2001/02:KU24.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar uppfattningen att statsförvaltningen behöver tjänstemän med god förvaltningskunskap, god förmåga att kommunicera, integritet, gott omdöme och – inte minst – ett etiskt förhållningssätt som väcker respekt. Utskottet anser det dock inte nödvändigt med en sådan utredning som begärs i motion 2001/02:K65 (kd) yrkande 8. Utskottet avstyrker därmed motionen.

Bidrag till politiska kampanjer

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående beredning en motion om regler för redovisning av parti- och personvalsfinansiering.

Jfr reservation 35 (mp).

Propositionen

Regeringen anser att insynen i hur de politiska partierna finansierar sin politiska verksamhet bör förbättras. Också möjligheterna till insyn i finansieringen av personvalskampanjer bör bli bättre. Starka skäl talar enligt regeringen för att insynen i dessa fall regleras genom lagstiftning. Regeringen avser att återkomma i denna fråga.

Motion

I motion 2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) yrkande 16 föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om regler för redovisning av parti- och personvalsfinansiering.

Bakgrund

Utskottet behandlade en motion om personval och kampanjbidrag i sitt betänkande 2001/02:KU8.

Utskottet redovisade att det i april 2000 träffades en överenskommelse mellan riksdagspartierna om att redovisningen av partiernas intäkter skall vara så öppen som möjligt. Det är enligt överenskommelsen rimligt att väljarna vet hur partierna finansierar sin verksamhet, samt hur enskilda kandidater finansierar sina personkampanjer. Överenskommelsen omfattar partiernas centrala verksamhet, men lokala och regionala organisationer samt sidoorganisationer uppmanas att följa densamma. Beträffande ekonomiskt stöd från juridiska personer skall belopp och namn redovisas. När det gäller stöd från enskilda redovisas det totala beloppet samt antalet bidragsgivare. Överenskommelsen omfattar all verksamhet, även sådan som bedrivs i stiftelseform, bolagsform eller annan form och som kontrolleras av partiet. Partiernas bokslut skall utformas på sådant sätt att det så enkelt som möjligt går att utläsa hur verksamheten finansieras. Enskilda kandidater i allmänna val förväntas lämna motsvarande redovisning. Även indirekt stöd, t.ex. i form av stödannonsering, subventionering av annonskostnader och personella resurser, skall så långt möjligt redovisas. Partiernas fastställda bokslut skall finnas tillgängliga för alla som önskar ta del av dem. Partiernas ekonomichefer eller motsvarande skall utveckla gemensamma redovisningsformer som gör det möjligt att uppfylla ovanstående överenskommelse.

Utskottet erinrade om att det i betänkande 2000/01:KU17 behandlat motioner i vilka frågan om kampanjbidrag i samband med personval togs upp. Utskottet hänvisade då till att Rådet för utvärdering av 1998 års val ansett att öppenhet och frivillighet i frågor kring finansiering är ett bättre sätt att motverka avarter på området än tvingande reglering och därför föreslagit att riksdagsledamöterna skulle få möjlighet att redovisa finansiering av personvalskampanjer i ett offentligt register. Enligt den överenskommelse som träffats mellan riksdagspartierna skulle redovisningen av partiernas intäkter

vara så öppen som möjligt. Överenskommelsen gällde både partiernas och enskilda kandidaters verksamhet. Utskottet ansåg att föreliggande motioner härigenom fick anses tillgodosedda, och de avstyrktes.

Utskottet uttalade i betänkande 2001/02:KU8 att frågan om finansiering av personvalskampanjer enligt vad utskottet inhämtat från Regeringskansliet skulle komma att beredas vidare. Enligt utskottet borde resultatet av denna beredning avvaktas.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har i propositionen anført att den anser att starka skäl talar för att insynen i hur de politiska partierna finansierar sin politiska verksamhet bör förbättras och att också möjligheterna till insyn i finansieringen av personvalskampanjer bör bli bättre. Regeringen har meddelat att den avser att återkomma i denna fråga. Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning att resultatet av beredningen i Regeringskansliet bör avvaktas och avstyrker motion 2001/02:K66 (mp) yrkande 16.

Stödet till riksdagsledamöter och partigrupper

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om regler som gör att riksdagsledamöter kan få mer stöd på hemorten.

Motion

I motion 2001/02:K418 av Kent Härstedt (s) föreslås att riksdagen dels beslutar att huvuddelen av de framgent ökande resurserna som avsatts för ledamotsstöd skall användas i respektive ledamots valkrets för kontakter och relationer med respektive parti, medborgare, föreningsliv, myndigheter och näringsliv samt att riksdagen med utgångspunkt i Demokratiutredningens rapporter och slutsatser överväger behovet av ökat stöd lokalt och regionalt för utökade medborgarkontakter (*yrkande 1*), dels ger regeringen till känna att den bör låta utvärdera hur det nuvarande ledamotsstödet svarar mot personvalsinslagets ökade krav på ledamöterna (*yrkande 2*).

Personvalsinslaget är enligt motionären ett viktigt steg i rätt riktning, och mycket talar för att det kommer att "växa till sig" och alltfler upptäcka dess möjligheter. Motionären anser att personvalsinslaget kommer att föda fram ett nytt slags politiker som kommer att lägga än mer tid och engagemang på medborgarkontakt och förankring och att partierna kommer att få lära sig hantera detta. Erfarenheterna under de år som gått hos flera av de riksdagsledamöter som via personvalsinslaget blivit valda är enligt motionären just att banden mellan medborgare och förtroendevalda stärks. Distanen minskar och kraven på den förtroendevalde ökar.

Motionären framhåller att förändringarna har ställt kravet på tillgänglighet på sin spets. Det förväntas och är självklart att man skall upprätthålla kontak-

ter med den lokala partiorganisationen, följa den lokala debatten i medier, sköta organisationen av besök på föreningar, myndigheter och näringsliv och samtidigt driva ett offensivt förändringsarbete i riksdag och partiorganisation. Till sitt förfogande har en riksdagsledamot en till två dagar i veckan i sin valkrets och marginella resurser lokalt och samtidigt fler dagar och resurser centralt i riksdagen. Resultatet blir en besvärlig balansgång. Förändringar krävs för att riksdagsledamöterna skall kunna svara upp mot medborgarnas rimliga och rättmätiga förväntningar och samtidigt bidra till att förtroendet för demokratin återbyggs. Därför anser motionären att det nu stegvis ökande ledamotsstödet bör ses över så att huvuddelen av resurserna hamnar i respektive ledamots valkrets och att strukturer bör byggas upp för att ha en lokal medarbetare som kan bistå i kommunikationen med medborgare, parti, näringsliv och näringsliv. På detta sätt har också ledamoten ständigt öron och ögon i valkretsen som följer den lokala debatten och kan på detta sätt bättre delta i densamma.

Bakgrund

Statligt stöd till politiska partier som deltagit i riksdagsval utgår enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier som partistöd och kanslistöd. Partistödet lämnas som mandatbidrag, 282 450 kr. Kanslistöd utgår som grundstöd och tilläggsstöd. Helt grundstöd utgör 4 928 200 kr.

Bestämmelser om stöd till riksdagsledamöternas och partigruppernas arbete i riksdagen finns i en särskild lag, SFS 1999:1209. Stöd lämnas till partigrupper som basstöd, stöd till kostnader för politiska sekreterare åt riksdagens ledamöter samt stöd till kostnader för riksdagsledamöters utrikes resor. Basstödet består av grundbelopp och tilläggsbelopp. Grundbeloppet utgör 1 700 000 kr. Till en partigrupp som företräder ett regeringsparti utgår ett grundbelopp och till övriga grupper två grundbelopp. Tilläggsbeloppet utgår med 57 000 kr per mandat. Stödet till kostnader för politiska sekreterare åt riksdagens ledamöter är avsett att bekosta handläggarkhjälp åt riksdagens ledamöter. Stödet beräknas efter normen att det skall täcka kostnaden för en politisk sekreterare per två ledamöter. För en politisk sekreterare utbetalas 34 500 kr per månad.

Reglerna i lagen (1999:1209) om stöd till riksdagsledamöternas och partigruppernas arbete i riksdagen grundas på arbete som utförts av en beredningsgrupp som tillsattes av riksdagens dåvarande förvaltningsstyrelse 1998. Beredningsgruppen föreslog bl.a. att stödet skulle kanaliseras via partigrupperna som även skulle ges arbetsgivaransvaret och att det slutliga målet borde vara att varje ledamot skulle kunna påräkna en politisk sekreterares resurs. Enligt förslaget borde förvaltningsstyrelsen efter år 2002 lägga in en s.k. kontrollstation där reformens första del följdes upp och utvärderades.

Förvaltningsstyrelsen ställde sig bakom beredningsgruppens förslag. Styrelsen avsåg också att lägga in en s.k. kontrollstation efter år 2002 som beredningsgruppen föreslagit.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte i sak förvaltningsstyrelsens förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att den modell för stöd till riksdagsledamöternas och parti-gruppernas arbete i riksdagen som innebär att stödet kanaliseras via parti-grupperna som även ges arbetsgivaransvaret alltså har fog för sig. Utskottet vill dock erinra om den utvärdering av reformens första del som har planerats till efter år 2002. Med det anförda avstyrker utskottet motion 2001/02:K418 (s) yrkandena 1 och 2.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Mål för demokratipolitiken (punkt 1)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken samt tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2001/02:K58 yrkande 3, 2001/02:K60 yrkande 4 och 2001/02:K63 samt avslår motion 2001/02:K58 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att förslagen i propositionen om mål för demokratipolitiken inte på långt när är tillräckliga för att komma till rätta med de viktiga aspekter på politikens tillgänglighet och rekryteringsbekymmer som behöver diskuteras. Det är enligt vår uppfattning inte så enkelt att ett större antal politiker med automatik ökar demokratin totalt sett. Den svenska folkstyrelsen bör, som anförs i motion 2001/02:K60 (yrkande 4), vitaliseras efter huvudsakligen andra linjer och vara ett långsiktigt arbete med början i åtgärder för att stärka enskilda människors möjligheter att bestämma själva över sin egen vardag. Demokratimålen handlar om makt och inflytande, och vi anser att utrymmet för enskilda beslut måste bli större på politikens bekostnad. Riksdagen bör ge regeringen det anförda till känna som sin mening.

2. Genomgripande författningsreform (punkt 2)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K60 yrkande 5.

Ställningstagande

Den svenska författningen bygger på parlamentarismens principer. I andra politiska system bygger folkstyret i större utsträckning på att makten delas.

Maktdelning kan ske på olika sätt. Det kan t.ex. ske genom att makten delas mellan de politiska organen och rättsväsendet. Det är den princip som EU:s och USA:s system bygger på. Maktdelning kan även ske genom t.ex. tvåkammerssystem i parlamentet. Det schweiziska politiska systemet har inslag av både representativ och direkt demokrati. Makten kan också delas mellan det centrala och det lokala.

Syftet med maktdelning är att förbättra möjligheterna för ansvarsutkrävande och insyn genom att olika institutioner självständigt kontrollerar varandra. Vi anser att maktdelning som princip har flera fördelar. Bland annat motverkas osund maktkoncentration, och individen får en starkare ställning gentemot staten om domstolar och andra rättstillämpande organ får möjlighet att underkänna lagstiftning som kränker medborgerliga fri- och rättigheter.

Ökad maktdelning är enligt vår uppfattning inte ett nollsummespel där ökad makt för t.ex. domstolar och rättsliga organ automatiskt innebär att folkvalda politiker förlorar i makt i motsvarande mån. Domstolarna är en del av rättsstaten, demokratins andra sida. Domstolarna agerar på det mandat som de tilldelats av den offentliga makten, och mandatet kan tas tillbaka av den politiska församling som tilldelat dem det.

För att öka inslagen av horisontell maktdelning, dvs. ökad maktbalans mellan de demokratiska institutionerna på samma nivå, föreslår vi en förbättrad normkontroll, dvs. domstolars och andra offentliga organs rätt och skyldighet att pröva om normer på olika nivåer är förenliga med överordnade regler. Det sker lättast genom att uppenbarhetsrekvisitet i 11 kap. 14 § RF tas bort, vilket också förespråkades av en enig Demokratiutredning.

De större möjligheter att kontrollera lagstiftningens förenlighet med grundlagen som vi vill ge domstolarna skulle kunna kompletteras med en särskild författningsdomstol eller genom att ge Högsta domstolen och/eller Regeringsrätten de funktioner som en författningsdomstol bör ha.

De förändringar vi nu föreslår bör utgöra en del av en mera genomgripande författningsreform. Regeringen bör därför snarast tillsätta en utredning med detta uppdrag.

3. Subsidiaritetsprincipen (punkt 3)

av Ingvar Svensson (kd) och Björn von der Esch (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K65 yrkande 1.

Ställningstagande

Vi vill betona att den politiska gemenskapen och auktoriteten är till för det civila samhällets medlemmar och gemenskaper – inte tvärtom. Dess roll visavi det civila samhället är rättskipande, reglerande, koordinerande och stödjande. För att dessa verksamheter skall kunna ske på ett sätt som respekterar människornas naturliga rättigheter och det civila samhällets legitima självbestämmande, måste staten låta sig vägledas av subsidiaritetsprincipen.

Sverige har genom sitt medlemskap i Europeiska unionen införlivat subsidiaritetsprincipen på den övernationella nivån. Det kan förefalla inkonsekvent att inte också applicera den på den nationella nivån.

Att säga att subsidiaritetsprincipen betyder att samhällsuppgifter skall lösas på ”lägsta effektiva nivå” är inte hela sanningen. Snarare är det så att den socialfilosofiska tradition i vilken principen formulerats förutsätter och understryker de enskilda människornas och det civila samhällets gemenskapers naturliga rättigheter, ”aktörskap”, och legitima självbestämmande. Principen kan sägas vara en kompletteringsprincip.

Vad principen innebär är dels att staten har en skyldighet att stödja där så behövs, dels att detta stöd, oavsett vilken form det har i övrigt, måste respektera de enskilda människornas rättigheter och ett samhälles olika gemenskapers egna kompetensområden. Alla gemenskaper har en stödjande och kompletterande roll visavi sina medlemmar. Större gemenskaper har en stödjande och kompletterande roll visavi mindre gemenskaper – en naturlig konsekvens av uppfattningen av samhällsgemenskapen såsom uppbyggd ”underifrån och uppåt”. Ibland måste en ny ”högre” gemenskapsnivå bildas för att de ”lägre” gemenskapernas gemensamma bästa skall kunna säkras. Subsidiaritetsprincipen innebär att en ny gemenskapsnivå skall begränsa sin verksamhet till just de uppgifter för vilka de tidigare nivåerna inte var tillräckliga. Det tänkande för vilket subsidiaritetsprincipen är en exponent bejakar alltså skapandet av nya, högre gemenskapsnivåer men ställer sig samtidigt avvisande till alla centralistiska tendenser, det vill säga försök att till en högre ”central” nivå överföra uppgifter som ändamålsenligt kan lösas av de lägre, mindre gemenskaperna.

Mycket talar, mot ovanstående bakgrund, för att subsidiaritetsprincipen alltså bör vara ett styrande arbetsverktyg även för den nationella nivån i Sverige. En sådan styrande effekt kan åstadkommas genom att subsidiaritetsprincipen ges en normerande roll. En sådan fastställd norm bör dock inte göras utan en grundlig genomgång av principen. Regeringen bör alltså tillkalla en utredning som får till uppgift att genomföra nödvändigt analysarbete i syfte att göra den till vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden.

4. Grundlagsutredning med underifrånperspektiv (punkt 4)

av Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K67 yrkande 13.

Ställningstagande

Från min utgångspunkt bör utvecklingen gå mot att Sverige alltmer kommer att bestå av förhållandevis självständiga regioner genom att makt flyttas medvetet och konsekvent från riksdagen till regionala nivåer, såväl i fråga om beslutskompetens som i makten över resurserna.

Utgångspunkten bör vara att öka människors självbestämmande. Eftersom makten enligt min mening inte skall byggas centralt och delegeras nedåt, bör en princip formuleras om delegation av makt underifrån. Regioner och staten skall endast fatta sådana beslut som inte kan hanteras på kommunal nivå. Ett sådant synsätt innebär också att de lokala och regionala beslutsnivåerna bör ha större möjligheter att besluta om egna angelägenheter. Ytterst bör all makt som riksdagen utövar gå att härleda ur de frivilliga gemenskapernas vilja att avstå makt till, i tur och ordning, kommuner, regioner och riksdag.

Demokrati handlar både om gemensamt agerande och om att värna såväl minoriteternas som enskildas rättigheter. Det förutsätter en stark rättsstat som kan hävda dessa rättigheter gentemot tillfälliga majoriteter i riksdag, regioner och kommuner.

En fördjupning av den folkstyrda demokratin är enligt min mening nödvändig för att öka legitimiteten i det demokratiska styrelseskicket. Följaktligen krävs en omfattande decentraliseringspolitik och förstärkning av den vertikala maktindelningen i Sverige.

Mot bakgrund av det anförda behövs, som framhålls i motion 2001/02:K67, en bred diskussion om hur en grundlag, som utgår från att all makt skall komma underifrån, skulle utformas och en utredning, med syftet att stärka det regionala och lokala självbestämmandet, om på vilken nivå i samhällsstrukturen beslutsfattandet, makten och ansvaret skall ligga.

Riksdagen bör som sin mening ge det anförda regeringen till känna.

5. Den kommunala självstyrelsen (punkt 5)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K58 yrkande 1,

2001/02:K60 yrkande 10, 2001/02:K67 yrkande 9, 2001/02:K230, 2001/02:K248 yrkande 2 och 2001/02:K371 yrkande 33.

Ställningstagande

I reservation 2 till utskottets betänkande 2001/02:KU13 framfördes m-, kd-, c- och fp-synpunkter om flernivådemokrati och kommunal självstyrelse. Vi vidhåller den bedömning som gjordes i reservationen och delar således uppfattningen att nu gällande bestämmelser i regeringsformen har visat sig otillräckliga för att skydda den kommunala självstyrelsen. Kommunernas förutsättningar att själva besluta i kommunala angelägenheter bör därför enligt vår mening regleras i grundlag på ett sätt som garanterar kommunerna möjligheter att sörja för sina invånares intressen utan opåkallade ingrepp från statens sida. Vi anser att det är en avgörande demokratifråga att den offentliga makten utövas så nära medborgarna som möjligt. Lokala beslutsfattare har en närmare relation till sina väljare och kan lättare uppmärksamma deras önskemål. En tydligt förstärkt kommunal kompetens bör enligt vår mening fastställas i regeringsformen med ledning av subsidiaritetsprincipen. Den av regeringen aviserade översynen av uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan staten, kommunerna och landstingen bör enligt vår mening ha till uppgift att lägga fram förslag om en sådan reglering. Översynen bör omfatta frågan om på vilken nivå – grundlag, lag som beslutas i samma ordning som riksdagsordningen eller vanlig lag – olika kompetenser bör regleras.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6. Det kommunala skatteutjämningsystemet (punkt 6)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K60 yrkande 11.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att den svenska kommunala självstyrelsen ger kommunerna en grundlagsfäst rätt att ta ut skatt för skötseln av *sina* uppgifter. Beskattningsrätten är uttryckligen begränsad till detta. Den har emellertid kraftigt urholkats sedan det inomkommunala skatteutjämningsystemet infördes 1996 på ett sätt som med varje rimlig tolkning måste anses strida mot regeringsformens andemening. Systemet innebär att vissa kommuner och landsting tvingas att med sin uppburna kommunalskatt lämna bidrag till skötseln av andra kommuner och landsting.

En central del av en riktig kommunal självstyrelse måste enligt vår mening vara att kommunerna själva får förfoga över sina skatteintäkter. Väljarna

måste kunna se hur deras skattemedel används. Bara då går det att utkräva ansvar.

Regeringen bör mot bakgrund av det anförda, som begärs i motion 2001/02:K60, utarbeta och lägga fram förslag om att avskaffa det inomkommunala skatteutjämnningssystemet och ersätta det med ett statligt finansierat bidragssystem.

7. Domstolarnas ställning (punkt 7)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K60 yrkandena 7 och 8.

Ställningstagande

Vi anser att domstolarnas konstitutionella ställning måste stärkas. Till skillnad från polis- och åklagarväsendet är inte domstolarnas uppgifter begränsade till att medverka i arbetet med att uppfylla samhällets kriminalpolitiska mål. En av domstolarnas viktigaste uppgifter är att värna de rättsstatliga principerna. Regeringsformen är enligt vår uppfattning otydlig när det gäller att förbehålla riksdagen normgivningsmakten beträffande rättskipningen och domstolarna, liksom regleringen av domstolsorganisationen. Domstolarnas konstitutionella ställning bör stärkas genom att i regeringsformen ge domstolarna befogenheten att själva besluta om sina arbetsordningar.

Vi anser också att ansvaret för domstolarna bör flyttas från regeringen till riksdagen. Domstolsverket bör därför läggas ned och ersättas av en ny myndighet som är underställd riksdagen.

Regeringen bör, som begärs i motion 2001/02:K60 yrkandena 7 och 8, lägga fram förslag i de nämnda avseendena. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

8. Regionala självstyrelseorgan (punkt 8)

av Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K67 yrkandena 10–12 och 2001/02:K371 yrkande 16 samt delvis motion 2001/02:K62 yrkande 7.

Ställningstagande

Regionerna har enligt min uppfattning kommit för att stanna. Som en övergångslösning på grund av den fördröjning som uppstår genom att riksdagsmajoriteten intagit en avvisande inställning till regionaliseringen (prop. 2001/02:7, bet. 2001/02:KU7, rskr. 2001/02:138) kommer det att vara nödvändigt att ytterligare några år tillämpa försöksverksamheten. Inom ramen för försöksverksamheten bör enligt min mening nya regioner få bildas. Alla län som vill bilda regioner och ta över statligt ansvar regionalt bör få göra det. Försöksverksamheten bör kompletteras med ett tydligt utpekande av färdriktningen som ger nya och etablerade regioner möjlighet att planera verksamheten längre än en mandatperiod.

Jag anser att målsättningen bör vara att hela Sverige på sikt skall bestå av regioner och att de statliga funktioner som i dag tas över av regionerna kan avvecklas på statlig nivå.

Utgångspunkten för den fortsatta regionaliseringen i Sverige bör alltså vara följande.

- Ett permanent regelverk bör finnas så att de regioner som så vill kan välja regionfullmäktige i valet 2006 och börja verka från 1/1 2007.
- Alla regioner bör ha ett direktvalt regionfullmäktige med beskattningsrätt.
- Regionerna bör ta över även landstingens uppgifter. Det skall endast finnas ett politiskt tillsatt organ på regional nivå.
- Regionerna bör ges egen beslutanderätt i fråga om infrastrukturplaner, tillväxtplaner och fördelning av utvecklingsmedel, dvs. besluten bör inte villkoras med godkännande av regeringen eller statliga myndigheter.
- De i regionen ingående kommunerna bör vara oförhindrade att öka regionens kompetens genom att avstå egen kompetens.
- Regeringsformen, liksom kommunallagen, vallagen och indelningslagen, bör ses över för att erkänna regionbildningarna som en självständig politisk nivå.

Som anförs i motion 2001/02:K67 bör riksdagen begära förslag från regeringen till en permanent lösning i enlighet med vad som ovan anförts.

Jag vill också framhålla att eventuella beslut om sammanslagning eller delning av län som ett led i regionaliseringen måste grundas på invånarnas önskemål. En sammanslagning utan folkligt stöd riskerar att leda till ökad misstro och misstankar om toppstyrning snarare än att öka känslan av delaktighet i beslutsfattandet. Ändringar i länsindelningen som ett led i bildandet av nya regioner bör därför föregås av en folkomröstning. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

En lösning som den redovisade bör i sig, som också anförs i motion 2001/02:K67, leda till att länsstyrelser och landshövdingars roll ses över. I ett regionaliserat Sverige ser jag inget behov av den typ av samlad statlig regional närvaro som länsstyrelserna utgör. De statliga verksamheter som har regional närvaro bör däremot naturligtvis samordna sig och samarbeta. Såväl

landshövdingeämbetet som länsstyrelserna bör därför i sin nuvarande roll avvecklas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9. Regionala självstyrelseorgan (punkt 8)

av Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K62 yrkande 7 och delvis motion 2001/02:K67 yrkande 10 samt avslår motionerna 2001/02:K67 yrkandena 11 och 12 och 2001/02:K371 yrkande 16.

Ställningstagande

Jag anser att medborgarnas inflytande på den regionala nivån bör stärkas genom direktvalda regionfullmäktige. På sikt bör de ersätta landstingen och dessutom ta över betydande delar av länsstyrelsernas och andra statliga länsorgans uppgifter. Ett folkvalt regionalt organ med regionala politiker som beslutar om regionala frågor gör beslutsgången öppnare och det politiska ansvaret tydligare. Regionfullmäktige skall ha beskattningsrätt och ansvara för akutsjukvård, regional planering och utveckling, kommunikationer samt vissa utbildnings-, kultur- och miljöfrågor.

Mitt ställningstagande grundar sig på tre väsentliga argument. För det första: Det skall vara enkelt att utkräva politiskt ansvar av den offentliga makten. Direktvalda politiker uppfyller det kravet bättre än både centralt utsedda tjänstemän och indirekt valda kommunpolitiker. För det andra: Det är nödvändigt att ha en rationellare beslutsstruktur på länsplanet. I dag råder en "regional röra". Flera regionala instanser – länsstyrelser, landsting, kommunalförbund m.m. – har överlappande uppgifter. Det leder till ineffektivt dubbelarbete i form av både höga administrativa kostnader och samordningsproblem som kan medföra ett icke optimalt utnyttjande av offentliga resurser. För det tredje: Den svenska demokratin i sin helhet måste stärkas och ges en tydligare medborgerlig förankring. Tyngdpunkten i det demokratiska systemet måste förflyttas nedåt, bort från en centralmakt som befinner sig långt från medborgarna ned till beslutsfattare som finns närmare de enskilda människorna.

Det beslut som riksdagen fattade i höstas om regionala samverkansorgan (prop. 2001/02:7, bet. 2001/02:KU7, rskr. 2001/02:138) var en rejäl besvikelse och innebär återfall i ett centralistiskt betraktelsesätt på politiken och samhällsutvecklingen. Jag anser att det finns goda skäl att redan nu ge signalen att försöksverksamheten med förändrad regional ansvarsfördelning i de län som tillämpar systemet med direktvalda regionala organ skall permanentas. Regeringen bör, som begärs i motion K62 (fp), lägga fram förslag som möjliggör en sådan permanentning.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag anser att frågan om avskaffande av landshövdingeämbetet bör anstå, och jag anser inte heller att något generellt uttalande bör göras om folkomröstning i samband med ändringar i länsindelningen som ett led i regionalisering.

10. Åldersgränsen för rösträtt (punkt 9)

av Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K62 yrkande 1 och 2001/02:K67 yrkande 3.

Ställningstagande

Under förutsättning att rösträttsåldern också i fortsättningen är 18 år bör, enligt vår mening, rätten att rösta i allmänna val inträda det kalenderår då väljaren uppnår rösträttsåldern. Regeringen bör därför, i enlighet med vad som anförs i motionerna 2001/01:K62 yrkande 1 och 2001/02:K67 yrkande 3, återkomma till riksdagen med förslag till en sådan lagändring.

11. Rösträtt för utländska medborgare (punkt 10)

av Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v) och Per Lager (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K66 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vi delar uppfattningen i motion 2001/02:K66 (yrkandena 2 och 3) att riksdagen bör begära att regeringen lägger fram förslag till en ändring som innebär att också utländska medborgare med hemvist i Sverige skall ges rätt att rösta i val på nationell, regional och kommunal nivå och att rösträtt till riksdag och kommunfullmäktige även skall omfatta rösträtt i folkomröstningar. Med rösträtten bör, som nu, följa valbarhet. Det är enligt vår uppfattning angeläget att en flykting som fått uppehållstillstånd och levt en tid här i landet skall ha möjlighet att kunna påverka den politik som bedrivs här. Som anförs i den nämnda motionen motverkar den gällande ordningen den invandrades möjlighet att integreras i sin omgivning. Därmed förstärks också de tendenser till utanförskap som ändå ligger i själva flykting- eller invandrarskapet. Vilket

krav på hemvist som i enlighet med vad som nu anförts bör uppställas för utländska medborgares rösträtt i riksdagsval kan enligt vår mening lämpligen övervägas i anslutning till den beredning som nu sker med anledning av förslaget från Kommittén om medborgarskapskrav på slopat treårskrav för rösträtt i kommunala val och folkomröstningar. Vad som nu har anförts bör med bifall till yrkandena 2 och 3 i den nämnda motionen ges regeringen till känna.

12. Renodlat personval (punkt 11)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 13, 2001/02:K62 yrkande 2, 2001/02:K64 och 2001/02:K67 yrkande 6.

Ställningstagande

Det är angeläget att stärka personvalsinslaget i de svenska valen. Procentspärarna för att personröstningen skall få genomslag bör därför, som anförs i motionerna 2001/02:K60, 2001/02:K62, 2001/02:K64 och 2001/02:K67, avskaffas. Enligt vår uppfattning bör därför regeringen utreda och därefter lämna förslag på nödvändiga åtgärder för att ett rent personvalssystem skall kunna införas fr.o.m. valet år 2006.

13. Kommunala utjämningsmandat m.m. (punkt 12)

av Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v) och Björn von der Esch (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K65 yrkande 2.

Ställningstagande

Nuvarande system i de större kommunerna inbjuder enligt vår uppfattning till manipulation med valkretsindelningar och/eller antalet mandat i kommunfullmäktige. Ett alternativ till den nuvarande situationen är att införa utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner. Ett annat sätt är att förändra kommunernas möjligheter att indela i valkretsar. Vidare kan begränsningar i det nuvarande systemet övervägas.

Regeringen bör se till att olägenheterna med det nuvarande systemet granskas av en utredning, som därefter kan föreslå åtgärder för att neutralisera dessa olägenheter.

Riksdagen bör ge regeringen det anförda till känna som sin mening.

14. Internetröstning (punkt 14)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 14. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 15 och 2001/02:K70 yrkandena 1–3 och 5 samt avslår motion 2001/02:K70 yrkande 4.

Ställningstagande

Den nya tekniken erbjuder nya och ökade möjligheter för människor att delta i den demokratiska processen. Den nya tekniken kan inte ersätta det traditionella röstningsförfarandet men bör ses som ett värdefullt komplement till detta. En utredning bör därför göras om hur dessa möjligheter kan komma till bred användning. Ett exempel är att utveckla möjligheterna att rösta via Internet.

Som ett led i denna utredning och som en förberedelse för mer heltäckande möjligheter bör någon eller några kommuner ges möjlighet att genomföra folkomröstning på Internet och försök med kommunalval på Internet genomföras år 2006 i någon eller några kommuner.

Utredningen bör omfatta möjligheterna att använda den nya tekniken vid poströstning och vid brevröstning.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15. Tillgänglighet till vallokaler (punkt 15)

av Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 15. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K62 yrkande 8.

Ställningstagande

Jag anser att den nyligen beslutade lösningen på problemet att funktionshindrade som inte kan ta sig in i vallokalen, nämligen att de skall kunna lämna sin röst omedelbart utanför vallokalen till någon av valförrättarna, visserligen är en förbättring jämfört med tidigare, men att målet måste vara att alla människor skall behandlas lika på valdagen. Vallagen bör därför ge tydligt uttryck

åt att vallokaler skall vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Regeringen bör, som anförs i motion 2001/02:K62 (fp) yrkande 8, återkomma med lagförslag där detta beaktas.

Riksdagen bör som sin mening ge regeringen det anförda till känna.

16. Kommunal näringsverksamhet (punkt 16)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 16. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K205, 2001/02:K305 yrkandena 1 och 2, 2001/02:K319, 2001/02:Fi296 yrkande 1 och 2001/02:N312 yrkandena 5 och 6 samt delvis motionerna 2001/02:K365 och 2001/02:K366.

Ställningstagande

Det är enligt vår mening högst otillfredsställande att kommuner och landsting under senare år utökat sin näringsverksamhet till områden som inte kan anses ligga inom deras formella kompetens och naturliga verksamhetsområden. En konsekvens av denna utveckling är att konkurrensen mellan privata företag och kommunala företag som uppträder på samma marknad snedvrids till de privata företagens nackdel. En grund för denna snedvridning är att kommunernas och landstingens risktagande är lågt eller obefintligt till följd av möjligheten att balansera eventuella underskott i verksamheten med skattemedel. En verksamhet som i många fall erhåller kapitaltillskott från ägaren och garanteras täckning av förluster med kommunala medel kan enligt utskottets mening inte förväntas vara effektiv. Det medför att kommunala medel riskerar att användas på ett för skattebetalarna otillfredsställande sätt.

Lagregleringen av den kommunala kompetensen kan, som framgår av vad som redovisats i det föregående, framstå som relativt klar och tydlig. Enligt vår mening räcker regelverket dock inte till för att hindra att kommuner och landsting ger sig in på affärsmässig verksamhet, som inte ligger inom vad som kan anses vara en naturlig kommunal uppgift. Konsekvenserna av detta är starkt negativa såväl för privata företag, som konkurrerar med kommunala företag, som för kommunmedlemmarna.

Kommunala bolag kan skapa problem beträffande demokratin, ekonomin och konkurrensen gentemot privata företag. Vi vill särskilt fästa uppmärksamheten på att ett stort inslag av bolag i den kommunala verksamheten gör det svårare för kommunmedlemmarna att överblicka hela verksamheten, vilket är en klar nackdel från demokrati- och insynssynpunkt. Vi anser att det är angeläget att göra en översyn av kommunallagen i syfte att undanröja de problem som här redovisats.

Mot denna bakgrund bör riksdagen begära att regeringen lägger fram förslag till sådana ändringar i kommunallagen som syftar till att minska omfattningen av näringsverksamheten i kommuner och landsting. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

17. Laglighetsprövning (punkt 17)

av Per Unckel (m), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 17. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K271, 2001/02:K305 yrkandena 3 och 4, 2001/02:Fi299 yrkande 4, 2001/02:N312 yrkande 10 och 2001/02:N370 yrkande 3.

Ställningstagande

I motionerna framhålls att laglighetsprövning av en kommunal verksamhets kompetensenlighet endast kan ske i direkt anslutning till kommunens, t.ex. fullmäktiges, beslut om att en verksamhet skall bedrivas på visst sätt. En verksamhet kan inte överklagas. Det innebär bl.a. att tiden för att överklaga ett beslut om anslag kan hinna gå ut innan den verksamhet utformas som anslaget avser.

Det är inte heller möjligt att få en laglighetsprövning till stånd av beslut som fattas av kommunala bolag. Än mindre kan verksamheten i kommunala bolag laglighetsprövas. Några sanktioner för det fall då kommunen inte rättar ett upphävt beslut finns inte.

Den angivna ordningen är enligt vår mening inte tillfredsställande. Reglerna i kommunallagen för laglighetsprövning bör därför ändras så att det blir möjligt för förvaltningsdomstolarna att pröva kompetensenligheten i verksamhet som kommunala företag bedriver och lagligheten av beslut som fattats av kommunala bolag. Vidare bör ett straffrättsligt sanktionssystem införas. Regeringen bör låta se över reglerna och återkomma till riksdagen med förslag.

Det anförda bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

18. Tröghetsregel (punkt 19)

av Per Lager (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 18. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K381 yrkande 8.

Ställningstagande

Jag vill framhålla att äldreomsorg och sjukvård har mycket stor betydelse för kommunens medborgare. Ett beslut att sälja ut sådan strategisk verksamhet är av den digniteten att det bör krävas två likalydande beslut av kommunal- eller landstingsfullmäktige med val emellan eller kvalificerad majoritet. Folkomröstning kan vara ett alternativ till detta förfarande.

Regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i relevant lagstiftning som skapar den demokratigaranti som begärs i motion 2001/02:K381. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

19. Ekonomiskt stöd till enskild barnomsorg (punkt 20)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 19. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K233 samt delvis motionerna 2001/02:K324 och 2001/02:K331.

Ställningstagande

Diskussioner om hur ett neutralt stöd till barnfamiljerna skall utformas präglas ofta av ideologiska förtecken. Med barnens bästa som utgångspunkt bör det enligt vår uppfattning i de allra flesta fall vara föräldrarna som vet vad som är bäst för just deras barn.

För en fortsatt familjepolitisk debatt vore det intressant och berikande att se hur rätten för en kommun att införa kommunalt vårdnadsbidrag för barn skulle påverka föräldrarnas val, efterfrågan av olika typer av barnomsorg, familjernas försörjningsförmåga och förvärvsfrekvens.

Vi anser att en möjlighet för kommunerna att införa vårdnadsbidrag eller barnkonto i ett första skede bör vända sig till föräldrar med barn i åldrarna 1–3 år och avse försöksverksamhet i ett antal kommuner. Försökskommunerna bör givetvis få statsbidrag motsvarande det som kommuner som inför max-taxa får.

Regeringen bör utarbeta förslag till de lagändringar som behövs för att en sådan försöksverksamhet som vi förespråkar skall kunna genomföras i ett antal kommuner. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

20. Ekonomiskt stöd till enskild barnomsorg (punkt 20)

av Ingvar Svensson (kd), Björn von der Esch (kd), Per Lager (mp) och Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 20. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K324 och 2001/02:K331 samt delvis motion 2001/02:K233.

Ställningstagande

Nuvarande barnomsorgssubventioner från kommuner till föräldrar med barn i daghemsåldern gynnar ensidigt vissa barn. Det rimliga borde vara att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina egna barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. I en sådan rätt bör kunna ligga möjligheten att exempelvis ge föräldrar som väljer att vårda sina barn i det egna hemmet ersättning som kommunala dagbarnvårdare. En rätt för kommunerna att erbjuda föräldrar valfrihet ligger i linje med principen om den kommunala självstyrelsen. För att vidga den kommunala kompetensen på det sätt utskottet förordar bör regeringen lägga fram förslag till relevant lagstiftning.

Riksdagen bör som sin mening ge regeringen det anförda till känna.

21. Ställningstagande till beslut i kommunala företag (punkt 24)

av Per Unckel (m), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900), såvitt avser 3 kap. 17 §. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 1 och 2001/02:K65 yrkande 5.

Ställningstagande

Som Lagrådet har anförts tillför regeringens förslag till ändring i bestämmelsen inte något nytt i sak men kan leda till missuppfattningen att fullmäktige har en formell vetorätt. Den föreslagna ändrade ordalydelsen är således olämplig. Förslaget bör därför, som anförs i motionerna 2001/02:K60 yrkande 1 och 2001/02:K65 yrkande 5, avslås.

22. Insyn i kommunala entreprenader (punkt 25)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900), såvitt avser 3 kap. 19 a §. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K60 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att regeringens förslag i denna del utgör en olycklig sammanblandning av regler. Företag skall styras efter principer som gör drift i sådan formationell. Avtal bör i dessa fall träffas om hur förhållandet mellan entreprenören och kommunen skall ordnas. Om däremot en mera långtgående insyn i en verksamhet är ett demokratiskt krav, skall verksamheten enligt vår mening inte läggas ut på entreprenad. Regeringens förslag bör därför avslås i denna del.

23. Krav vid entreprenadupphandling (punkt 26)

av Kenneth Kvist (v) och Mats Einarsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 23. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K59 yrkande 1.

Ställningstagande

När kommunal verksamhet överläts på entreprenadföretag, sker enligt vår uppfattning en urholkning av demokratin, eftersom delar av den kommunala verksamheten då undandras medborgarnas grundlagsskyddade rätt till insyn. Regeringen säger sig ha som utgångspunkt att allmänhetens möjlighet till insyn inte skall vara beroende av på vilket sätt kommuner och landsting väljer att låta utföra verksamheten, men förslaget till lagändring innebär inte någon förpliktelse för kommunen eller någon rättighet för den enskilde medborgaren. Förslaget innebär knappast någon förbättring i jämförelse med förhållandena i dagsläget.

Vi anser att skattefinansierad kommunal verksamhet i huvudsak skall bedrivas i kommunal regi och att det är enda sättet att garantera medborgarna insyn enligt offentlighetsprincipen. Alternativa driftsformer kan emellertid fungera som komplement. För att garantera medborgarna insyn i sådan verksamhet behövs mer verksamma lagändringar än de regeringen föreslår. Kommuner och landsting bör åläggas att i upphandlingen av entreprenader se till att tillgång kommer att ges till information som möjliggör för kommunen respektive landstinget att säkra medborgarnas insyn i den verksamhet som läggs ut på entreprenad. Avtalen skall innehålla krav på vilken information som skall lämnas ut på anmodan. Allmänheten skall garanteras insyn i verksamheten och kunna vända sig till kommunen respektive landstinget för att få

ut information. Kommunen respektive landstinget skall alltså vara den som har ansvaret gentemot medborgarna för den kommunala verksamheten, oavsett om verksamheten bedrivs i kommunal eller alternativ regi.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser de synpunkter vi har framfört. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

24. Insyn i fristående skolor (punkt 28)

av Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Mats Berglind (s), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s) och Mats Einarsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ändrar beslutet den 7 mars 2002 (rskr. 2001/02:184) såvitt gäller lagen om ändring i skollagen (1985:1100) och beslutar att 15 kap. 11 § sistnämnda lag skall ha den i proposition 2001/02:80 föreslagna lydelsen. Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:K59 yrkande 2, 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18.

Ställningstagande

Som anförs i propositionen bör offentlighet och allmänhetens rätt till insyn vara huvudregel i verksamhet som helt eller delvis finansieras med offentliga medel. Allmänheten bör därför tillförsäkras insyn i den verksamhet som bedrivs i fristående skolor utöver vad som föreslagits i ärendet om fristående skolor (prop. 2001/02:35, bet. 2001/02:UbU7).

Den ändring i skollagen, som föreslås i den proposition som nu behandlas, bör alltså antas.

25. Obligatorisk miljönämnd (punkt 29)

av Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v) och Per Lager (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 25. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K262.

Ställningstagande

Erfarenheterna från de kommuner där miljönämndsuppgifter slagits samman med andra uppgifter, såsom uppgifter för byggnadsnämnd eller teknisk nämnd, visar enligt vår uppfattning att miljöfrågorna försvinner, tillsammans med miljöpolitiker och miljöengagerade tjänstemän. Miljönämnden som tillsynsmyndighet får inte heller den fria och oberoende ställning som den måste ha för att kunna granska även den kommunala verksamheten.

Regeringen bör med hänsyn till det anförda återkomma till riksdagen med ett förslag till de lagändringar som krävs för att miljönämnderna åter skall bli obligatoriska. Därmed tillgodoses motion 2001/02:K262.

26. Kommunrevision (punkt 33)

av Per Unckel (m), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 33 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 26. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K65 yrkande 7 och 2001/02:K339.

Ställningstagande

För en levande demokrati krävs kontrollsystem och genomskinlighet i det offentliga beslutsfattandet. En fungerande, trovärdig och effektiv revision är därför av största vikt. På den kommunala nivån, där en stor del av den offentliga verksamheten utförs, har revisionen en central betydelse. Revisorerna är kommunfullmäktiges kontrollinstrument beträffande den kommunala verksamheten.

Vi vill betona vikten av revisorernas oberoende. Oberoendet måste gälla i förhållande till granskande nämnder, och revisorerna måste fullgöra sitt uppdrag självständigt. Även efter de ändringar i kommunallagens bestämmelser om revision som började gälla år 2000 är det ett problem att revisionen utses av kommunfullmäktige, samma organ som utser företrädare i de nämnder och styrelser som granskas. Inte minst för politikens och revisionens trovärdighet i allmänhetens ögon är det enligt vår mening viktigt att revisionen i alla aspekter är så fristående att dess oberoende, trovärdighet och genomslagskraft inte kan ifrågasättas.

Som modell för en ny kommunrevision bör enligt vår uppfattning användas den modell som riksdagen nyligen beslutat om för den statliga revisionen. En sådan från partierna fristående kommunrevisor skulle själv utse medarbetare, välja vad som ska revideras, hur och på vilket sätt. Kommunrevisorn skulle själv dra slutsatser av sin granskning och sedan överlämna sina förslag till exempelvis en särskild nämnd av förtroendevalda politiker som drar de politiska slutsatserna av revisorns rapport. På detta sätt skulle man uppnå en högre grad av oberoende och minska risken för misstankar av olika slag beträffande revisionen, t.ex. som ett redskap för kommunens majoritet eller opposition.

En utredning bör tillsättas som ser över dagens system med kommunrevision utifrån ovanstående aspekter. Utredningen bör föreslå nödvändiga förändringar i lagstiftningen gällande kommunrevisionen.

Vi föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen det anförda till känna.

27. Direktvalda kommunalnämnder (punkt 34)

av Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 34 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 27. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K62 yrkande 4, 2001/02:K371 yrkande 14 och 2001/02:K424 yrkande 5 i denna del samt delvis motion 2001/02:K341.

Ställningstagande

Vi anser inte att den möjlighet som Kommundemokratikommittén pekat på för invånarna i en kommunal del att påverka vilka som skall representera dem i en kommunalnämnd är tillräcklig. Genom att göra det möjligt för kommunerna att låta direktvälja kommunalnämnder skulle den politiska diskussionen inför val kunna vitaliseras. Positiv dynamik skulle kunna uppstå. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som gör att de kommuner som så önskar skall kunna inrätta direktvalda kommunalnämnder.

28. Kommunala extraval (punkt 35)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 28. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2001/02:K60 yrkande 14, 2001/02:K247 yrkande 1, 2001/02:K368 yrkande 7 och 2001/02:K385.

Ställningstagande

Vi anser att en rätt för kommunerna att utlysa extraval skulle vitalisera den kommunala demokratin. Som en förberedelse till en sådan ordning i hela landet skulle försöksvis en sådan möjlighet kunna införas för ett antal kommuner, exempelvis tio.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till relevant lagstiftning.

29. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40 – motiv.)

av Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Mats Berglind (s), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s) och Mats Einarsson (v).

Ställningstagande

Vi anser att utskottets ställningstagande under punkt 40 borde ha följande lydelse.

Kommundemokratikommittén har efter ett tillkännagivande av riksdagen i uppdrag att se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen samt lämna förslag till eventuella lagändringar. Vi anser att resultatet av kommitténs arbete måste avvaktas och avstyrker därför motionerna 2001/02:K60 (m) yrkande 12, 2001/02:K62 (fp) yrkande 5 och 2001/02:K371 (c) yrkandena 11–13.

30. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40)

av Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 40 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 30. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2001/02:K60 yrkande 12, 2001/02:K62 yrkande 5 och 2001/02:K371 yrkandena 11–13.

Ställningstagande

Syftet med yrkandena 11–13 i motion 2001/2001:K371 är att öka kommuninvånarnas och det politiska inflytandet över ändringar i kommunindelningen. Grundregeln bör vara att en kommunindelning skall beviljas om en majoritet av invånarna i den kommun som vill dela kommunen röstar ja till delning. Det finns också skäl att begränsa regeringens möjligheter att i strid med riksdagens vilja vägra godkänna indelningsförändringar. Frågan om landets indelning i kommuner borde därför avgöras i lag, som beslutas av riksdagen, och inte av regeringen.

Jag anser att regeringen bör återkomma med lagsförslag som ger kommuninvånare och riksdag ökat inflytande på indelningsförändringar.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

31. Folkinitiativ om folkomröstning (punkt 42)

av Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Mats Berglind (s), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s) och Mats Einarsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 42 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:K65 yrkande 3, 2001/02:K66 yrkande 6, 2001/02:K67 yrkande 5, 2001/02:K247 yrkande 2, 2001/02:K340, 2001/02:K344 yrkande 2, 2001/02:K368 yrkande 5, 2001/02:K371 yrkande 4 och 2001/02:N364 yrkande 23.

Ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att beredningen av Kommundemokratikommitténs betänkande Att tänka efter före – samråd i kommuner och landsting bör avvaktas. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2001/02:K65 (kd) yrkande 3, 2001/02:K66 (mp) yrkande 6, 2001/02:K67 (c) yrkandena 4 och 5, 2001/02:K247 (m) yrkande 2, 2001/02:K340 (kd), 2001/02:K344 (kd) yrkande 2, 2001/02:K368 (m) yrkande 5, 2001/02:K371 (c) yrkande 4 och 2001/02:N364 (mp) yrkande 23.

32. Beslutande folkomröstning (punkt 43)

av Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 43 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 32. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K67 yrkande 4.

Ställningstagande

För att öka inslaget av direktdemokrati på kommunnivå bör, som anförs i motion 2001/02:K67, beslutande kommunala folkomröstningar införas. Regeringens fortsatta beredning av frågan om kommunala folkomröstningar bör därför leda fram till ett förslag om sådana omröstningar.

Riksdagen bör ge regeringen det anförda till känna som sin mening.

33. Demokratiska processer och IT (punkt 45)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 45 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 33. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:K347, 2000/01:K397 yrkande 1, 2000/01:K401 yrkande 7, 2001/02:K66 yrkande 12, 2001/02:K67 yrkande 7, 2001/02:K368 yrkande 8, 2001/02:K381 yrkande 7, 2001/02:K389 och 2001/02:K424 yrkande 5 i denna del samt delvis motion 2001/02:So618 yrkande 15.

Ställningstagande

Vi anser det vara viktigt att de möjligheter som den nya tekniken erbjuder tas till vara för att ordna offentliga utfrågningar, olika former av debattforum, s.k. folkinitiativ samt olika omröstningar och rådslag. Vi anser att riksdagen bör ge regeringen till känna att den bör verka aktivt för en sådan utveckling.

34. Demokratifolder (punkt 50)

av Per Lager (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 50 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 34. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K66 yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att det finns ett stort behov av lättillgänglig information om grundlagarna, demokratiska beslutsprocesser och EU. Regeringen bör ha ett ansvar för att fylla detta behov. Som anförs i motion 2001/02:K66 bör därför regeringen låta utarbeta en lättillgänglig folder om demokratiprinciper och våra grundlagar innefattande styrelseskicket och beslutsprocesser och mänskliga rättigheter. Materialet bör innefatta EU:s konstitution, behörighetskompetens och beslutsprocesser.

Riksdagen bör ge regeringen det anförda till känna som sin mening.

35. Bidrag till politiska kampanjer (punkt 53)

av Per Lager (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 53 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 35. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K66 yrkande 16.

Ställningstagande

Med ett ökat inslag av personval i valsystemet ökar riskerna för missbruk när det gäller kampanjbidrag till politiker.

Sverige har inte ens minimibestämmelser om offentlig redovisning och bidragstak som fallet är i USA. För att förhindra oegentligheter såsom förekomsten av dolda politikerköp anser jag att regler för kampanjfinansiering bör tas fram. Demokratin undermineras både i sak och i allmänhetens ögon om systemet inte aktivt förhindrar att ekonomiska intressen köper politikers eller partiers stöd och röst. Regeringen bör lägga fram förslag till ett heltäckande regelverk för att förhindra bidragsmissbruk eller andra finansiella oegentligheter.

Jag föreslår att riksdagen med bifall till motion 2001/02:K66 yrkande 16 som sin mening ger regeringen det anförda till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Tidigare behandlade frågor

av Ingvar Svensson (kd) och Björn von der Esch (kd).

Utskottet har tidigare under detta riksmöte i skilda betänkanden behandlat behovet av författningsöversyn, den kommunala självstyrelsen, renodlade personval och regionala självstyrelseorgan. I dessa betänkanden behandlas kd-motioner i de olika frågorna, och vi har reserverat oss till förmån för dessa motioner. Vi anser inte att det finns anledning att nu upprepa de kristdemokratiska ståndpunkterna i dessa frågor och avstår därför från att reservera oss.

2. Skilda valdagar (punkt 13)

av Helena Bargholtz (fp) och Per Lager (mp).

Vi anser frågan om skilda dagar för val till riksdagen och till landsting och kommunfullmäktige vara av stor vikt för demokratin. Vi delar emellertid utskottets uppfattning att resultatet av 1999 års författningsutrednings arbete bör avvaktas och avstår därför från att reservera oss.

3. Insyn i fristående skolor (punkt 28)

av Kenneth Kvist (v) och Mats Einarsson (v).

Den av regeringen föreslagna ändringen i 15 kap. 11 § skollagen som avser att ge allmänheten bättre insyn i de fristående skolornas verksamhet är ett steg i rätt riktning. Dock innebär lagförslaget endast att det ges en möjlighet för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter som innebär att fristående skolor blir skyldiga att lämna sådan information om verksamheten. Lagförslaget innebär inte någon garanti att sådana föreskrifter verkligen kommer till stånd. Därför borde, enligt vår uppfattning, lagen ha utformats så som föreslås i motion 2001/02:K59 yrkande 2. Dock utgår vi från att lagförslagets bemyndigande kommer att användas på avsett sätt, och för att inte onödigtvis splittra arbetarrörelsens båda partier i en fråga där vi i huvudsak är ense avstår vi från att reservera oss till förmån för den nämnda motionen.

4. Förtroendevaldas valbarhet och arbetsvillkor (punkt 32)

av Per Lager (mp).

I motion 2001/02:K66 framhålls behovet av en översyn av möjligheterna för personer i geografiskt rörliga grupper att åta sig förtroendeuppdrag. I dessa

grupper ingår unga, ekonomiskt svagare, studenter och hemlösa. Jag anser att de hinder som tillfälliga bostadslösningar, tillfälliga arbeten, studier, familjebildning över kommungränser m.m. utgör för människor att få och fullfölja förtroendeuppdrag borde analyseras närmare.

I samma motion framhålls också risken för att den rätt till ledighet för ”andra möten” som föreslås kan leda till gränsdragningsproblem.

Jag utgår från att de nämnda aspekterna beaktas i den uppföljning som regeringen aviserar i propositionen och anser inte att jag nu behöver reservera mig.

5. Kommunrevision (punkt 33)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Vi anser att en försöksverksamhet med en professionell och helt oberoende revision bör startas i ett antal kommuner och landsting. Därigenom kan erfarenhet fås av hur en sådan ordning skulle fungera i jämförelse med den förtroendeledda modellen. Om försöksverksamheten blir framgångsrik, bör övervägas att införa en generell möjlighet att ge kommuner och landsting frihet att välja att införa en oberoende kommunal revision.

6. Indelningen i kommuner och landsting (punkt 40)

av Helena Bargholtz (fp).

Jag anser att flera större kommuner bör delas. Med fler kommuner minskar avståndet mellan väljare och valda, och fler medborgare får chansen att ta på sig förtroendeuppdrag.

7. Indelning i polisdistrikt (punkt 41)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Moderata samlingspartiet motsatte sig bildandet av regionen Västra Götaland. Ett skäl för vårt ställningstagande var att regionen är för stor för att kunna fungera på ett demokratiskt och i övrigt tillfredsställande sätt. Bland annat har polisdistriktet en omfattning som är unik för Sverige. Att dela upp distriktet i självständiga polisområden, vilket berörs i betänkandet, är en möjlighet att decentralisera polisens arbete. Vår uppfattning är att det bör utredas hur polislagen kan ändras så att det blir möjligt att inrätta polisdistrikt utan kravet att varje län skall utgöra ett polisdistrikt.

8. Folkinitiativ om folkomröstning (punkt 42)

av Per Lager (mp).

De regler för att främja möjligheterna för medlemmarna i kommuner och landsting att få till stånd folkomröstning som utskottet förordar är enligt min mening ett steg i rätt riktning. Även om jag skulle förespråka att den andel av

de röstberättigade som skall krävas för att en folkomröstning skall vara obligatorisk bestäms till 5 %, avstår jag därför nu från att reservera mig.

9. Medborgarförslag och självförvaltningsorgan (punkt 44)

av Per Lager (mp).

Jag anser att medborgarnas rätt att väcka ärenden i fullmäktige borde skrivas in direkt i kommunallagen och inte vara beroende av att fullmäktige beslutar om sådan rätt. Jag anser också att det vore lämpligt att medborgarna i frågor där nämnderna har beslutanderätt får väcka medborgarförslag direkt i nämnderna. Därigenom undviks en onödig omgång i fullmäktige. Regeringens förslag innebär dock en förbättring, och jag avser att följa utvecklingen till följd av förslaget. Jag avstår därför från att reservera mig.

10. Lokal demokratiutveckling (punkt 47)

av Åsa Torstensson (c).

Regeringen har, som utskottet framhåller, redovisat en rad åtgärder för att stödja lokalt utvecklingsarbete. Det lokala utvecklingsarbetet med inriktning på ett brett medborgardeltagande, från ungdomar och andra, utgör enligt min mening grunden för demokratins utveckling över huvud taget.

Jag kommer att noga följa den vidare utvecklingen och avstår nu från att reservera mig.

Övrigt

Tre av de motionsyrkanden som har väckts med anledning av propositionen avser utskottet att behandla i andra betänkanden, där tidigare väckta yrkanden av liknande slag enligt utskottets ärendeplan har lagts in.

Det gäller två yrkanden i motion 2001/02:K60, nämligen yrkande 6 om att Europakonventionen skall ges ställning av grundlag och yrkande 9 om ett nytt förfarande vid utnämningar av högre statliga tjänstemän. Yrkande 6 avses bli behandlat i utskottets betänkande 2001/02:KU15 om fri- och rättighets-skyddsfrågor och yrkande 9 i betänkande 2001/02:KU24 om frågor om statlig förvaltning.

Det gäller vidare ett yrkande i motion 2001/02:K62, yrkande 6, om ett mer demokratiskt EU, som avses bli behandlat i ett betänkande om EU-frågor.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:80 föreslår regeringen att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i kommunallagen (1991:900),
2. lag om ändring i skollagen (1985:1100),
3. lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar,

dels godkänner vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken (avsnitt 4.5).

Följdmotioner

2001/02:K58 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att kraftigt förstärka den kommunala självstyrelsen som ett led i att förnya demokratin för det nya seklet.

2. Riksdagen avslår regeringens förslag om att riksdagen skall godkänna vad regeringen föreslår om mål för demokratipolitiken i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett nytt förslag till mål för demokratipolitiken i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen beslutar att det är den minoritet som begär återremiss som skall utforma de motiv för återremissen som krävs enligt tredje nya stycket i 5 kap. 36 § kommunallagen (1991:900) i enlighet med vad som anförs i motionen.

5. Riksdagen beslutar att det i fullmäktige återremitterade ärendet enligt 5 kap. 36 § första stycket kommunallagen (1991:900) vid återkomsten för beslut måste innehålla ett tillmötesgående eller bemötande/kommentarer av de vid återremissen angivna motiven i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:K59 av Kenneth Kvist m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 3 kap. 19 § kommunallagen så att kommuner och landsting åläggs att i upphandlingen kräva tillgång till information som möjliggör för kommunen att säkra

medborgarnas insyn i den verksamhet som läggs ut på entreprenad enligt vad i motionen anförts.

2. Riksdagen beslutar att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer skall meddela föreskrifter som innebär att huvudmannen för en fristående skola skall vara skyldig att lämna sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna.

2001/02:K60 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om ändring i 3 kap. 17 § kommunallagen (1991:900) i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om införande av en ny bestämmelse i 3 kap. 19 a § kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om ändring i 15 kap. 11 § skollagen (1985:1100) i enlighet med vad som anförts i motionen.

4. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om ökad makt för enskilda människor i enlighet med vad som anförts i motionen.

5. Riksdagen begär att regeringen snarast tillsätter en utredning om en genomgripande författningsreform i enlighet med vad som anförts i motionen.

7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som ger domstolarna befogenhet att själva besluta om sina egna arbetsordningar i enlighet med vad som anförts i motionen.

8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att ansvaret för domstolarna flyttas från regeringen till riksdagen och om att avskaffa Domstolsverket i enlighet med vad som anförts i motionen.

10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ett starkare skydd för den kommunala självstyrelsen i grundlagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att avskaffa det inomkommunala skatteutjämningssystemet och att ersätta det med ett statligt finansierat bidragssystem i enlighet med vad som anförts i motionen.

12. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att förbättra möjligheterna för kommunandelningar i enlighet med vad som anförts i motionen.

13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om införande av ett rent personvalssystem fr.o.m. riksdagsvalet år 2006 i enlighet med vad som anförts i motionen.

14. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om införande av rätt till nyval i kommunerna i enlighet med vad som anförts i motionen.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjligheter att genomföra omröstningar på Internet.

2001/02:K61 av Carl-Axel Johansson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om medborgerlig insyn och delaktighet i offentligt finansierad verksamhet.

2001/02:K62 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om att alla som fyller 18 år under valåret får delta och kandidera i valen till kommun, lands-ting, riksdagen och Europaparlamentet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om införandet av personval.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om skilda valdagar.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjligheten till direktvalda kommunalnämnder.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kommunalnningar.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om demokratin i regionerna.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tillgängligheten och demokratin.

2001/02:K63 av Cristina Husmark Pehrsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om människors makt över den egna vardagen.

2001/02:K64 av Margareta Cederfelt (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att dagens spärrar om 5 respektive 8 % tas bort för att underlätta och uppmuntra personvalskandidaturer.

2001/02:K65 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en utredning om subsidiaritetsprincipen i syfte att göra den till en vägledande norm för den demokratiska uppbyggnaden.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en utredning kring representativitetsmässiga problem i valkretsindelade kommuner.

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram lagförslag om folkinitiativ för lokala folkomröstningar med innebörden att sådant krav som omfattas av minst 10 % av de röstberättigade i kommun/landstingskommun skall leda till att folkomröstning genomförs.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om utvärdering av användningen av medborgarförslag.

5. Riksdagen beslutar avslå regeringens ändringsförslag angående fullmäktiges ställningstagande till vissa beslut i kommunala företag i 3 kap. 17 § kommunallagen.

6. Riksdagen beslutar avslå det i propositionen föreslagna tillägget ”sådan information som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna” i 15 kap. 11 § skollagen.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om en oberoende kommunrevision.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en statlig utredning som utifrån Demokratiutredningens synsätt utvecklar ”ett offentligt etos och en demokratisk professionalism” för den offentliga förvaltningen.

2001/02:K66 av Per Lager m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att införa skilda valdagar för val till kommunfullmäktige och riksdag.

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag för att ändra nuvarande rösträttskriterier från medborgarskap, unionsmedborgarskap eller viss tids vistelse till medborgarskap och folkbokföring för icke svenska medborgare.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om valbarhetskriterier.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av lättillgänglig information om grundlagarna, demokratiska beslutsprocesser och EU.

5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag i enlighet med vad i motionen anförs om införande av medborgarförslag i alla kommuner.

6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om krav på genomförande av en kommunal folkomröstning vid folkiniciativ på minst 5 %.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om medborgarpaneler och demokratibokslut.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barn- och ungdomsperspektiv i beslutsfattandet på samtliga nivåer.

9. Riksdagen begär att regeringen utreder förutsättningarna för att införa krav på barnkonsekvensanalyser i allt beslutsfattande på samtliga beslutsnivåer.

10. Riksdagen begär att regeringen utreder förutsättningarna för att införa ungdomsråd med förslagsrätt till fullmäktige.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolans betydelse för en levande hållbar demokrati.

12. Riksdagen begär att regeringen utreder Internetteknikens användning i demokratiska beslutsprocesser samt uppmuntrar och utvärderar sådana kommunala initiativ.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rekryteringen av förtroendevalda och viljan att åta sig förtroendeeuppdrag.

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förtroendevaldas och politiska uppdragstagares rätt till ledighet och ekonomisk ersättning.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av geografiskt rörliga gruppers möjlighet att åta sig förtroendeuppdrag.

16. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om regler för redovisning av parti- och personvalsfinansiering.

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning och statistik.

18. Riksdagen avslår den av regeringen begärda ändringen av skollagen.

2001/02:K67 av Åsa Torstensson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade möjligheter för en förbättrad deltagardemokrati.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ungdomars ökade möjligheter till ett aktivt deltagande i den demokratiska processen.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det skall vara möjligt att rösta fr.o.m. det år som man fyller 18 år.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett införande av beslutande folkomröstningar på kommunnivå.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunala folkomröstningar bör komma till stånd om 10 % av kommunens invånare begär det.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett avskaffande av spärarna i personval till riksdag, kommun samt till region eller landsting.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT och dess betydelse för demokratin.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjlighet att bedriva kommunalt samarbete över riksgränserna även i form av kommunalförbund.

9. Riksdagen begär hos regeringen förslag till ett förstärkt kommunalt självstyre i enlighet med vad som i motionen anförs.

10. Riksdagen begär hos regeringen förslag till ett regelverk för permanenta, direktvalda, regionala styrelseorgan i enlighet med vad som i motionen anförs.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om folkomröstning i samband med länsdelning och länssammanslagning.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avveckling av landshövdingeämbetet och länsstyrelserna.

13. Riksdagen begär hos regeringen en utredning med direktiv att se över hur en grundlag som utgår från att makten kommer underifrån kan utformas.

2001/02:K68 av Christina Axelsson m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i

motionen anför om behovet av insatser för att öka det politiska engagemanget i grupper som i dag är underrepresenterade i det politiska livet.

2001/02:K69 av Magda Ayoub m.fl. (kd, c, fp, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anför om vikten av att statligt stöd i form av organisationsbidrag ges till ideella organisationer som arbetar för utveckling av den svenska demokratin i enlighet med de riktlinjer som anges i proposition 2001/02:80 Demokrati för det nya seklet.

2001/02:K70 av Anna Kinberg (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om elektronisk röstning i allmänna val.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att elektronisk poströstning blir möjlig.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att elektronisk brevröstning blir möjlig.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om tillgängligheten och monopolställningen hos Posten Sverige AB.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om försöksverksamhet med elektronisk röstning.

Motioner från allmän motionstid m.m.

Motion väckt med anledning av proposition 2001/02:7

2001/02:K9 av Lars Elinderson och Lars Hjertén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om att kommunallagen och polislagen ändras så att landsting och polismyndighet kan omfatta delar av ett län.

Motioner från allmänna motionstiden 2001

2001/02:K205 av Rolf Gunnarsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om kommunal näringsverksamhet.

2001/02:K230 av Margareta Cederfelt (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om att kommunerna självständigt skall få disponera vinstmedel från kommunala bolag utan regeringsbeslut.

2001/02:K233 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till särskild lagstiftning som möjliggör att ett antal kommuner på försök får införa

kommunalt vårdnadsbidrag/barnkonto i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:K247 av Carl G Nilsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten att utlysa kommunalt nyval.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lokala folkomröstningar.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avsättning av kommunal förtroendevald.

2001/02:K248 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en genomgång av befintlig lagstiftning i syfte att vidta sådana ändringar som på berörda områden återupprättar den kommunala självstyrelsen.

2001/02:K262 av Gudrun Lindvall m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om obligatoriska miljönämnder i kommunerna.

2001/02:K265 av Åsa Torstensson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av grunden för vem som är medlem av en kommun enligt kommunallagen.

2001/02:K271 av Per Unckel m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till förstärkt möjlighet för medborgarna att laglighetspröva verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ till att genomföra förändringar i kommunallagen så att ungdomar under 18 år ges möjlighet att väcka kommunalbesvär.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som förhindrar kommuner att införa utgångsförbud för ungdomar.

2001/02:K289 av Ingemar Vänerlöv (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att ändra 4 kap. 23 § kommunallagen med syfte att fördjupa och utveckla den kommunala demokratin.

2001/02:K290 av Kjell Eldensjö (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen

anförs beträffande lagförttydligande om kommuners möjlighet att underlätta för företag i den egna kommunen (kommunallagen 1 kap. 1 § och 2 kap. 8 §).

2001/02:K305 av Christel Anderberg (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunal näringsverksamhet.

2. Riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av 2 kap. 7 och 8 §§ kommunallagen i enlighet med vad i motionen anförs.

3. Riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av kommunallagens regler om laglighetsprövning i enlighet med vad i motionen anförs.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sanktioner vid domstolstrots.

2001/02:K319 av Mikael Oscarsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en restriktiv syn på kommunal näringsverksamhet.

2001/02:K324 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar genom särskild lag att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina egenfinansierade barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för.

2001/02:K331 av Birger Schlaug (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av kommunallagen för att möjliggöra rätten för kommun att ge ekonomiskt stöd till föräldrar som väljer att vara hemma hos eget barn.

2001/02:K339 av Stefan Attefall (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en fristående kommunrevision.

2001/02:K340 av Stefan Attefall (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att i enlighet med vad i motionen anförs se över reglerna kring lokala folkomröstningar i syfte att öka möjligheten att få till stånd sådana.

2001/02:K341 av Stefan Attefall (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att i enlighet med vad i motionen anförs möjliggöra en försöksverksamhet med direktvalda stads- och kommunalnämnder.

2001/02:K344 av Ulla-Britt Hagström (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunallagen möjliggör för kommunerna att utveckla den demokratiska processen genom olika metoder.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tioprocentsregeln utvecklas i trappstegsform för storstäder och stora regioner.

2001/02:K354 av Urban Ahlin och Kjell Nordström (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett snabbare genomslag av valresultatet i kommunerna.

2001/02:K356 av Charlotta L Bjälkebring (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra i lagen för att säkerställa proportionalitet vid fyllnadsval.

2001/02:K365 av Cristina Husmark Pehrsson och Ewa Thalén Finné (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunallagen måste förtydligas så att det klart framgår vad som gäller för kommunal näringsverksamhet.

2001/02:K366 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i kommunallagen så att näringsverksamhet inte i någon form får bedrivas av kommuner och landsting i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:K368 av Henrik Westman m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunala folkomröstningar.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upplösningsrätt, rullande mandatperioder samt möjlighet att hålla nyval.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att använda den nya tekniken för att genomföra olika rådslag på nätet.

2001/02:K371 av Agne Hansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ungdomars ökade möjligheter till ett aktivt deltagande i den demokratiska processen.

4. Riksdagen begär hos regeringen en utredning för att belysa förutsättningarna för ökad direktdemokrati genom beslutande kommunala folkomröstningar.

6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändringar i kommunallagen som möjliggör för medborgare att väcka initiativ i kommunfullmäktige.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att brukarna skall ha rätt att få sina initiativ angående självförvaltningsorgan prövade.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av hur kommunallagen, 7 kap. 18–22 §§ fungerat, vad lagstiftningen inneburit och vilka följder den fått.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommuninvånarens rätt till initiativ till kommunandelning.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökat politiskt inflytande över kommunandelningar.

13. Riksdagen beslutar om sådan ändring av lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting att indelningsändringar skall beslutas av riksdagen.

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om direktval till kommunalnämnder.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om folkomröstning i samband med länssammanslagning och länsdelning.

33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagstiftning med utkrävbbara individuella rättigheter och förstärkt kommunalt självstyre.

2001/02:K381 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i kapitel 4.2.2 i motionen anförs om ungdomsråd.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i kapitel 5.2 i motionen anförs om att utveckla demokratin med hjälp av informationstekniken.

8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändringar i relevant lagstiftning i enlighet med vad som anförs i kapitel 5.3 i motionen angående utförsäljning av kommunal verksamhet.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i kapitel 5.4 i motionen anförs om förbättring av förtroendevaldas arbetsförhållanden.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i kapitel 5.5 i motionen anförs om demokratibokslut m.m.

2001/02:K383 av Elver Jonsson m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen utformar ett program som stimulerar demokratiskt utvecklingsarbete.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en bredare folklig politisk representation eftersträvas bl.a. genom att uppmuntra ideella folkrörelser till ökat engagemang i samhällsfrågor genom ekonomisk och arbetsmässig uppmuntran.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att olika samhällsstöd skall ha formen av generella bidrag och att

modeller med prestationsersättningar och detaljerade projektbidrag endast undantagsvis kan komma i fråga.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den ideella sektorn får vara sin egen norm och bedömas och behandlas utifrån sin egen särart.

2001/02:K385 av Johan Pehrson (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att försök genomförs med möjligheten till kommunala nyval i tio kommuner.

2001/02:K389 av Lena Sandlin-Hedman och Lars Lilja (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ett initiativ till en nationell samling för tillgänglig informationsteknik för funktionshindrade.

2001/02:K390 av Birgitta Sellén (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra kommunallagen så att kommunen kan ge ekonomisk hjälp till familjer som vill adoptera barn.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra kommunallagen så att kommunen kan ge ekonomisk hjälp till familjer som vill skaffa barn genom insemination.

2001/02:K392 av Carina Hägg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nämndsammanträden.

2001/02:K408 av Birgitta Ahlqvist och Lennart Klockare (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bildandet av kommunalförbund eller annan lämplig juridisk person mellan Haparanda och Torneå kommuner.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om instiftande av försöksprojekt i avvaktan på att lagen träder i kraft.

2001/02:K417 av Hillevi Larsson m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att 4 kap. 11 § kommunallagen (SFS 1991:900) bör förändras så att den anger att förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar eller studier som behövs för uppdragen. Konsekvensändringar bör göras i högskoleförordningen och utfärdade föreskrifter till högskoleförordningen.

2001/02:K418 av Kent Härstedt (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att huvuddelen av de framgent ökande resurserna som avsatts för ledamotsstöd skall användas i respektive ledamots valkrets för kontakter och relationer med respektive parti, medborgare, föreningsliv, myndigheter och näringsliv samt att riksdagen med utgångspunkt från Demo-

kratiutredningens rapporter och slutsatser överväger behovet av ökat stöd lokalt och regionalt för utökade medborgarkontakter.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta utvärdera hur det nuvarande ledamotsstödet svarar mot personvalsinslagets ökade krav på ledamöterna.

2001/02:K419 av Kent Härstedt (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättandet av ett forum för kontinuerlig dialog mellan beslutsfattare på bägge sidor Öresund.

2001/02:K424 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att vitalisera den lokala demokratin.

2001/02:Fi296 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avveckling av de kommunala bolagen.

2001/02:Fi299 av Per Landgren m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kommunallagen i syfte att göra det lättare för företag att överklaga kommunala beslut om stöd i olika former till företag.

2001/02:So618 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en parlamentarisk kommission med syfte att göra en konsekvensanalys av den pågående IT-utvecklingen och utifrån sin analys lägga fram förslag på nödvändiga åtgärder.

2001/02:N312 av Per Westerberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om demokratiproblem till följd av olämplig verksamhet som bedrivs av myndigheter, kommunala och statliga organ.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förtroendeklyfta till följd av olämplig verksamhet som bedrivs av myndigheter, kommunala och statliga organ .

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändringar i kommunallagen.

2001/02:N364 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunala folkomröstningar.

2001/02:N370 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kommunallagen i syfte att underlätta prövning av kommunal näringsverksamhet.

2001/02:A226 av Agne Hansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stimulera lokalt utvecklingsarbete.

Motioner från allmänna motionstiden 2000

2000/01:K347 av Per Unckel m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förnyelse av demokratins och politikens arbetsformer.

2000/01:K397 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT-demokratins och dess möjligheter.

2000/01:K401 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i kapitel 5.2 i motionen anförs om att utveckla demokratin med hjälp av informationstekniken.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i kommunallagen
(1991:900)

2 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar

BILAGA 3Utbildningsutskottets yttrande
2001/02:UbU1y

Demokrati för det nya seklet

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 12 februari 2002 beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 2001/02:80 *Demokrati för det nya seklet* jämte motioner i de delar som berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet avgränsar yttrandet till att enbart avse regeringens förslag till lagreglering vad gäller allmänhetens insyn i fristående skolor samt de motioner som väckts med anledning av detta förslag.

Allmänhetens insyn i fristående skolor

Propositionen

I propositionen föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter som innebär att huvudmannen för en fristående skola skall vara skyldig att lämna sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna. Förslaget innebär en ändring i 15 kap. 11 § skollagen (1985:1100).

Regeringen hänvisar till att i proposition 2001/02:35 *Fristående skolor* föreslagits en ändring i samma paragraf i skollagen i syfte att ge allmänheten insyn i fristående skolors ekonomiska förhållanden. Enligt regeringen är det emellertid angeläget att allmänhetens rätt till insyn i fristående skolor inte bara omfattar skolornas ekonomi. Bemyndigandet i lagbestämmelsen bör därför utvidgas på sätt som nu föreslås.

Information om en fristående skolas verksamhet bör i första hand lämnas till den myndighet som har ansvaret för tillsynen av skolan, dvs. i de allra flesta fall till Skolverket. Det kan dock, anför regeringen, i vissa fall vara lämpligt att informationen lämnas till den kommun där den fristående skolan är belägen. Den enskilde medborgaren skall kunna vända sig till antingen kommunen eller Skolverket för att få tillgång till informationen.

Enligt propositionen kan informationen gälla – förutom en ekonomisk redovisning – skolans lokaler, verksamhetsberättelse, timplaner, kursplaner, scheman och klassorganisation. Även elevernas betyg omfattas av förslaget.

Motioner

Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna och Miljöpartiet yrkar i motioner avslag på förslaget till ändring i 15 kap. 11 § skollagen.

Enligt Moderaternas motion 2001/02:K60 yrkande 3 syftar ändringen till att allmänheten skall tillförsäkras insyn i fristående skolors verksamhet, utöver en insyn i skolans ekonomiska förhållanden. Moderaterna framhåller att en kommun redan nu har rätt att inbegripa fristående skolor i den uppföljning och utvärdering som kommunen gör av sitt eget skolväsende. De anser det vara olämpligt att ålägga kommuner ytterligare tillsynsansvar. Skolverkets skyldighet att utöva tillsyn av de fristående skolorna måste anses vara tillfyllest och kunna ge allmänheten den insyn som rimligen kan efterfrågas.

Kristdemokraterna betonar i motion 2001/02:K65 yrkande 6 att de förändringar i den aktuella skollagsparagrafen som föreslås i propositionen om fristående skolor är tillräckliga. Genom den tillsyn som Skolverket utövar tillgodoses ett rimligt behov av offentlighet och öppenhet.

I Miljöpartiets motion 2001/02:K66 yrkande 18 anges som grund för avslag att Skolverket har tillsyn över fristående skolor och att den kommun där en fristående skola är belägen har rätt till insyn i skolans verksamhet. Både allmänhetens behov av insyn i verksamheten och behovet av myndighetstillsyn är därigenom redan tillgodosett.

Vänsterpartiet, däremot, framhåller i motion 2001/02:K59 yrkande 2 att det inte räcker med att regeringen enligt det föreslagna bemyndigandet får meddela föreskrifter. Bemyndigandet bör utformas så att regeringen skall meddela föreskrifter. Offentlighet, dvs. allmänhetens rätt till insyn, skall gälla som huvudregel i verksamhet som helt eller delvis finansieras med offentliga medel. Det är enligt motionärerna viktigt att denna rätt lagregleras även när det gäller allmänhetens insyn i verksamhet som bedrivs i fristående skolor.

Utbildningsutskottets bedömning

Utbildningsutskottet har nyligen haft att behandla ett förslag i proposition 2001/02:35 *Fristående skolor* om ändring i den här aktuella bestämmelsen i skollagen. I propositionen föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen för en fristående skola att lämna en ekonomisk redovisning över verksamheten. En lagregel med denna innebörd skall enligt förslaget i nämnda proposition tas in i 15 kap. 11 § skollagen (1985:1100).

I betänkande 2001/02:UbU7 med anledning av propositionen om fristående skolor har utbildningsutskottet inte haft något att erinra mot den föreslagna bestämmelsen i skollagen. Med hänsyn till att verksamheten vid fristående skolor helt eller delvis finansieras med offentliga medel anser utskot-

tet det vara rimligt att allmänheten får möjlighet till insyn i hur de offentliga medlen används. Om en fristående skola som får kommunala bidrag lämnar en ekonomisk redovisning över sin verksamhet till Skolverket och till den kommun där skolan är belägen, blir redovisningen i och med inlämnandet allmän handling. Utskottet föreslår således att riksdagen skall anta regeringens förslag. Betänkandet har justerats vid utskottets sammanträde den 7 mars 2002.

Regeringen föreslår i den här aktuella propositionen *Demokrati för det nya seklet* ytterligare en ändring i 15 kap. 11 § skollagen. Bestämmelsen om ekonomisk redovisning tas bort och ersätts med en utvidgad lagregel om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen för en fristående skola att lämna sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna. Denna ändring i skollagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2002, vilket är samma datum som utskottet tillstyrkt för ikraftträdande av den ändrade lydelsen av 15 kap. 11 § i propositionen om fristående skolor.

Utbildningsutskottet delar uppfattningen som förts fram i motioner att någon ytterligare lagändring inte bör göras utöver den som föreslås i propositionen *Fristående skolor* och som utskottet har tillstyrkt. Med beaktande av lägeskommunens rätt till insyn i och Skolverkets tillsyn av en fristående skolas verksamhet anser utskottet att föreskrifter om skyldighet att lämna en ekonomisk redovisning över fristående skolas verksamhet är tillfyllest för att tillgodose allmänhetens berättigade intresse av insyn.

Regeringens förslag om en utvidgning av bemyndigandet i 15 kap. 11 § skollagen bör således avslås av riksdagen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18 samt avslår motion 2001/02:K59 yrkande 2.

Stockholm den 7 mars 2002

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Inger Lundberg (s), Yvonne Andersson (kd), Per Bill (m), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wälivaara (kd), Catharina Elmsäter-Svärd (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Agneta Lundberg (s) och Anders Sjölund (m).

Avvikande meningar

1. Allmänhetens insyn i fristående skolor

av Jan Björkman (s), Eva Johansson (s), Inger Lundberg (s), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s) och Agneta Lundberg (s).

Det är enligt vår mening viktigt att allmänheten tillförsäkras insyn i den verksamhet som bedrivs i fristående skolor och som finansieras med offentliga medel. Vi ställer oss därför bakom förslaget i propositionen om ett vidgat bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter som gör sådan insyn möjlig.

Konstitutionsutskottet bör således föreslå att riksdagen – med ändring av sitt beslut i ärendet om fristående skolor – antar regeringens förslag till ändring av 15 kap. 11 § skollagen. Därmed avslår riksdagen motionerna 2001/02:K59 yrkande 2, 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18.

2. Allmänhetens insyn i fristående skolor

av Britt-Marie Danestig (v) och Lennart Gustavsson (v).

Den av regeringen föreslagna lagändringen är enligt vår mening inte tillräcklig för att garantera allmänheten insyn i den verksamhet som bedrivs i fristående skolor.

Vi anser att riksdagen – med ändring av sitt beslut i ärendet om fristående skolor – bör anta regeringens förslag till lydelse av 15 kap. 11 § skollagen med den ändringen och omformuleringen av lagtexten att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer *skall* meddela föreskrifter om skyldighet att lämna information om fristående skolas verksamhet. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K59 yrkande 2 och avslår motionerna 2001/02:K60 yrkande 3, 2001/02:K65 yrkande 6 och 2001/02:K66 yrkande 18.